T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MÜZİK ANASANAT DALI

TİYATRO OYUNLARINDA KULLANILAN MÜZİKLERİN İCRA PRATİKLERİNE YÖNELİK YÖNETMEN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BERKAY YİĞİTASLAN

Tez Danışmanı
DOÇ. BAHADIR ÇOKAMAY

ÇANAKKALE – 2024

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

MÜZİK ANASANAT DALI

TİYATRO OYUNLARINDA KULLANILAN MÜZİKLERİN İCRA PRATİKLERİNE YÖNELİK YÖNETMEN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BERKAY YİĞİTASLAN

Tez Danışmanı
DOÇ. BAHADIR ÇOKAMAY

ÇANAKKALE – 2024

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Berkay YİĞİTASLAN tarafından Doç. Bahadır ÇOKAMAY yönetiminde hazırlanan ve **08/03/2023** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan "**Tiyatro Oyunlarında Kullanılan Müziklerin İcra Pratiklerine Yönelik Yönetmen Görüşleri**" başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Müzik Anasanat Dalı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	**İmza**
Doç. Bahadır ÇOKAMAY (Danışman)	……
Prof. Dr. Uğur TÜRKMEN	……
Doç. Tanju ARABOĞLU	……

Tez No : 10635111
Tez Savunma Tarihi : 08/03/2024

……
Prof. Dr. Ahmet Evren ERGİNAL
Enstitü Müdürü

09/05/2024

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Berkay YİĞİTASLAN
06/05/ 2024

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleştirilmesinde, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Doç. Bahadır ÇOKAMAY'a, farklı perspektiflerden bakmamı sağlayan Prof. Dr. Uğur TÜRKMEN'e, çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen sevgili eşime ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Berkay YİĞİTASLAN

Çanakkale, Mart 2024

ÖZET

TİYATRO OYUNLARINDA KULLANILAN MÜZİKLERİN İCRA PRATİKLERİNE YÖNELİK YÖNETMEN GÖRÜŞLERİ

Berkay YİĞİTASLAN
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Müzik Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Bahadır ÇOKAMAY
08/03/2024, 74

Bestecilik, en yalın haliyle müzikal anlamda temel prensiplere hâkim olmayı ve bu temel prensipler ışığında özgün bir sanatsal ifade ortaya koyabilmeyi gerektirir. Besteci, müzikal yeteneği, ifade biçimi, estetik anlayışı, yaratıcılığı ve teknik becerileri gibi unsurların birleşimi olan besteleme yolculuğunun sonunda ortaya çıkan özgün eseri ile dinleyicilerini etkilemeyi ve onlarla duygusal bir bağ kurmayı amaçlar. Besteye hazırlık sürecinde, bestelenen eserin hangi amaçla, nerede ve nasıl kullanılacağının planlanmasının, ortaya çıkan eserin başarısını etkileyen önemli bir aşama olduğu düşünülmektedir. Tiyatro alanında beste yapmak için ise besteci, bireysel yaklaşımının yanında sahnelenen oyunların belirleyici unsuru olan yönetmenlerin görüşleri ve yaklaşımlarını da dikkate almalı ve çalışmalarını yönetmenin kurmak istediği konseptle uyumlu bir şekilde sürdürmelidir. Bestecinin, yönetmenden bağımsız sanatsal yaklaşımının, oyunun bütünlüğüne zarar vermesi öngörülmektedir. Bunun yanı sıra müzikal anlamda eksiksiz denebilecek bir bestenin, oyun için uyumsuz, dolayısıyla başarısız bir çalışma olabileceği de gözden kaçırılmamalıdır. Bu çalışmada, tiyatro yönetmenlerinin tiyatroda müzik kavramına bakış açılarından hareketle, tiyatro alanında çalışma yapmak isteyen bestecilerin ne tür durumlarla karşı karşıya kalabileceği, müzik-oyun uyumunda besteci ve yönetmenlerin rolü gibi öne çıkan başlıklar ele alınmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji tercih edilmiş ve böylelikle konuya yönelik görüşlerin detaylı incelenmesi sağlanmıştır. Veriler toplanırken katılımcıların görüşlerini rahat ifade edebilmeleri açısından yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak tiyatro yönetmenlerinin oyunlarındaki müzik icra pratiklerine yönelik düşüncelerinin analizi ve yorumlanması gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Besteci, Tiyatro Müziği, Yönetmen

ABSTRACT

DIRECTOR'S VIEWS ON THE PERFORMANCE PRACTICES OF MUSIC USED IN THEATER PLAYS

Berkay YİĞİTASLAN

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Music Department

Supervisor: Doç. Bahadır ÇOKAMAY

08/03/2024, 74

Composition, in its simplest form, requires mastery of basic musical principles and the ability to create a unique artistic expression in the light of these basic principles. The composer aims to impress his/her audience and establish an emotional bond with them through the original work that emerges at the end of the composing journey, which is a combination of elements such as musical talent, expression, aesthetic understanding, creativity and technical skills. In the process of preparation for composition, it is thought that planning for what purpose, where and how the composed work will be used is an important stage that affects the success of the resulting work. In order to compose in the field of theater, the composer should take into account the views and approaches of the directors, who are the determining factors of the plays staged, as well as his/her individual approach, and continue his/her work in harmony with the concept that the director wants to establish. It is foreseen that the composer's artistic approach independent of the director may harm the integrity of the play. In addition, it should not be overlooked that a composition that can be considered musically complete may be incompatible with the play, and therefore a failed work. In this study, based on the perspectives of theater directors on the concept of music in theater, prominent topics such as what kind of situations composers who want to work in the field of theater may face and the role of composers and directors in music-play harmony are discussed. Phenomenology, one of the qualitative research methods, was preferred in the study, thus enabling a detailed examination of the views on the subject. While collecting the data, semi-structured interview form was used to analyze and interpret the opinions of theater directors about the music performance practices in their plays.

Keywords: Composer, Theater Music, Director

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

JÜRİ ONAY SAYFASI……... i
ETİK BEYAN…… ii
TEŞEKKÜR…….. iii
ÖZET ……..…….. iv
ABSTRACT …….. v
İÇİNDEKİLER ……..…… vi
KISALTMALAR…….....……... ix
TABLOLAR DİZİNİ…….…. x
ŞEKİLLER DİZİNİ……..……...…….….. xii

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ 1

1.1. Problem Durumu ...……. 1
1.2. Problem Cümlesi …… 2
1.3. Alt Problemler ……..... 2
1.4. Araştırmanın Amacı ……... 3
1.5. Araştırmanın Önemi ……... 4
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları …….. 4
1.7. Varsayımlar ....…… 4
1.8. Tanımlar ....…… 5

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR 6

2.1. Müziğin ve Tiyatronun Kökenleri ...…...…… 6
2.1.1. Müziğin Doğuşu ve Gelişimi ……..... 6
2.1.2. Tiyatronun Doğuşu ve Gelişimi …….. 7
2.1.3. Müzik ve Tiyatronun Tarihsel Süreçteki Etkileşimi…… 9
2.2. Müziğin İletişimdeki Rolü ....…….. 11
2.3. Tiyatroda Müzik Kullanımı …… 11

2.4. Önceki Çalışmalar ve Literatür Taraması 12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL YÖNTEM 17

3.1. Araştırmanın Modeli 17
3.2 Çalışma Grubu ve Materyali 17
3.3. Veri Toplama Araçları 19
3.3.1. Tiyatro Oyunlarında Kullanılan Müziklerin İcra Pratiklerine Yönelik Yönetmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Yarı Yapılandırılmış Anket Formu 19
3.4. Verilerin Toplanması 21
3.5. Verilerin Analizi 22

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI 23

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular 23
4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular 27
4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular 31
4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular 35
4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular 38
4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular 42
4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular 45
4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular 49
4.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular 51
4.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular 55
4.11. On Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular 59
4.12. On İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular..... 63

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ ve ÖNERİLER 67

5.1. Sonuçlar 68
5.2. Öneriler 71
KAYNAKÇA 73

EKLER ……..…….. I
EK 1. GÖRÜŞME FORMU …….……..... I
EK 2. ETİK KURUL KARARI ……...……... III

KISALTMALAR

Y	Yönetmen
YL	Yüksek Lisans
Vb.	Ve benzeri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Katılımcıların demografik özellikleri	18
Tablo 2	Yönetmenlerin "tiyatro oyunlarında müzik kullanmanın önemi, oyun atmosferine katkısı ve müziğin sahneleme sürecindeki rolü nedir?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.	24
Tablo 3	Yönetmenlerin "tiyatro oyun müziği bestelemede/düzenlemede yönetmenin rolü nedir?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.	27
Tablo 4	Yönetmenlerin "yönettiğiniz tiyatro oyunlarında kullanılacak müzik tercihlerinizde neleri dikkate alırsınız? Kullanılacak müzik ve besteci seçimlerinizi nasıl/hangi kriterlere göre yaparsınız?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.	31
Tablo 5	Yönetmenlerin "kullanılan müzikler oyunun konusuyla, oyuncuların performansıyla, sahne, kostüm ve ışık tasarımlarıyla nasıl bütünlük sağlar?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.	36
Tablo 6	Yönetmenlerin "müzik, oyuncuların performanslarını nasıl destekleyebilir veya olumsuz yönde nasıl etkileyebilir?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.	38
Tablo 7	Yönetmenlerin "müzik seçimleri, seyircinin duygusal tepkilerini nasıl etkiler ve seyirci deneyimine nasıl katkı sağlar?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.	42
Tablo 8	Yönetmenlerin "kullanılacak müziğin canlı mı yoksa kayıttan mı olacağını belirleyen kriterler nelerdir?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.	46
Tablo 9	Yönetmenlerin "müzik icrasının canlı veya kayıttan olması, seyirci açısından tiyatro deneyimini nasıl farklılaştırır?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.	49
Tablo 10	Yönetmenlerin "müzik icrasının canlı veya kayıttan olması, oyuncu performansını nasıl farklılaştırır?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.	52
Tablo 11	Yönetmenlerin "oyunlarda canlı müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.	56
Tablo 12	Yönetmenlerin "oyunlarda müziği kayıttan kullanmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?" sorusunda vermiş oldukları cevaplar.	60

Tablo 13 Yönetmenlerin "oyuncuların müzikal yeterliliği, sahne/ışık/kostüm tasarımları, oyunun konusu, oyunun finansmanı vb. oyuna dair bütün koşulların uygun olması ve oyun müziği icrasının kayıttan veya canlı çalındığında sahnede yaratacağınız konseptte herhangi bir fark yaratmayacağını düşünmeniz durumunda, canlı yapılan müziği mi yoksa kayıttan çalınan müziği mi tercih edersiniz? Neden?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar. 64

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	Müzikal tiyatronun önemli bir öncülü olan Dilenci Operası'na dayanan bir William Hogarth tablosu	10
Şekil 2	Bertolt Brecht eşi Helene Weigel Brecht, birlikte kurdukları Berliner Ensemble Tiyatrosu'nun tanıtımında	15
Şekil 3	Tiyatro oyunlarında müziğin önemi kavram haritası	26
Şekil 4	Tiyatro oyunlarında müziğin önemi üç boyutlu sütun grafiği	26
Şekil 5	Tiyatro müziği bestelemede yönetmenin rolü kavram haritası	30
Şekil 6	Tiyatro müziği bestelemede yönetmenin rolü üç boyutlu sütun grafiği	30
Şekil 7	Yönetilen tiyatro oyunlarında dikkate alınan unsurlar kavram haritası	33
Şekil 8	Besteci seçiminde dikkate alınan kriterler üç boyutlu sütun grafiği	34
Şekil 9	Müzik seçiminde dikkate alınan kriterler üç boyutlu sütun grafiği	35
Şekil 10	Müziğin oyuncu performansına etkisi kavram haritası	40
Şekil 11	Müziğin oyuncu performansına olumlu etkileri üç boyutlu sütun grafiği	41
Şekil 12	Müziğin oyuncu performansına olumsuz etkileri üç boyutlu sütun grafiği	41
Şekil 13	Müziğin seyirci deneyimine etkisi kavram haritası	44
Şekil 14	Müziğin seyirci deneyimine etkisi üç boyutlu sütun grafiği	45
Şekil 15	Müziğin canlı - kayıttan olmasını belirleyen kriterler kavram haritası	47
Şekil 16	Müziğin canlı – kayıttan olmasını belirleyen kriterler üç boyutlu sütun grafiği	48
Şekil 17	Müziğin icra şeklinin seyirci deneyimine etkisi kavram haritası	50
Şekil 18	Canlı müziğin seyirci deneyimine etkisi kavram haritası	51

Şekil 19 Müziğin icra şeklinin oyuncu performansına etkisi kavram haritası 53

Şekil 20 Canlı müziğin oyuncu performansına etkisi üç boyutlu sütun grafiği 54

Şekil 21 Kayıttan müziğin oyuncu performansına etkisi üç boyutlu sütun grafiği 55

Şekil 22 Canlı müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajları kavram haritası 57

Şekil 23 Canlı müzik kullanmanın avantajları üç boyutlu sütun grafiği 58

Şekil 24 Canlı müzik kullanmanın dezavantajları üç boyutlu sütun grafiği 59

Şekil 25 Kayıttan müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajları kavram haritası 61

Şekil 26 Kayıttan müzik kullanmanın avantajları üç boyutlu sütun grafiği 62

Şekil 27 Kayıttan müzik kullanmanın dezavantajları üç boyutlu sütun grafiği 63

Şekil 28 Canlı-kayıttan müzik tercihi ve nedenleri kavram haritası 65

Şekil 29 Canlı-kayıttan müzik yönetmen tercihleri üç boyutlu sütun grafiği 66

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

Tiyatro performanslarında kullanılan müziklerin, oyunun duygu durumunu etkileyen bileşenlerin en önemlilerinden olduğu kabul edilmektedir. Sahnede atmosfer oluşturmak, karakterlerin ruh halini yansıtmak, oyunun temposunu belirlemek gibi etkilerinin yanında, tiyatro performanslarında kullanılan müzikler seyirci ve oyun arasındaki duygusal etkileşimi de arttırır. Bu sebeple sahnelenen oyunun amacına uygun müzik tercihlerinin nasıl yapıldığını ve bu müziklerin seyircilere hangi yolla aktarılması gerektiğini kavramak, tiyatro oyunu için müzik bestelemeyi düşünen besteciler için önem arz etmektedir.

Bilindiği üzere tiyatro oyunlarında belirleyici unsur yönetmenlerdir. Tiyatro metnini yorumlama, sahneleme konsepti belirleme, oyuncu seçimi, prova süreci, sahne yönetimi, oyuncu yönlendirme, görsel ve işitsel unsurların yönetimi ve genel koordinasyon gibi oyunun tüm yaratıcı süreçlerini denetleyen ve koordine eden yönetmenlerin, oyunları için müzik belirleme süreçlerinde neleri dikkate aldığını bilmek, bestecilerin sahnelenen oyunun amacına uygun, yani yönetmenin belirlediği konseptle uyumlu beste yapabilmesi için ilk adımdır.

Bu çalışma, tiyatro yönetmenlerinin sahneleme süreçlerinde müzik seçimi ve kullanımı ile yaklaşımlarını ortaya koyarak, tiyatro oyunları için beste yapmayı amaçlayan bestecilere yol göstermek ve alana katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

1.1. Problem Durumu

Müzik alanında besteciler, tiyatro alanında ise yönetmenler ortaya çıkarılan sanat eserlerinin belirleyicileridir. Müziğin melodi, ritim, armoni ve yapısal unsurlarını kullanarak orijinal bir müzik eseri üreten besteciler ve bir tiyatro oyununun temel temasını, estetik anlayışını ve sahneleme tarzını belirleyen yönetmenler, kendi sanatsal anlayışları ışığında üretimlerini ortaya koyarlar. Bu üretim hem besteciler hem de yönetmenler için bireysel bir yolculuktur.

Tiyatro müziği özelinde düşünüldüğünde, bestecinin yönetmenden bağımsız bireysel yaklaşımı, oyunun atmosfer bütünlüğünü bozabilir. Örneğin, bir oyunun yönetmen tercihi ile modern bir temsilinde, bestecinin dönemle uyumsuz müzikler bestelemesi oyunun anlam bütünlüğünü olumsuz etkileyecektir. Tiyatronun, kostüm, dekor, ışık ve müzik gibi bileşenlerin bir araya geldiği disiplinler arası bir sanat dalı olduğu düşünüldüğünde, tüm bu bileşenlerin aynı amaca ortak bir şekilde hizmet etmesini sağlayan yönetmen faktörü dikkate alınmalıdır. Sanatın farklı disiplinlerinin uyum içinde bir araya gelmesi, hikâyenin gerçeğe yakın bir şekilde yansıtılması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu noktada bestecinin tiyatro ile iç içe olması, oyunu içselleştirmesi, yönetmenin belirlediği oyun konsepti ile uyum içinde olması düşünülmektedir. Yönetmenlerin de besteciler ile bir araya gelerek oyuna yaklaşımlarını ve oyun içinde müziği nasıl kullanmak istediklerini ifade ederek, oyunun bütünsel planını besteciler ile paylaşmaları, çalışmaların daha olumlu şekilde ilerlemesini sağlayacaktır.

Tiyatro oyunları için yapılan bestelerde en çok karşılaşılan aksaklık, yönetmenin belirlediği oyun konsepti ile uyumsuz müziklerdir. Bütünün bir parçası olamayan müziklerin, oyun ve seyirci arasındaki duygusal etkileşimi zayıflattığı görülmektedir.

1.2. Problem Cümlesi

Tiyatro yönetmenlerinin oyunlarında kullanacağı müzik seçimlerindeki yaklaşımları ışığında tiyatro oyun müziği besteleme süreçlerinde dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?

1.3. Alt Problemler

Bu çalışmada, problem cümlesinden yola çıkılarak belirlenen alt problemler aşağıda yer almaktadır:

1. Tiyatro oyunlarında müzik kullanmanın önemi, oyun atmosferine katkısı ve müziğin sahneleme sürecindeki rolü nedir?
2. Tiyatro oyun müziği bestelemede/düzenlemede yönetmenin rolü nedir?

3. Yönetmenler, yönettikleri tiyatro oyunlarında kullanılacak müzik tercihlerinde neleri dikkate alır? Kullanılacak müzik ve besteci seçimlerini nasıl/hangi kriterlere göre yapar?
4. Kullanılan müzikler oyunun konusuyla, oyuncuların performansıyla, sahne, kostüm ve ışık tasarımlarıyla nasıl bütünlük sağlar?
5. Müzik, oyuncuların performanslarını nasıl destekleyebilir veya olumsuz yönde nasıl etkileyebilir?
6. Müzik seçimleri, seyircinin duygusal tepkilerini nasıl etkiler ve seyirci deneyimine nasıl katkı sağlar?
7. Kullanılacak müziğin canlı mı yoksa kayıttan mı olacağını belirleyen kriterler nelerdir?
8. Müzik icrasının canlı veya kayıttan olması, seyirci açısından tiyatro deneyimini nasıl farklılaştırır?
9. Müzik icrasının canlı veya kayıttan olması, oyuncu performansını nasıl farklılaştırır?
10. Oyunlarda canlı müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?
11. Oyunlarda müziği kayıttan kullanmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?
12. Oyuncuların müzikal yeterliliği, sahne/ışık/kostüm tasarımları, oyunun konusu, oyunun finansmanı vb. oyuna dair bütün koşulların uygun olması ve oyun müziği icrasının kayıttan veya canlı çalındığında sahnede yaratılan konseptte herhangi bir fark yaratmadığı durumda, canlı yapılan müzik mi yoksa kayıttan çalınan müzik mi tercih edilir? Neden?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, yönetmenlerin, yönettikleri oyunların müzik seçim süreçlerinde izledikleri yollar ve yaklaşımları ışığında, tiyatro oyunları için besteleme süreçlerinin hangi kriterlere göre ilerlediğini incelemektir. Aktif olarak yönetmenlik yapan on yönetmen ile yapılan anketler doğrultusunda, müzik belirleme süreçlerindeki yaklaşımların bir araya getirilerek, tiyatro oyunlarında müzik üretim ve kullanım tercihleri ile ilgili çözüm önerileri sunulması amaçlanmıştır.

1.5. Araştırmanın Önemi

Sahnede yaratılan hikâyelere büyük katkısı olduğu bilinen oyun müziklerinin amacına uygun olarak bestelenmiş olması, başarılı bir tiyatro oyunu için önem arz etmektedir. Müzikal açıdan güzel bir tema ya da güzel bir melodi diye nitelendirebileceğimiz besteler eğer yönetmenin yaratmaya çalıştığı konseptle uyum sağlamıyorsa, o beste oyun açısından hiçbir şey ifade etmeyebilir. Hatta oyunun atmosferini bozarak, seyirci ile oyun arasındaki bağı koparabilir. Yapılan araştırma neticesinde tiyatro oyunlarına beste yapma süreçleri ile ilgili az sayıda çalışma tespit edilmiştir. Literatür detaylı olarak incelendiğinde ise çalışılan tezler arasında yönetmenlerin müzik seçimlerinde nelere dikkat ettiği ile ilgili tez konusuna rastlanılmamıştır. Bu açıdan tiyatro oyunlarında kullanılan müziklerin bestelenmesinde yönetmen yaklaşımlarını incelemek ve en doğru yöntemi belirlemek, oyun ve sahneleme açısından son derece faydalı olacaktır. Bu çalışmada çıkan sonuçlar yönetmen adaylarına, oyunculara ve tiyatro oyunlarına müzik yapmayı düşünen bestecilere yol gösterici nitelikte olurken literatüre de katkı sunacaktır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu araştırma, lisans veya yüksek lisans eğitimini tiyatro rejisörlüğü üzerine yapmış yönetmenler ve özel veya ödenekli tiyatrolarda genel sanat yönetmenliği görevinde bulunarak son 2 sezon içinde en az 2 oyun yönetmiş oyunculuk mezunu kişilerle sınırlıdır.

1.7. Varsayımlar

- Bu çalışmada, tiyatro rejisörlüğü bölümlerinden mezun olan kişilerin vereceği cevapların uygun olduğu varsayılmıştır.

- Ödenekli ve özel tiyatrolarda genel sanat yönetmenliği yapmış ve aktif olarak yönetmenlik mesleğini icra eden oyunculuk mezunu kişilerin de kazandıkları deneyimlerinden dolayı araştırmaya dahil edilmesinin uygun olduğu varsayılmıştır.

1.8. Tanımlar

Tiyatro: “1) Dram, komedi, vodvil vb. eserleri sahneleme sanatı. 2) Sahnelenmek üzere yazılmış oyunların tümü. 3) Sahnelenmek üzere yazılmış oyunların oynandığı yer. 4) Sahnelenmek için yazılmış eserleri sahnede oynayan grup” (“Güncel Türkçe Sözlük”, 2024).

Yönetmen: “Tiyatro ve sinema oyunlarında oyuncuların rollerini dağıtıp oyunu düzenleyen, metin, yorum, dekor, müzik vb. öğeler arasında birlik sağlamaya çalışan kimse, rejisör” (“Güncel Türkçe Sözlük”, 2024).

Beste: “Bir müzik eserini oluşturan ezgilerin bütünü” (“Güncel Türkçe Sözlük”, 2024).

Besteci: “Beste yapan kimse, bestekâr, kompozitör, maestro” (“Güncel Türkçe Sözlük”, 2024).

Oyuncu: “Sinema, perde veya bir gösteride rol alan sanatçı; aktör, aktris” (“Güncel Türkçe Sözlük”, 2024).

Ödenekli Tiyatro: “Kamu genel bütçesinden belirlenmiş kuralları yerine getirerek pay alan özel tiyatro” (“Güncel Türkçe Sözlük”, 2024).

Özel Tiyatro: “Kişi veya kuruluşlara ait tiyatro” (“Güncel Türkçe Sözlük”, 2024).

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL ÇERÇEVE/ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde, araştırma konusuna yönelik kuramsal bilgilerle birlikte araştırma konusu ile ilgili çalışmalar ele alınmıştır.

2.1. Müziğin ve Tiyatronun Kökenleri

İlkel insandan günümüze müzikal ve tiyatral eylemler insanoğlunun gündelik hayatıyla hep iç içe olmuş, insanın kendini ifade edebilme çabasında önemli bir araç olarak yer almışlardır. İnsanın, kendini ifade etme ihtiyacıyla doğada bulunan sesleri taklit etmesi ve yine aynı ihtiyaçtan çeşitli tapınma ritüelleri müzik ve tiyatro kavramlarının ilk örneklerini oluşturur.

Müzik ve tiyatro, tarihsel süreçte birbirleri ile etkileşime girerek birbirlerini beslemişler, değişimlere uğrayarak gelişmişlerdir. Birlikte kullanımından doğan ifade gücü ile de ilkel insandan günümüze izleyenleri etkilemişlerdir.

2.1.1. Müziğin Doğuşu ve Gelişimi

Müziğin tam olarak ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı ile ilgili kesin bir bilgiye sahip olunmamakla birlikte, araştırmacılara göre müziğin doğuşunun insanlık tarihinin en eski dönemlerine kadar uzandığı düşünülmektedir.

Birçok kaynağa göre ilkel insan çevresinde bulunan nesneleri bir nevi enstruman gibi kullanarak çeşitli sesler çıkarmış ve bu seslere anlamlar yüklemiştir. Sachs'a göre çıkarılan bu sesler müzik yapma bilinciyle değil, büyü yapma dürtüsüyle çıkarılan seslerdi. "İlkel müziğin sanat dışı yapısı, özellikle çalgı alanında ortaya çıkar…Uygarlığın ilk basamaklarında üfleyerek, vurarak, sallayarak nasıl ses çıkarılacağını insanoğlu biliyordu. Hem de çanak çömlekçiden, maden işleri ustalarından binlerce yıl önce" (Sachs, 1965: 2, akt. Say, 1997: 27)

“İlk insanın doğa seslerini yansıtması, kendi sesini rüzgarın, denizin, kuşun sesine benzetmesi, ezginin doğması yolundaki ilk adımlar olmuştur. Önce doğayı yansıtmak için sesini yükselten insanoğlu, sonra yalnızlığını unutmak, doğa güçlerine tapınmak için mırıldanmaya başlamış, korkusunu yenmek için çığlıklar atmış daha sonra da ruhsal değişimine göre kimi neşeli, kimi hüzünlü ezgiler yaratmıştır” (İlyasoğlu, 2009: 13).

Say, müzik tarihinin 19. yüzyılda önem kazanmaya başladığını ve geçmişin müzik mirasına bilinçle sahip çıkan ilk müzikçilerin romantikler olduğunu belirtir. (Say, 1997: 19) Bu dönemde müziğin doğuşu ve gelişimi ile ilgili birçok teori ortaya atılmıştır. “Bu teorilere göre müzik "dil"den (Herder), hayvan sesleri ve özellikle kuş seslerinden (Darwin), insanların birbirine seslenmesinden (Stumpf), insanların birbiriyle kurduğu duygusal ilişkilerden (Spencer) kaynaklanmış, ya da esinlenerek doğmuştur” (dtv-Atlas zur Musik, 1991:159, akt. Say, 1997: 24).

Tarih öncesi çağlarda ve İlkçağ uygarlıklarında müziğin ana işlevi, ilkel insanın büyü ve dinsel ihtiyaçlarını destekleyen nitelikte olurken Antik Yunan’la birlikte dönemin önde gelen düşünürleri tarafından müziğin kuralları tartışılmaya başlanmış, daha sistematik bir yaklaşım oluşturulmaya çalışılmıştır. "Müzik kuralları üzerinde uğraşma gerçekten önde geliyordu. Filozoflar, bilginler, matematikçiler, tarihçiler, ayrı ayrı bu işe katılmışlardı; müziğin maddesel ve ruhsal yönü, bilgince araştırmalara ve tartışmalara sık sık konu olurdu. Sesin fiziksel yönü, akustik bilgisi de öyle. Yunanlılar, sesin titreşimlerden oluştuğunu bulmuşlardı” (Sach, 1965: 2, akt. Say, 1997: 47). Devam eden dönemlerde batı müziğinin temelini de oluşturan birçok müzik kuramı buradan başlayan temel üzerine oturtulmuş ve zaman içinde gelişimlerine devam etmiştir. Sonrasında oluşturulan görkemli korolar, müziğin dinsel etki alanından uzaklaşıp eğlence amacıyla kullanılması ve müziğin tiyatronun da bir parçası olması gibi etmenlerle çok sesliliğe giden uzun bir yolculuk başlamıştır.

2.1.2. Tiyatronun Doğuşu ve Gelişimi

Bugün tüm Dünya’da kullanılan tiyatro sözcüğü, eski Yunancada seyir yeri anlamına gelen teatron kelimesinden türetilmiştir. Teatronun kelimesinin kökeni ise seyretmek ve görmek sözcüklerine dayanır (Nutku, 2001: 30).

Literatürdeki farklı kaynaklara göre tiyatronun doğuşu sayılabilecek tiyatral eylemlerin, dini inanışlardan da önce gelen bir aktarım sanatı olduğuna dair görüşlerin yoğunlukta olduğu söylenebilir. Fuat'a göre Güney Fransa'da mağara duvarlarında bulunan hayvan kılığına girmiş büyücü resimlerinin, tiyatronun geçmişinin binlerce yıl öncesine dayalı olduğunun kanıtı olarak görülmektedir (Fuat, 2010: 9).

Nutku'ya göre tiyatronun kaynağı, ilkel insanın yaşamsal ihtiyaçlarını sağlamak için verdikleri mücadelelere karşı takındıkları tavırla ilişkilidir. Bu açıdan bakıldığında ilkel insan hayatta kalmak için gerçekleştirdiği avlanma ve barınma gibi aktivitelerle ihtiyaçlarını karşılamış, bir bakıma doğaya karşı üstünlük sağlamıştır. Doğaya karşı olan üstünlüğün farkında olan ilkel insan da bu bilgisini bazı hareketler ve seslerle ifade etmiş, bu ifadesini de yalın ve yab oyunlarda ortaya koymuştur. "Bu ilkel oyunlar gittikçe daha belirgin ve düzenli bir durum alarak birer ritüel, yani dinsel tören aşamasına doğru gelişir. Bir yandan da, insanların vakit geçirmek, eğlenmek için buldukları topluluk oyunlarından *homo ludens,* yani "oynayan insan" doğar." (Nutku, 1972: 75).

Sonraki dönemde, ayinler ve adetler ile gelişen tiyatro, Antik Yunan döneminde yapılan törenlerle önem kazanmış ve gelişmiştir. "Tiyatro konusundaki ilk kuramsal görüşler, Antik Yunan düşüncesinde filizlenmiştir." (Şener, 2006: 15). Antik Yunan uygarlığının İ.Ö. VII. ve VI. yüzyıllarında tanrı Dionysos onuruna düzenlenen törenlerde yapılan taklitlerin düzenli bir biçim kazanmasıyla tragedya ve komedyanın doğduğu; koro şarkılarına yanıt veren kişinin eklenmesiyle de dialog kavramının çekirdeğinin oluştuğu varsayılmaktadır (Şener, 2006: 16). Doğayla ve şarapla ilgili olan tanrı Dionisos için yapılan taklitli şarkı ve danslardan oluşan gösterilerin, aslında hem tiyatronun hem de müzikal tiyatronun gelişimi için önemli dönüm noktaları olduğu söylenebilir.

Tiyatro'nun Çin, Mısır, İtalya, Hindistan ve Fransa gibi farklı ülkelere ait birçok doğuş ve gelişme teorileri bulunsa da, sistemli bir şekilde uygulanmasında ve gelişmesinde ağırlıklı olarak Antik Yunan Uygarlığı'nın etkisi görülmektedir. Bir müddet sonra ayinlerden gösterilere dönüşen bu törenler, bugünkü anlamda tiyatronun geldiği noktaya doğru evrilmiştir.

2.1.3. Müzik ve Tiyatronun Tarihsel Süreçteki Etkileşimi

Müziğin doğuşunun, ilkel insanın çevresinde olup biteni ifade edebilmek için çıkardığı sesler ile başladığı düşünülmektedir. Bu sesleri destekleyen bedensel hareketleri ise ilkel tiyatro kavramı ile ilişkilendirmek mümkündür.

Ortaya çıkış noktasında amaç ve işlev bakımından birbirine yakın olduğu varsayılan bu iki sanat disiplini, hem literatüre hem de toplumun genel bakış açısının yansıtıldığı araştırmalara göre birbirini doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemişlerdir. Zaman içinde birbirleriyle uyumlu bir şekilde gelişerek ayrı disiplinler oluşturmuş, birlikte kullanımlarında ise opera ve müzikal gibi disiplinlerin oluşumuna olanak sağlamışlardır.

Tarihsel süreçte geriye gidildiğinde ise bu iki sanat dalının bugün bildiğimiz formuyla literatüre girmesinin Antik Yunan döneminde olduğu gözlenmektedir. "Müzikal Tiyatro üzerine var olan kaynaklar, türün tarihini Antik Yunan'a kadar götürmektedirler. Müzik ve tiyatro arasındaki ilişkinin Antik Yunan ritüellerinden başladığını ileri süren kaynaklar, tiyatro tarihi boyunca iki sanat türü arasındaki ilişkinin günümüz tiyatrosunda müzikal tiyatro olarak karşımıza çıktığını dile getirmektedirler" (Tüzün, 2016: 118). Şener de Dram Sanatı kitabında müzik ve tiyatronun etkileşiminde Antik Yunan etkisini vurgular; "Bununla beraber, Antik Yunan'da tiyatronun doğayla, bağ bahçeyle, üzümle ve şarapla yakından ilgili olan tanrı Dionisos için yapılan taklitli şarkı ve danslardan doğmuş olduğu savı benimsenmiş durumdadır." (Şener, 2003: 9).

Müzik ve tiyatro varoluşundan itibaren etkileşim içinde olmasına karşın müzikal tiyatronun bilinen formuyla literatüre geçmesi, 19. Yüzyıla rastlamaktadır. Tarihsel süreçte daha geriye gidildiğinde, 17. Yüzyılda Musical Comedy adıyla ortaya çıkan müzikal ve eğlence amaçlı oyunların olduğu gözlemlenmektedir (Uygun, 2010: 13).

Müzik ve tiyatronun tarihsel süreçteki etkileşimi sadece birbirlerini geliştirmekle kalmamış aynı zamanda diğer sanat dallarında da karşılığını bulmuştur. Sanatçıların eserlerini üretirken müzikal tiyatrodan da esinlendiği görülmektedir (Bkz. Şekil 1).

İlkel insanın tiyatral eylemlerinden günümüzün modern tiyatrosuna kadar geçen bütün süreçte müzik seyir zevkini arttıran önemli bir unsur olarak yer almıştır. Sahnedeki etkiyi, performansı ve gerçeğe yakınlığı daha ileri seviyeye taşıma noktasında tiyatro, her dönemde müziğe ihtiyaç duymuş ve müziği etkin bir şekilde kullanmıştır.

Şekil 1. Müzikal tiyatronun önemli bir öncülü olan Dilenci Operası'na dayanan bir William Hogarth tablosu

("A Scene from 'The Beggar's Opera' VI", 2023)

İşitme duyusunun iki boyutlu veri girişine olanak tanıyan ve bu açıdan etkileyici bir özellik taşıyan müzik, hem tiyatro hem de sinemada içsel yapının bir parçası olarak görülmektedir. Ahenk ve uyum ile kullanıldığında ve nitelikli uzmanlar tarafından sahnelendiğinde seyirciyi bütünüyle etkisi altına alan önemli performanslara altyapı oluştururken, uyumsuz ve kalitesiz kullanıldığında ya da oyunun önüne geçtiğinde, seyir zevkini ve performansın niteliğini olumsuz yönde de etkileyebilmektedir. Bu sebeple iki disiplinin eğitiminde de birbirine yer vermesi önem arz etmektedir (Alşan, 2022).

2.2. Müziğin İletişimdeki Rolü

Her türden insanın yaşamında önemli bir yer işgal eden müzik, duyguları ifade etmek, kültürel kimliği yansıtmak, iletişim kurmak ve toplumsal değişime katkıda bulunmak için sıklıkla kullanılır. Şarkı sözleri, melodiler, ritimler ve enstrümantasyonlar, iletişimin birçok yönünü kapsayan zengin bir dizi ifade aracı sunarken, dinleyicinin de duygusal tepkilerini tetikleyebildiği bilinmektedir. Ayrıca, müzik insanları bir araya getirir, ortak deneyimler paylaşmalarını sağlar ve anıları canlandırır. Müziğin iletişimdeki bu çok yönlü rolü, kültürler arasında köprüler kurmanın ve insanları birbirine yaklaştırmanın yanı sıra duygusal ve sosyal bağları güçlendirmenin de bir yoludur.

Müziğin insanlar üzerindeki psikolojik etkileri ve dinleyenleri belirli bir düşünceye yönlendirebilme özelliği, ilkel insanın da kendi döneminde müziği neden bir ifade şekli olarak kullandığını göstermesi bakımından önemlidir.

Müziği de içinde barındıran ve disiplinler üstü bir kavram olan sanat, başlı başına sosyal ve toplumsal öğeler içerir. Bireysel işlevlerinin yanında duyguları ve düşünceleri topluma aktarmada önemli bir araç olarak kullanılan sanat, sadece sanatçının değil sanatçının temsil ettiği güruhun duygularını aktarmada önemli bir yer tutar.

Altınölçek, çalışmasında sanatı, insanların karşılıklı düşünce ve duygu alışverişinde bulunmaları amacıyla özgül bir bağlayıcı kanal olarak nitelendirmiştir. Nitekim sanatın bir estetik iletişim olgusundan yola çıktığı da vurgulanmaktadır. Buradan hareketle müziğin toplumsal rolü ve işitilebilir simgelerin aktarımındaki önemi, bir sanat dalı olarak duygu ve düşünceleri insan sesi veya enstrümanlar aracılığı ile estetik bir uyum çerçevesinde aktarmayı amaçlaması yönüyle karşımıza çıkmaktadır. Bu işlev zamanla yitmemiş aksine artarak ilerlemiştir. (Altınölçek, 1998).

2.3. Tiyatroda Müzik Kullanımı

Oyun esnasında hem oyuncuya hem de seyirciye aynı anda ulaşan oyun müzikleri, doğru tercih edildiğinde ve icra edildiğinde, performans sergileyen oyuncuları ve bu performansı izleyen seyircileri ortak bir duyguda buluşturarak, anlatılmak istenen hikâyenin etkisini arttırır. Sahne tasarımı, kostüm, aksesuar, ışık ve müzik gibi öğelerin bir araya

gelmesiyle birçok sanat dalı ile de etkileşimde bulunur. “Aristotales’e göre tragedya sanatını zenginleştiren araçlar arasında dilden sonra en önemlisi müziktir.” (Şener, 2006: 41). Bu sebeple tiyatro oyunlarında müzik kullanımı, sahneye konan oyunların etkisini arttırmak için kullanılan bileşenlerin en önemlilerinden olmuştur.

Müziğin duyguları kolayca yönlendirebilen etkisi sayesinde sahnedeki oyuncular da müziğin doğru kullanımı ile performanslarını arttırabilirler. Öte yandan sahne ile uyumsuz müziklerin oyuncuların performanslarına olumsuz etki oluşturacağı da söylenebilir. Bu noktada bir diğer unsurun da oyuncuların müzikal yeterlilikleri olduğu söylenebilir. Sahnenin amacına uygun kullanılan müziklere rağmen eğer oyuncu kendisine eşlik eden müziği hissedemiyorsa ve bütünlükten uzak bireysel bir performans sergiliyorsa, uyumu sağlamak üzere oyuncular ile ek çalışmalar yapılması öngörülmektedir. “Tartım, oyuncular tarafından duyulmadığı takdirde, yönetmenin tartımı oyunculara göstermesi gerekir. Bu ilk başta çeşitli biçimlerde olabilir; yönetmen tartımı somut bir yolla gösterebilmek için ellerini tartımla çırpar ya da oyunun tartımsal dokusuna uygun bir müzik parçasını çalarak oyuncuları çalıştırır.” (Nutku, 1989: 238-239).

“Bertolt Brecht, müziğin tavır müziği olmasını, sahnenin temel tavrını göstermesini gerekli görmüştür. Üzüntü, çekingenlik, direnme, boyun eğme gibi tavırlar müzikle rahatlıkla gösterilir. Müzik, söz ve davranışları daha kesin, daha kaçınılmaz yapar.” (Şener, 2006: 235)

Müziğin duyguları kolayca yakalayabilmesi ve insanları etkisi altına alabilmesi özelliğinden dolayı, tiyatro oyunlarında yönetmenin belirlediği oyun konsepti ile uyumlu müziklerin, oyunun diğer bütün bileşenlerine olumlu katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.4. Önceki Çalışmalar ve Literatür Taraması

Toplumsal yaşamda önemli ölçüde yer kaplayan ve yaşam biçimini bizzat etkileyen konular arasında yer alan tiyatro ve müzik dallarının, yaşam biçimini aktaran en önemli unsur olan kültür ile ilişkisini inceleyen ve bu üç disiplinin Türkiye’deki durumunu problemleri ile birlikte ortaya koymayı amaçlayan Türkiye'nin kültür-müzik-tiyatro sorunları adlı kitap, 1969 yılında Sun tarafından kaleme alınmıştır. Kitapta topluma ait ekonomik, kültürel ilişkiler ve topluma yansımaları, sosyal hayat ve tiyatronun yeri, müzik

ve tiyatronun mevcut durumu ve gelecekteki yeri detaylı bir şekilde irdelenmiştir. Çalışmada, çalışmanın yapıldığı yıllarda ilgili konulara gereken önemin verilmediği tespitler arasında yer almış, bu durumun yerel politikalar bağlamının yanı sıra toplumun içselleştirmesi ile ilgili olduğu da yansıtılmıştır. 1960'lı yılların sonu ve 70'li yılların başlangıcına denk gelen dönemde, ülkenin ekonomik yapısının da kültürel yapıya etkisi tartışılmıştır. Bahsi geçen dönemde sanatın toplum üzerindeki rolünün yeterli ölçüde söz konusu edilmediğinden bahsedilmiştir (Sun, 1969).

Yıldız'ın Tiyatro Araştırmaları Dergisinde 1995 yılında yayımladığı "Çağdaş Türk Tiyatrosu Müziğinin Geleneksel Kaynakları" isimli çalışmada; araştırmanın yapıldığı zaman dilimi itibariyle Türk Tiyatrosunda müziğin etkisi ve müziklerin oluşturulmasına etkisi bulunan akım ve anlayışlar konu edinilmiştir. Çalışmada, müziklerde etnik yapının, coğrafi bölgenin, duygu ve düşüncelerin müziğin oluşumunda etkisi olduğuna vurgu yapılmıştır. Türk tiyatrosuna eşlik etmesinin yanı sıra etkisinin de yadsınamaz olduğu müzik türlerinin başında sanat müziği ve halk müziğinin geldiği, bu müziklerin ritmik yapısından ve geleneksel düzenlenmiş dizilerden oluştuğundan bahsedilmiştir. Müzikte yer alan Peşrev, Medhal gibi form ve bölümlerin, oyunlardaki bölümlerle ve hikayeyle de eşleştiği, özellikle halk müziğinin doğa, kahramanlık, aşk, ölüm, atışma vb. toplumsal olay ve olguları işlemesinin, tiyatro konusuyla eşleşmesi bakımından hikâyeye ve oyuna güç kattığı, müziğin ve tiyatronun birbirinden ilham aldığın görülmüştür. Özellikle besteci, icracı ve yönetmenlerin bir uyum içerisinde oyuna katkı sunabilmesi adına yurtdışına eğitime gönderildikleri, deneyim kazanmalarının sağlandığı ve bu yolla tiyatroya özgü müzik dağarcığının genişletilmesinin hedeflendiği bulgular arasında yer almaktadır (Yıldız, 1995: 103-110)

1950-1970 Arası Türkiye'de Sinema Müzik İlişkisi adlı çalışmada ise Cumhuriyet'in kurulduğu yıllardan 1970'li yıllara kadar Türkiye'de tiyatro ve sinemada müziğin kullanımı ve iki disiplinin birbiri ile ilişkisi üzerine görüş ve bulgular ortaya konulmuştur. Oyun besteciliği açısından önemli bir eser niteliği taşıdığı düşünülen çalışmada, sinemanın ve tiyatronun ilk dönemlerinde sahneye ve görüntülere yalnızca piyanonun eşlik etmesi ile başladığı ve müzik-senaryo uyumunun gözetilmediğinden bahsedilmiştir. Sonrasında görüntüyle müziğin uyumuna önem verilmeye başlanmış müziklerin parçalara ayrılması, sahne ve içeriklere göre sınıflandırılması gibi geleneklerin yaygınlaşmaya başladığı görülmüştür. 1940'lı yıllarda Mısır sinemasının ülkemize girişiyle birlikte sinema ve

tiyatroda özgün müziğin değeri anlaşılmış ve Mısır filmlerinin yaygınlaşmasının durdurulması sonrasında sinemacılar dönemi olarak da adlandırılan 1950'lerde filmlere şarkı yapma kültürü gelişmiş ve yaygınlaşmıştır. Sadettin Kaynak ve Münir Nureddin Selçuk gibi besteciler başta olmak üzere birçok sanatçının film ve tiyatro müzikleri geliştirdiği, Ömer Lütfi Akad gibi sinemacıların da bu konuya önem vererek sık sık bestekarlarla bir araya geldiği, bu açıdan yönetmen, bestekar uyumunun sinema ve tiyatroya etkisi çalışmanın bulguları arasında yerini almıştır (Şirin, 1998).

Müzikli tiyatro oyunları, 2015 yılında tez konusu olarak ele alınmış ve Cumhuriyet döneminden günümüze kadar Türk tiyatrosunun, müzikli oyunlar noktasında ne tür bir süreç izlediği, gelenekleri ile birlikte irdelenmiştir. Bu kapsamda oyunlarda müzik, besteciler ve süreç araştırma kapsamına alınmıştır. Çalışmada, doküman analizi ve görüşmelerden faydalanılmış ve araştırma noktasında besteciler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Müzik türleri, bestecilik eğitimi, müziğin rolü, meslek birlikleri, telif hakları ve müzikli tiyatro alanında görüşlerin alındığı bulgular kısmında, tiyatro müziklerinin, müzik eğitimi ve bestecilik alanında ciddi bir konu olarak görülmemesi ve dolayısıyla bestecilerin kendi çabalarıyla bu alana yöneldikleri, ilgili alanda eğitim alamadıklarına dair görüşler öne çıkmıştır. Bunların yanı sıra, tiyatroda müziğin türünün oyunun unsurlarına göre değişiklik gösterdiği, müziğin oyun ile uyumunun oyuna büyük katkı sunacağı fakat oyunun önüne geçmemesine dikkat edilmesi gerektiği gibi sonuçlara da yer verilmiş ve ilgili konularda uzmanlara ve yetkililere önerilerde bulunulmuştur (Erol, 2015).

Epik tiyatro bağlamında müziğin değerlendirildiği ve 2019 yılında Katıkcı tarafından yüksek lisans tez konusu edinilen "Brecht'in Epik Tiyatrosu Bağlamında Karagöz Oyununda Müziğin İşlevi" adlı çalışma, 20. Yüzyılın tiyatro alternatiflerinin başında gelen epik tiyatro kuramı üzerine gerçeğin altında yatan sebeplere dair oluşturulan kuramı temel almıştır. Tiyatro ve müzik ilişkisini tarihsel süreçte vurgulayanlardan olan ve tiyatro bakımından önemli bir yer tutan Brecht ve Ensemble kültürü temel olarak yansıtılmış ve konuya ilgili açıdan yaklaşılmıştır. Buradan hareketle Brecht'in literatürde önemli bir kaynak kişi olarak birçok çalışmada yer aldığından bahsedilebilir.

Şekil 2. Bertolt Brecht eşi Helene Weigel Brecht, birlikte kurdukları Berliner Ensemble Tiyatrosu'nun tanıtımında.

("Der Wagen des Berliner Ensembles mit Bertolt Brecht und Helene Weigel", 2023)

Çalışmada, epik tiyatronun geçmişten günümüze gelişimi detaylı bir şekilde ele alınmış, estetik unsurlara yer verilmiştir. Müziğin epik tiyatrodaki yeri, gestus kavramı ile birlikte açıklanmıştır. Bulgular ve sonuç bölümünde, müziğin Karagöz oyunundaki rolü ve önemi, Brecht'in epik tiyatro kuramında müzik kullanımı açısından incelenmiştir. Sonuç olarak, müziğe, epik tiyatro ile birlikte ilk kez farklı bir görevin addedildiği, müziğin destekleyici ve yardımcı öğelerden değil başlı başına sanat olduğu ve tiyatronun, sinemanın temel bileşenlerinden olduğu, hikâyeyi güçlendirdiği ve yabancılaşmayı engelleyerek samimiyet vurgusu yaptığı kanısına varılmıştır. Brecht'in epik tiyatro kuramına göre müziğin başlı başına bir anlatım aracı olmasının yanı sıra tiyatronun diğer unsurlarıyla uyum içinde hareket etmesinin, aktarıcı ve açıklayıcı işlevini güçlendirdiği savunulmuş, seyirciyi düşünme ve sorgulamaya yöneltmeyi amaçladığı belirtilmiştir (Katıkcı, 2019).

Kültürel ve sosyal görevleri bakımından sanat, toplum ile sanatçı arasında bir araç olarak görülebilmektedir. Aktarıcı ve etkileyici özelliğini öne çıkaran ve bu bakımdan müzik bağlamında performansı yeniden değerlendirmeye alan Avangard akım, müziğin önemine farklı ve yenilikçi bir bakış açısı ortaya koymuştur. Bu ve benzeri akımlardan itibaren müzik, disiplinler arası bir biçimde ele alınmaya başlamış ve diğer tüm sanat dallarıyla yeni bir biçim ve işleve kavuşmuştur. Sahnede müzik ve performans ilişkisi üzerine önemli vurgular İçeren VIII. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresinde yayımlanan "Sonor Ensemble "Lost Time" Örneği Üzerinden Sahnede Müzik performans İlişkisi" isimli çalışma, Sonor Ensemble üzerinden müzik performans ilişkisini aktarmayı amaçlamaktadır. Sanat ile ilgili paragrafın başında bahsedilen konular, ilgili çalışmanın öne çıkarmayı amaçladığı görüşler arasındadır. Çalışmada nitel yöntem kullanılmış, doküman inceleme ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden faydalanılmıştır. Çalışma sonucunda; seyirciyle güçlü bir bağ kurma isteğinin getirisi olarak Enstrümantal Tiyatronun ortaya çıkmasından bahsedilmiştir. Sonor Ensemble ve Lost Time adlı eserlerin, Bakü'de sanat tarihi açısından dünyaca kabul görmüş eserler olarak üretildiği ve performansta sağlanan bütünlük açısından tiyatro ve müzik dallarının uyum ve etkisi açısından önemli temsiller olduğu vurgulanarak önerilerde bulunulmuştur (Özcan ve Mirzayev, 2021: 27-34).

Müziğin, tiyatro alanının vazgeçilmez bir unsuru olduğu hipoteziyle çalışmasına başlayan Alşan, 2022 yılında Tiyatro ile ilgili lisans bölümlerindeki akademisyenlerin, müziğe dair görüşlerini yansıtan bir çalışmaya imza atmıştır. Bahsi geçen çalışma, literatürde müzik ve tiyatro bağlamında ele alınan son çalışmalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırmada ölçüt örnekleme kullanılmış ve anket yoluyla elde edilen veriler, SPSS programı aracılığıyla analiz edilerek yorumlanmıştır. Eserde, tiyatro programlarında müzik dersleri içerik, süre, nitelik, beceri vb. alanlar açısından değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda akademisyenlerin müzik ile ilgili dersleri süre ve içerik bakımından yetersiz buldukları, Müzik alanında uzman öğretim elemanlarının eksikliği, müzik ile ilgili derslerin oyunculuk ve tiyatroya katkı sağlamadaki yetersizliği gibi sonuçlar elde edilmiştir. Sınırlılıklara dikkat çekilen çalışmada, müziğin tiyatro açısından önemi vurgulanmış ve iki disipline ait öğretim programlarının tümünde karşılıklı derslerin oluşturulması gerektiği, iki alanın da gelişimi ve uyumu açısından vurgulanmıştır (Alşan, 2022).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ/MATERYAL VE YÖNTEM

"Bir araştırmanın yönteminin temeli, araştırmanın düzeneği, hangi özelliklere sahip örneklemler üzerinde nasıl yürütüleceği, hangi teknik ve araç-gereçlerle verilerin toplanacağı, nasıl işlem basamaklarından geçeceği ve bazı durumlarda elde edilen verilerin analizinde hangi tekniklerin kullanılacağından oluşmaktadır" (Erkuş, 2013: 201). Araştırmanın modeline, çalışma grubuna, veri toplama araçlarına, verilerin toplanmasına ve analiz ile ilgili bilgilere, çalışmanın bu kısmında yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, yönetmenlik mesleğini icra eden kişilerin oyunlarında kullandıkları müziklere bakış açılarını, müziği oyunlarının neresinde gördüklerini ve müziğin icrası aşamasındaki tercihlerini ortaya koymayı amaçlanmıştır.

Nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji (olgubilim) deseni ile çalışılan bu araştırmada, görüşme yapılan yönetmenlerin hiçbir kısıtlama olmadan açık uçlu sorulara vereceği cevaplar değerlendirilmiştir. "Olgu bilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimde karşımıza çıkabilmektedir" (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 72).

3.2. Çalışma Grubu ve Materyali

Araştırmanın çalışma grubunu, lisans veya yüksek lisans eğitimini tiyatro rejisörlüğü üzerine yapmış yönetmenler ve oyunculuk mezunu kişiler oluşturmaktadır. Lisans veya yüksek lisans eğitimini tiyatro yönetmenliği üzerine yapan katılımcılar için bir katılım şartı belirlenmezken, bahsi geçen oyunculuk mezunu kişiler için genel sanat yönetmenliği yapmış ve son 2 sezonda en az 2 oyun sahnelemiş olması olarak sınırlandırılmıştır. Çalışma grubu oluşturmada kolay ulaşılabilir örnekleme yönteminden faydalanılmıştır. Araştırmacı bu

yöntemde yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir olayı veya durumu seçer (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 113). Katılımcılara ait demografik özellikler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1

Katılımcıların demografik özellikleri

Katılımcı	**Cinsiyet**	**Mezuniyet**	**Bölüm**	**Kıdem/Yıl**	**Kurum**
Y1	Erkek	Lisans	Oyunculuk	35-40	Özel
Y2	Erkek	Lisans	Rejisörlük	10-15	Özel
Y3	Kadın	YL	Rejisörlük	10-15	Özel
Y4	Erkek	YL	Rejisörlük	10-15	Özel
Y5	Erkek	Lisans	Rejisörlük	15-20	Özel
Y6	Kadın	Lisans	Rejisörlük	10-15	Özel
Y7	Erkek	YL	Rejisörlük	10-15	Özel
Y8	Erkek	YL	Rejisörlük	10-15	Özel
Y9	Kadın	Lisans	Rejisörlük	10-15	Özel
Y10	Kadın	Doktora	Oyunculuk	30-35	Özel

Çalışmanın materyalini oluşturulan anket soruları, yönetmenlerin kendi oyunlarında müzik kullanım pratiklerinden hareketle, tiyatro oyunlarındaki müzik icra pratiklerine ışık tutacak şekilde hazırlanmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma için gerekli olan verilerin toplanabilmesi için 12 soruluk bir görüşme formu hazırlanmıştır. Tiyatro Oyunlarında Kullanılan Müziklerin İcra Pratiklerine Yönelik Yönetmen Görüşleri için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde veri toplama araçları hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

3.3.1. Tiyatro Oyunlarında Kullanılan Müziklerin İcra Pratiklerine Yönelik Yönetmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Çalışmada, konu başlığı ile bağlantılı olarak tiyatroda müzik kavramının öneminin ve icra pratiklerine yönelik yönetmen görüşlerinin alınabilmesi amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. İki alan uzmanının görüşüne sunulan görüşme formu, ölçme değerlendirme uzman görüşlerinden de faydalanılarak 12 alt problem halinde araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Alt maddeler ve ek görüşler ile birlikte 17 maddede ölçme sağlanmaya çalışılmıştır. Alan uzmanlarından gelen geri dönüşlere göre sorular son haline getirilmiş, sonrasında araştırma dışı tutulan iki yönetmen ile soruların anlaşılabilirliği üzerine ön görüşme yapılmıştır. Ön görüşme neticesinde ise soruların araştırma kapsamında beklenen verileri sağlayacağı kanati oluşmuş, sorular katılımcılar ile elektronik ortamda paylaşılmıştır. Ankete katılan yönetmenlere 12 adet soru yöneltilmiştir.

Birinci maddede, tiyatro oyunlarında müzik kullanmanın önemi, oyun atmosferine katkısı ve müziğin sahneleme sürecindeki rolünün ne olduğu sorusu ile, tiyatroda müzik kavramının yönetmenler için ne anlam ifade ettiğinin cevabı aranmıştır.

İkinci maddede, tiyatro oyun müziği bestelemede/düzenlemede yönetmenin rolü nedir sorusu yöneltilmiş ve ilgili soru ile yönetmenlerin kendilerini müzik seçimleri konusunda hangi konumda gördükleri, bestecileri nasıl yönlendirdikleri ile ilgili görüşleri alınmıştır.

Üçüncü maddede, tiyatro yönetmenlerinin yönettikleri tiyatro oyunlarında kullandıkları müzik tercihlerinde hangi unsurları dikkate aldıklarını ve kullanılacak

müzik/besteci seçimlerinde nasıl/hangi kriterlere göre yol izledikleri yönetmen bakış açısıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Müzik ve tiyatronun diğer unsurlarının nasıl uyumlu olacağına dair görüş ve detay içeriklerin toplanmaya çalışıldığı dördüncü maddede, kullanılan müziklerin oyunun konusuyla, oyuncuların performansıyla, sahne, kostüm ve ışık tasarımlarıyla nasıl bütünlük sağladığı sorusu ile veriler elde edilmiştir.

Beşinci maddede müzik, oyuncuların performanslarını nasıl destekleyebilir veya olumsuz yönde nasıl etkileyebilir sorusu yöneltilmiştir. Buradan hareketle müziğin performans sergileyen oyunculardaki ne gibi değişimlere yol açtığı saptanmaya çalışılmıştır.

Müzik seçiminin seyirci deneyimi açısından önemi ve etkilerini, yönetmenler gözüyle ölçmeyi amaçlayan altıncı maddede, müzik seçimleri, seyircinin duygusal tepkilerini nasıl etkiler ve seyirci deneyimine nasıl katkı sağlar sorusu sorulmuş ve oyunlarda müziğin etkileri ile ilgili daha detaylı bilgilere ulaşmak hedeflenmiştir.

Müzik icrasında canlı veya kayıttan müziğin kullanımını belirlerken dikkate alınan kriterleri belirlemek maksadıyla yedinci madde oluşturulmuştur. İlgili soruda, kullanılacak müziğin canlı mı yoksa kayıttan mı olacağını belirleyen kriterler nelerdir şeklinde yöneltilen soru ile müzik icrasının uygulamadaki kriterlerinin belirlenmesi ve bestecilere yol gösterici nitelikte önerilerin ortaya konulabilmesi amaçlanmaktadır.

Sekizinci maddede, katılımcılara müzik icrasının canlı veya kayıttan olmasının seyirci açısından tiyatro deneyimini nasıl farklılaştırdığı sorulmuştur. Müziğin oyunların duygusal atmosferine katkıları bilinse de bu müziğin canlı ya da kayıttan çalınması arasındaki farkların seyirci deneyimini ne ölçüde ve nasıl etkilediğinin ortaya konulması, bu konunun tiyatro yönetmenlerince yorumlanmasını sağlamak, bu sorunun temel amacıdır.

Dokuzuncu maddede, müzik icrasının canlı veya kayıttan olması, oyuncu performansını nasıl farklılaştırır şeklinde bir soru yöneltilmiş ve kayıttan müzik ile canlı müziğin oyuncu performansına olan etkileri yönetmen gözünden tespit edilmeye çalışılmıştır.

Oyunlarda canlı müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir sorusu ile oluşturulan onuncu madde, sekiz ve dokuzuncu sorulara verilen cevapların yalnızca oyuncu performansı ve seyirci deneyimine yönelik olması sebebiyle canlı müzik tercihinin avantaj

ve dezavantajlarını daha detaylı bir biçimde ele almak ve irdelemek amacıyla oluşturulmuştur.

Kayıttan müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir sorusu ile oluşturulan on birinci madde, yine sekiz ve dokuzuncu sorulara verilen cevapların yalnızca oyuncu performansı ve seyirci deneyimine yönelik olması sebebiyle kayıttan müzik tercihinin avantaj ve dezavantajlarını daha detaylı bir biçimde ele almak ve irdelemek amacıyla oluşturulmuştur.

Görüşme formunun on ikinci ve son maddesinde, bütün şartlar eşit olduğunda tiyatro yönetmenlerinin canlı çalınan müziği mi yoksa kayıttan çalınan müziği mi tercih edecekleri sorulmuştur. Bu maddede "bütün şartlar eşit olduğunda" kavramı ile kastedilen içeriği açık bir şekilde anlatabilmek ve cevaplardaki yanılsamaları engellemek adına, soru "Oyuncuların müzikal yeterliliği, sahne/ışık/kostüm tasarımları, oyunun konusu, oyunun finansmanı vb. oyuna dair bütün koşulların uygun olması ve oyun müziği icrasının kayıttan veya canlı çalındığında sahnede yaratacağınız konseptte herhangi bir fark yaratmayacağını düşünmeniz durumunda, canlı yapılan müziği mi yoksa kayıttan çalınan müziği mi tercih edersiniz? Neden?" şeklinde yöneltilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın ankete dayalı verileri, Ek 1'de sunulan *"Tiyatro Oyunlarında Kullanılan Müziklerin İcra Pratiklerine Yönelik Yönetmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu"* nun ve içerdiği 12 maddenin, aşağıda belirtilen kurumdan alınan izin sonrasında lisans/yüksek lisans eğitimini tiyatro rejisörlüğü üzerine yapmış veya özel tiyatroların genel sanat yönetmenliği görevinde bulunmuş yönetmenlere uygulanmasıyla toplanmıştır.

- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Ensttüsü Bilimsel Araştırma Etik Kurulunun 03.08.2023 tarih ve 10/38 sayılı kararı uyarınca araştırmanın Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul İlkelerine uygun olduğuna dair 04.08.2023 tarih ve E-84026528-050.01.04-2300182459 sayılı yazısı (Ek 2).

3.5. Verilerin Analizi

Nitel yöntemle yapılan çalışmanın veri toplama aşamasında Tiyatro Oyunlarında Kullanılan Müziklerin İcra Pratiklerine Yönelik Yönetmen Görüşlerini Belirlemeye Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu, katılımcıların tercih ettikleri iletişim yoluyla gönderilmiş ve görüşlerini metinsel olarak ifade etmeleri istenmiştir. Cevapların iletilmesinin ardından alınan cevaplar soru ve katılımcı bazlı olarak Microsoft Word programında düzenlenmiş ve analize hazır hale getirilmiştir. Microsoft Word programında kategorize edilen görüşme cevapları Nvivo 14 programına yüklenerek kodlar, alt kodlar ve temalar oluşturulup okuyucu için anlamlı hale getirilerek analizi gerçekleştirilmiştir.

Analizin anlaşılır bir şekilde sunulması için sorulardan oluşturulan 12 ana tema başlıklandırma gerçekleştirilmiş ve bulgular bölümünde kategorize edilerek sunulmuştur. Yönetmenlerden alınan cevaplar, detaylı irdelemek isteyen okuyucular için tablolar yoluyla aynen aktarılmış, ardından Nvivo 14 programında yapılan analiz ve matrislerden elde edilen üç boyutlu grafikler ile kavram haritaları ile sunulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde, ankete katılan yönetmenlerden alınan cevaplar ışığında ortaya çıkan bulgulara ve verilerin analizi ile yorumlara yer verilmiştir. Nitel araştırma kullanılmasının en önemli nedeni, kişilerin görüş ve düşünceleri alınırken kendilerini rahat ifade etmelerini sağlamak ve bu sayede daha geçerli sonuçlar elde etmektir. Olgubilim yöntemi de detayların analiz edilmesi ve yorumlanması amacıyla kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi, tiyatro yönetmenlerinden gönüllülük esasına dayalı olarak seçilen 10 kişiden oluşmaktadır.

Verilerin toplanmasında ölçme ile ilgili konu alanı uzmanları, araştırmacılar, tiyatro ve müzik ile ilgili uzmanların görüşleri alınarak oluşturulmuş ve geçerlik çalışması yapılmış olan yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme soruları katılımcıların tercih ettikleri şekilde gönderilmiş ve görüşlerini metinsel olarak ifade etmeleri istenmiştir. Cevapların iletilmesinin ardından alınan cevaplar, soru ve katılımcı bazlı olarak Microsoft Word programında düzenlenmiş ve analize hazır hale getirilmiştir. Microsoft Word programında kategorize edilen görüşme cevapları Nvivo 14 programına yüklenerek kodlar, alt kodlar ve temalar oluşturulup okuyucu için anlamlı hale getirilerek analizi gerçekleştirilmiştir.

Bulgular bölümünde sorulardan oluşturulan 12 ana tema başlıklandırılmış, yönetmenlerden alınan cevaplar aynen aktarılmış, ardından Nvivo 14 programında yapılan analiz ve matrislerden elde edilen üç boyutlu grafikler ile kavram haritaları ile sunulmuştur. Ardından konuya dair yorumlara yer verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Katılımcılara, müziğin tiyatro oyunlarındaki rolü ve önemini aktarmalarına yönelik "Tiyatro Oyunlarında Müzik Kullanmanın Önemi, Oyun Atmosferine Katkısı ve Müziğin Sahneleme Sürecindeki Rolü Nedir?" sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplar Tablo 2'de aynen aktarılmıştır.

Tablo 2

Yönetmenlerin “tiyatro oyunlarında müzik kullanmanın önemi, oyun atmosferine katkısı ve müziğin sahneleme sürecindeki rolü nedir?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	Cevaplar
Y1	Müzik oyunun önüne geçecek kadar etkili bir unsurdur. Bu nedenle dikkatli kullanılması gerekir. Bundan kastım oyuncunun, rejinin, dramaturjinin beceremediği “etkiyi” sağlamak için müzik tercih edilmemelidir. O nedenle fonda kullanılan müzik etki üretir ama seyircinin duygularını da belirler ve kolaycılığa alıştırabilir. Eğlence/ticari tiyatrolar bu yönteme başvurabilir ama kamusal/sanatsal tiyatro anlayışları için çok büyük bir handikap doğurur. Çünkü bu kamusal/sanatsal tiyatro anlayışları seyirciyi etkin kılmanın peşindeyken bu tip bir müzik kullanımıyla onu pasifleştirebilir.
Y2	Tiyatro oyunları, anlattıkları hikayeler aracılığı ile seyircileri zihinsel ve duygusal olarak yakalayarak, oyunun üstün amacını aktaran yapılardır. Bu noktada, bir tiyatro oyunu, yeterince etkili bir sahneleme gerçekleştirmek amacıyla birçok farklı bileşeni bir araya getirmek zorundadır. Müzik bu bileşenlerin en önemlilerinden biridir. Çoğunlukla, seyircinin zihinsel olarak odaklanması ve hikâye ile duygusal olarak bağ kurabilmesi için müziğin gücü kullanılır. Hiç şüphesiz, sahnelemenin temelinde görsellik vardır.
Y3	Tiyatro oyunların ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkan müziğin işlevini doğru bir şekilde yerine getirmesi önemlidir. Tiyatroda müzik sıklıkla fon oluşturmak için kullanılırken hikâyeyi de destekleyerek anlamı güçlendirir. Bazı oyunlarda ise müzik, hedeflenen teatral etkinin gerçekleştirilmesinde etkin öğe olarak kullanılır. Müziğin, oyun atmosferine büyük katkısı var. Öncelikle oyunun bütününde ruhunu yansıtır. Sonrasında ise, kurulan atmosferin duygusunu güçlendirir. Müziğin sahneleme sürecindeki rolü, öncelikle, metnin olay ve zaman örgüsüne uygun olması gerekir. Oyunun temel ritmi, atmosferi ile uyum içinde olmalıdır. Hiçbir şekilde yönetmenin konseptine ve oyunun temel fikrine aykırı olmamalıdır.
Y4	Tiyatro oyunların temel bileşenlerinden birinin müzik olduğunu düşünüyorum. Atmosfer yaratma, mod değiştirme, sahnedeki eylemi pekiştirme ve güçlendirme gibi kullanım alanları olduğunu düşünüyorum. Sahneleme süreci benim açımdan bir deneme-yanılma süreci. Provaya başlamadan önce oyunu hayal ederken, zihnimde beliren şarkıları okuma provalarından itibaren kullanmaya başlıyorum. Prova sürecinin sonuna kadar doğru şarkıları bulmaya çalışıyorum. Birçok oyunumda müziğin yaratıcı bir etkisi olduğunu düşünüyorum.
Y5	Tiyatro oyunlarında müzik kullanımı genel olarak atmosfer yaratmak amacıyla kullanıldığı gibi, geçişler ve ara oyunlar için de etkili bir yöntem olarak oyunlarda karşımıza çıkar. Oyunun türüne göre atmosfer yaratmada dramatik bir etkiye sahiptir. Gerek sahnenin dramatik yapısını gerekse karakterlerin iç dünyasını aydınlatan bir yapıya sahiptir. Sahneleme sürecinde müzik kullanımı genel olarak son provalara bırakılır. Bunun sebebi oyuncunun müziğin etkisine kendisini bırakmadan rolüyle ilişki kurmasını sağlamaktır. Bu durum müzisyenlerinde oyunun bir parçası olduğu ya da oyuncular tarafından müziğin icra edildiği oyunlarda farklılık gösterir.
Y6	Müziğin kendi doğasından gelen atmosferi sahnelenen oyuna temel bir altyapı oluşturmaktadır ve yan unsurlar arasındaki en önemli yardımcılardan birisidir.

Tablo 2'nin devamı

Y7	Tiyatro, varoluşundan itibaren müzikle iç içe olmuştur. Tiyatroda müzik, temel araçlardan ve en önemlilerinden bir tanesidir. Tiyatro, insanlık (humanity) tarihi boyunca insanın tabiatla iç içe geçmiş yaşamına, bu yaşamda olan mücadeleyi kodlayan, onu bir kültüre dönüştürüp yeniden bir yaşam formuna dönüştüren, bununla beraber bu sürecin dışında olanlar için anlatı haline getirilen bir özelliğe sahip olduğu için, ses, ritim, dans, bedensel anlatım, doğaya ait olan seslerinin bir taklidi olan müziği temel araç olarak kullanmıştır.
Y8	Müzik oyunun anlatım elementlerinden biridir ve benim için oyuncu, koreografi, video, ışık gibi (o oyun için bunlardan hangileri seçildiyse) anlatımı belirleyici bir rol oynar. Sadece atmosfere katkı sağlamakla kalmaz, dramaturjik yönü de seyirciye işaret edebilir. Duyduğumuz cümleler bize hangi gerçeklikte ya da ciddiyette anlatılıyor, hangi duyguya işaret ediyor, bizim duyduğumuz müziği rol kişisi de duyuyor mu yoksa sahnenin tonunu mu belirliyor, bu repliğe gülmeli mi kızmalı mıyım oturduğum yerden.. Bunların hepsini belirleyebilir ya da destekleyebilir müzik.
Y9	Tiyatro oyunlarında müzik, esasen yardımcı bir tasarım öğesidir. Oyunun atmosferini tamamlayıcı, sürece dair ipucu veren ve oyunun duygusuna/temasına dair tamamlayıcı söz söyleyen bir araçtır. Fakat bazı oyunlarda ihtiyaca göre, sahnede müziğin bir oyuncu gibi rol oynadığını da gözlemleyebiliriz.
Y10	Tiyatroda müziğin kullanımı bence son derece önemli, zaten yıllarca da kullanılmıştır. Şu anda dünyada da baktığınız zaman bütün oyunlarda müzik kullanıldığını görüyoruz. Hatta müzikli yazılmamış ya da müzikal olarak yazılmamış oyunlarda da müzik kullanılıyor. Artık müzik kullanımı günümüzde daha da fazla artmaya başladı. Çok sıradan diyelim ki Ibsen'in Nora adlı oyunu son derece klasik bir oyundur. Asla içimde müzik kullanılmasına dair bir yazar notu da yoktur. Ama baktığımız zaman bu kadar klasik bir oyunda bile artık müzik kullanılıyor, şarkı sözü yazılıyor ve besteleniyor. Çünkü bu iki disiplinin bir araya gelmesi seyirci için daha etkili oluyor. Atmosferi, durumu ya da duyguyu müzik güçlendiriyor ve seyirciyi oyun zaten izlenirken görsel olarak bir yerlere götürüyor müzik ile beraber de başka duygulara dokunduğu için etkisini daha çok arttırıyor.

Soruya verilen cevaplar "Tiyatro Oyunlarında Müziğin Önemi" ana teması altında analiz edilmiştir. Verilen cevaplar arasında "Anlatımın belirleyicisidir", "Temel bileşendir" ve "Yardımcı öğedir" şeklinde iletilen kodların öne çıktığı gözlemlenmiştir. Cevapların kodlanmış versiyonları ile tümü, Şekil-3'de verilen kavram haritası yardımıyla okuyucu için anlamlı hale getirilerek aktarılmıştır.

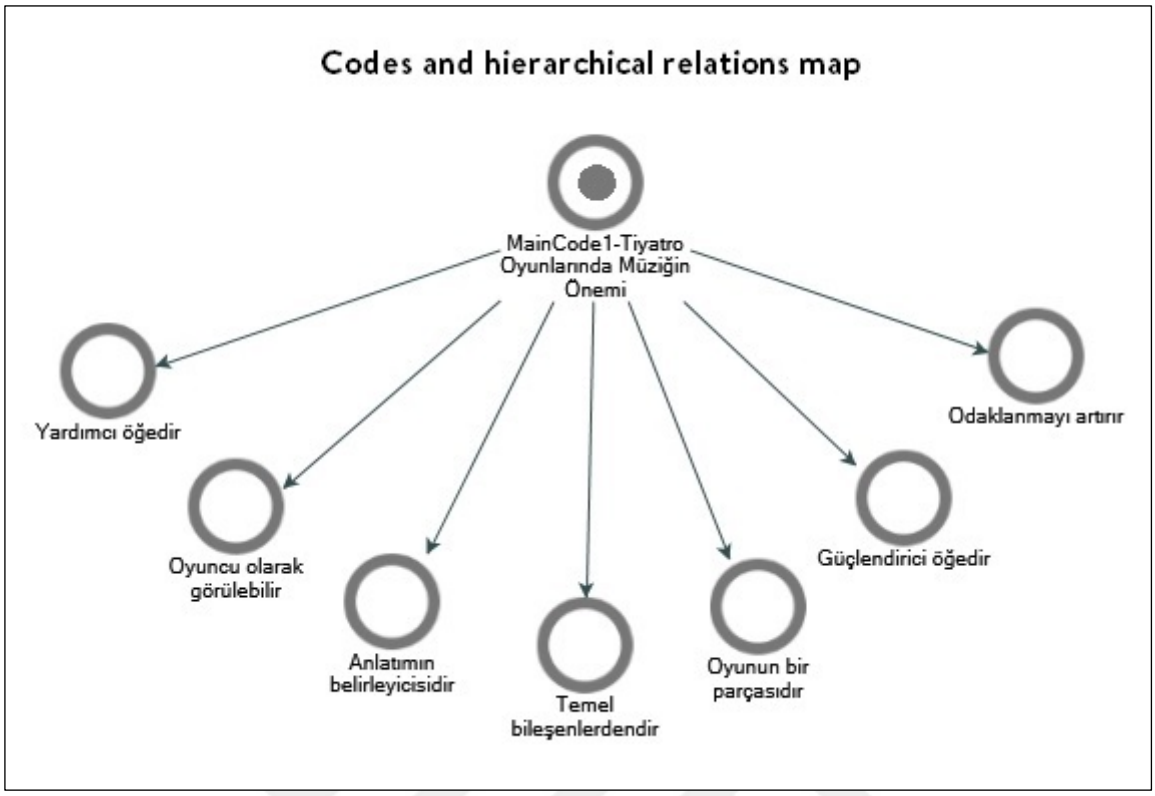

Şekil 3. Tiyatro oyunlarında müziğin önemi kavram haritası

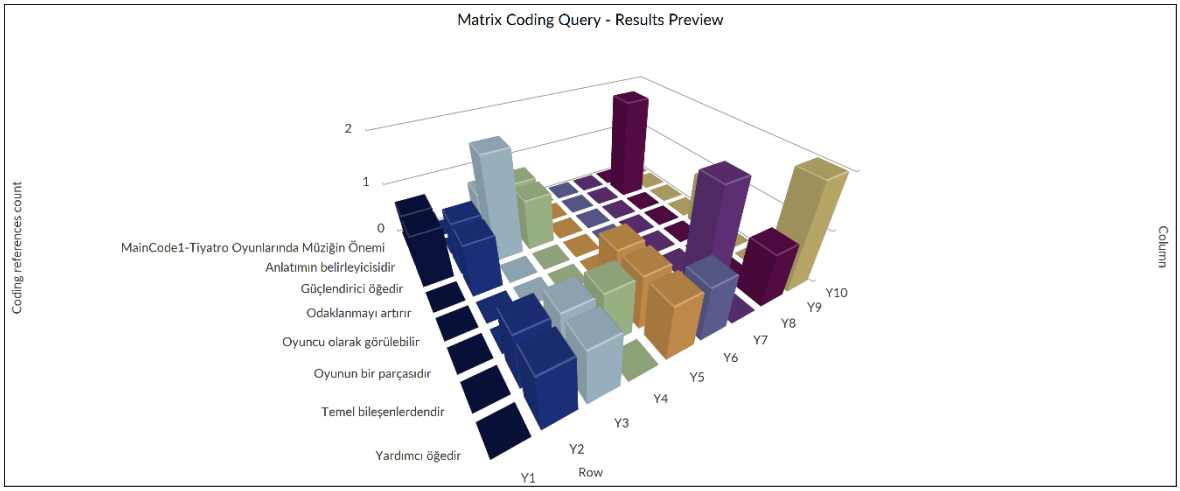

Şekil 4. Tiyatro oyunlarında müziğin önemi üç boyutlu sütun grafiği

Şekil 4'te sunulan sütun grafiğinde de yönetmenler tarafından verilen cevapların kodlara göre dağılımı gösterilmiştir. Bu grafiğe göre, "Anlatımın belirleyicisidir" cevabı, sunulan önem başlıklarının sayısal bazda en başında gelmektedir. "Oyuncu olarak

görülebilir" cevabı ise en az yöneltilen önem başlığı olarak ortaya çıkmıştır. Yönetmenlerin birinci soruya yönelttikleri cevapların analizinden hareketle müziğin, tiyatro oyunlarının temel öğelerinden olduğu, anlatımı ve odaklanmayı güçlendirdiği, tamamlayıcı ve önemli bir etken olduğu söylenebilir.

4.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

"Tiyatro Oyun Müziği Bestelemede/Düzenlemede Yönetmenin Rolü Nedir?" sorusu ile araştırmaya katılan yönetmenlerden müziğe ilişkin yönetmenin yeri ve önemine yönelik cevapları alabilmek amaçlanmıştır. Bu kapsamda yönetmenler tarafından verilen cevaplar Tablo 3'de aynen aktarılmıştır.

Tablo 3

Yönetmenlerin "tiyatro oyun müziği bestelemede/düzenlemede yönetmenin rolü nedir?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	Cevaplar
Y1	Yönetmenin sanatsal anlayışı ile müzik yakından ilgilidir. Hatta yönetmenin tiyatro poetikasının ya da sanat politikasının en göründüğü anlardır. Müziğin kullanım esaslarının hesabı yönetmene aittir. O nedenle müzikleri yapacak olan müzisyenle aynı şeyleri düşünüyor olması gerekir.
Y2	Yönetmen sahnelenecek eserin tüm bileşenlerini bir bütünlük içerisinde tutabilmek adına, oyunun bileşenlerini üretecek diğer disiplinlerin süreçlerinde de yönlendirici, yönetici pozisyonundadır. Bir sahnelemenin bütününü yönetmen kurar. Bu noktada, bu bütünün içerisinde yer alacak diğer üretimler, bütüne, yani bir bakıma yönetmenin kurduğu sahnelemeye hizmet etmek zorundadır. Yönetmen, sahnelemenin bestelerini yapacak sanatçıya, oyunun müziğe gereksinim duyan bölümlerini belirtir. Daha sonra bu bölümler için oyunun temasına ve tempo-ritmine uygun eserler üretilir. Yönetmen ve besteci gerek üretim sürecinde, gerekse üretilen eserin sahne üzerinde uygulaması aşamasında sürekli bir arada çalışmak zorundadır.
Y3	Yönetmen için, yazarın yönlendirmeleri nasıl gerekiyorsa, oyun müziklerini yapan besteciyi de yönetmenin yönlendirmesi gerekmektedir. Yönetmen, oyunda çalışacak besteciye, oyunun konseptini, ana fikrini, atmosferini, ritmini, dinamiğini anlatmalıdır. Bu genel olarak. Sonrasında da, sahne sahne, gerektiğinde de sadece belli bir an için ne istediğini besteciye anlatması gerekir. O sahnenin veya anın nasıl bir duygu hakim olması gerektiği, sahneyi kaldıracak mı v.s… gibi bir takım bilgileri besteciye söylemesi lazım.

Tablo 3'ün devamı

Y4	Bu biraz teknik bir konu. Müziği hali hazırda var olan şarkılardan kullanmak bir metot. Bu noktada estetik zevklerin önemli olduğunu düşünüyorum. Oyuna orijinal bir müzik besteletmek ayrı bir tercih. Bu noktada kompozitörle yönetmenin ortak bir dil konuşmaları önemli. Referans müzikler üzerinden çalışmak kolaycı bir yöntem olsada kompozitörleri kısıtlayabiliyor. Sonuç olarak referansın çok benzeri besteler çıkabiliyor. Bu durum çokça karşılaştığım bir sorun. Referans müzikleri belirlemek açısından atmosfer, tarz ve dönem konuşmak daha doğru geliyor. Kompozitörlere kendi yaratıcılıklarını kullanma şansı tanıdığını düşünüyorum.
Y5	Provalar öncesi yönetmenin yaptığı ön çalışma sırasında müzik kullanılacak sahneler, anlar belirlenir. Daha sonra tasarımcılar ve müzisyenlerle yapılan görüşmeler sonrasında bu karalar netleştirilir. Besteciyle yapılan çalışmalarda yönetmen sahnenin duygu ve düşüncesini, dramaturgideki yerini ve karakterler için olan anlamını besteciyle paylaştıktan sonra bu verili şartlara ortaya çıkaracak müzikal yapılar talep eder. Buna ek olarak oyunun türü, dönemi ve sahneleme biçimi de müzisyen için önemli bilgiler içerdiğinden mutlaka paylaşılmalıdır.
Y6	Sahneleme sürecinde müziğin kullanılmasına karar veren yönetmen ve oyunda özellikle belirtilmişse yazardır. Oyunun konusunun ve vermek istediği mesajın çok iyi belirlenmesi ve buna uygun paralel bir besteleme süreci geçirilmesi gerekmektedir.
Y7	Tiyatro oyun müziği besteleme ve düzenleme sürecinde yönetmenin rolü oldukça önemlidir. Yönetmen ilk olarak konsepti beliler, tiyatro oyununun ana temasına ve atmosferine uygun bir müzik belirler. Ayrıca oyunun ahengine ve tonuna göre, kullanılacak müziğin o atmosferi yaratmasına katkı sağlar. Konsept belirlendikten sonra, tekstin çalışılmasına geçilir. Yönetmen, teksti ilk olarak analiz eder ve hangi sahnelerin hangi müzikle desteklenmesine karar verir. Bununla beraber yönetmen, besteci ile sıkı bir ilişki ve iletişim içinde olur ve böylece oyunun müzikle ilgili beklentilerini besteciye ileterek ona aynı zamanda rehberlik eder. Ve prova sürecine geçildiğinde yönetmenin asıl amacı, müziği prova sürecine dahil edip her sahnede müziğin uyumlu bir şekilde nasıl kullanılacağını belirler. Prova süresince, müziğin tempolarını, ses düzeylerini ve diğer etkenleri kontrol eden yönetmen, durumlar ve sahneler arası geçişleri, dramatik etkileri yönlendirir. Yönetmen tarafından sahnede doğru bir şekilde kullanılan müzik duygu ve atmosfer yaratımda etkili olur. Sahnelerde önemli anlarda doğru kullanılan müzik seyirciye derin bir duygusal deneyim yaşatır. Tiyatro oyun müziği besteleme ya da düzenlemede, yönetmenin sahneleme ve dramaturji bilgisi ile müziği dahil etmesi, seyirciye derin bir duygusal deneyim sunmak için çok önemlidir.
Y8	Bence bu her yönetmen-müzisyen ikilisi için farklı şekilde işleyen bir program olabilir. Benim birlikte çalıştığım müzisyen arkadaşlarla beraber izlediğim yol şöyle: Tiyatro veya dramaturgla beraber seçmiş oluyoruz oyunu genelde. Sonra metni tüm reji ekibine gönderiyorum; tasarımcılar, koreograf, o oyunda kullanılıyorsa eğer video sanatçısı ve müzisyen oyunu okuduktan sonra 3 ila 4 hafta herkes önce sıfırdan kendisi için önemli noktaları, üzerinde çalışmak istediği yerleri, yapılabilecek, kurgulanabilecek noktaları belirliyor. Sonra bir araya geliyoruz. Ben beni oyunun neden ilgilendirdiğini ve nasıl bir dünya kurmak istediğimi anlatıyorum; sonra birlikte bunu nasıl bir atmosferde yapmak istediğimize karar veriyoruz ve karakterler ya da hikâye üzerine çalışıyoruz. Müzisyen arkadaşım, olabildiğince sık prova izliyor ve denemeler getiriyor yanında ve ben kendimce geribildirim veriyorum. Benim önemli bulduğum şey; yönetmenin o oyun için müzikten ne istediğini söyleyebilmesi. O oyunda müzik niye var ve nasıl bir rol oynayacak. Aksi takdirde, seyirci olarak oyunu izlerken; buralarda bir sanatçı arkadaşa, şu sahneye bir müzik yap.' Denmiş ve bırakılmış, hissine kapılıyorum.

Tablo 3'ün devamı

Y9	Yönetmen her tasarım alanında olduğu gibi müzikte de, genel konsepte uygun, üslup birliğini yakalayacak şekilde bir çerçeve çizmekle yükümlüdür. Genel tema/duygu ve hatta kendi dünyasında oyuna hizmet edecek enstrümanlara karar verebilir. Oyunun tümünde nereden nereye gidildiğine dair grafik oluşturarak müzisyeni de yönlendirmelidir. Sahnenin gerektirdiği zamanlama unsuru da göz önüne alındığında, müzisyenin kimliğine zarar vermeden küçük düzenleme değişiklikleri de talep edebilir.
Y10	Yönetmenin çok önemli bir rolü vardır şarkıların bestelenmesinde, oyun içindeki müziklerin bestelenmesinde. Çünkü bir tiyatro metninin dünyasını yönetmen kurar. Dolayısıyla tüm disiplinler yönetmene hizmet ederler; dekor, kostüm tasarımı da yönetmenin dünyasına hizmet eder, müzisyen de ışık tasarımı da oyuncular da herkes kurulan dünyaya hizmet eder. Müzik de o dünyaya hizmet eder. Burada yönetmen diğer yaratıcı ekipte olduğu gibi yani dekoru ve kostümü nasıl yönlendiriyorsa müziği de yönlendirir. Çünkü onun hayalidir bu ve onun hayalini doğru hayata geçirmek gerekir. Desteklemesi gerekir müziğin de bu hayali. Eğer herkes kafasına göre hareket ederse insan vücudunun kollarının ayrı, bacakların ayrı yere gitmesi gibi bir şey olur. Halbuki beden başka bir tarafa sürüklemek istiyordur kendisini. Kaotik, saçma sapan bir hal alır iş. Yönetmenin hayal ettiği dünyada, örnek vereyim, ben bütün oyunun rock sound'unda bestelenmesini istiyorum, çünkü şöyle bir dünya kurdum der. Bazen tabi bu böyle bir şey de olmayabilir, sadece sahne sahne de gidebilir. Ama şarkının da ne istediğini, şarkıyı nasıl duymak istediğini müzisyene illaki iletir; "ben burada tırmanan bir gerilim istiyorum". Eğer fikri varsa bir iki enstruman örneği de verebilir; burada keman iyice gerilsin de diyebilir. Ya da burada vurmalıların daha önde olmasını istiyorum diyebilir. Mutlaka ve mutlaka besteciyi yönlendirir. Yönlendirmezse onlar zaten boşlukta kalırlar, ne yapacaklarını bilemezler ve gelen işte de her seferinde ben bunu istememişim, ben böyle düşünmemiştim der. Dolayısıyla hayal ettiğini anlatır ve ondan bestesini yapabilmesi için belli anahtar sözcükleri verir ve onun üzerine de doğru besteyi bekler.

Soruya yönetmenler tarafından verilen cevaplar "Tiyatro müziği bestelemede yönetmenin rolü" ana teması altında kodlanarak analiz edilmiştir. Verilen cevaplar arasında "İçerik ve diğer unsurlar ile entegre müzik politikası üretir" cevabının yoğun bir şekilde verildiği, detaylı ve kapsamlı bir biçimde ele alındığı gözlemlenmiştir. Bu sebeple ana tema altında verilen cevaplar kodlara dönüştürülmüş ve "İçerik ve diğer unsurlar ile entegre müzik politikası üretir" kodunun altına burada belirtilen unsurlar ve içerikler ile ilgili alt temalar tanımlanmıştır. Alt temalar içerisinde; ritim, atmosfer, konsept, sahne dinamiği, referans müzikler, oyun türü, genel tema ve süreç unsurlarının yer aldığı belirlenmiştir. Bu kapsamda yapılandırılan analiz, okuyucu için anlamlı hale getirilerek Şekil 5'te verilen Kodlar ve Hiyerarşik İlişkilere dair kavram haritası ile sunulmuştur.

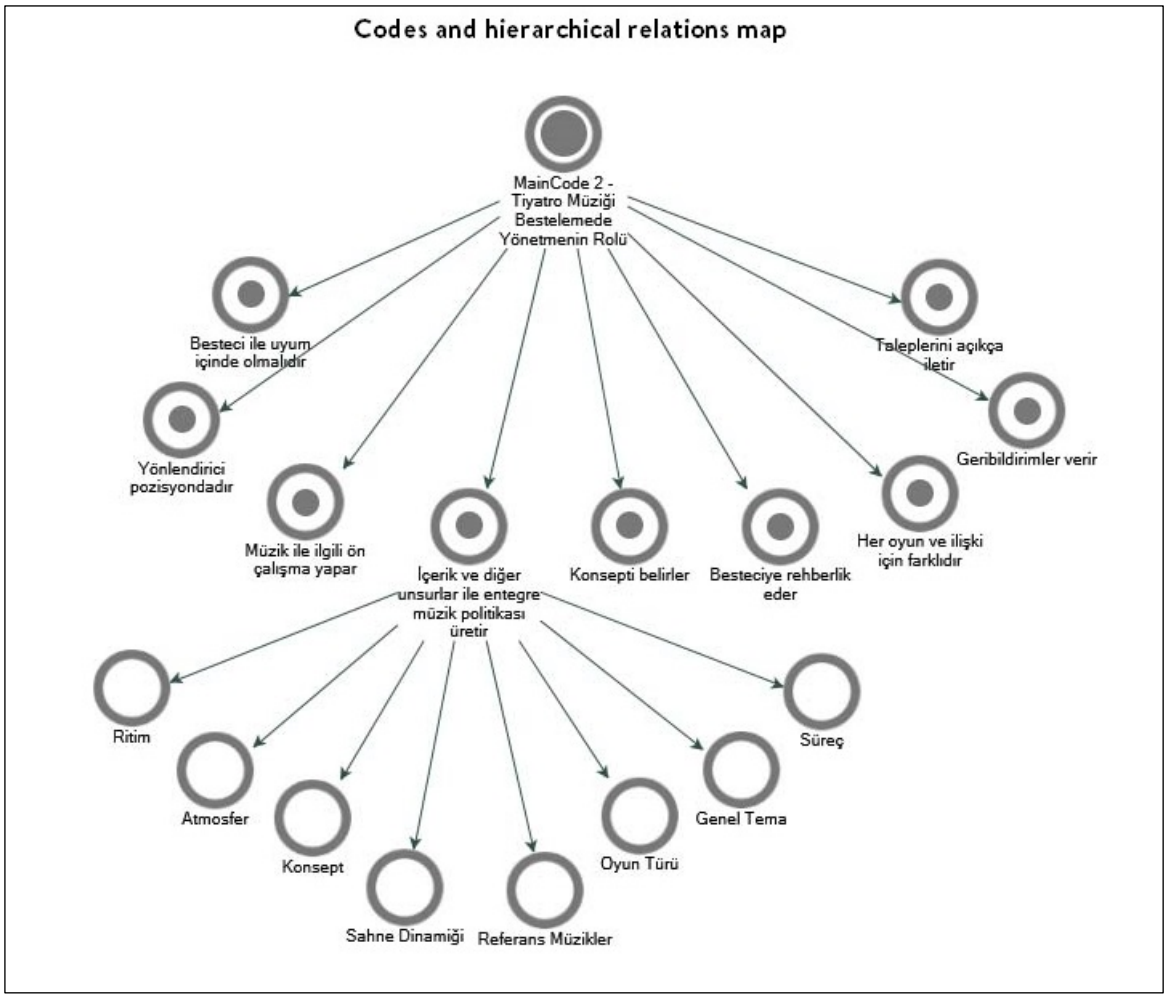

Şekil 5. Tiyatro müziği bestelemede yönetmenin rolü kavram haritası

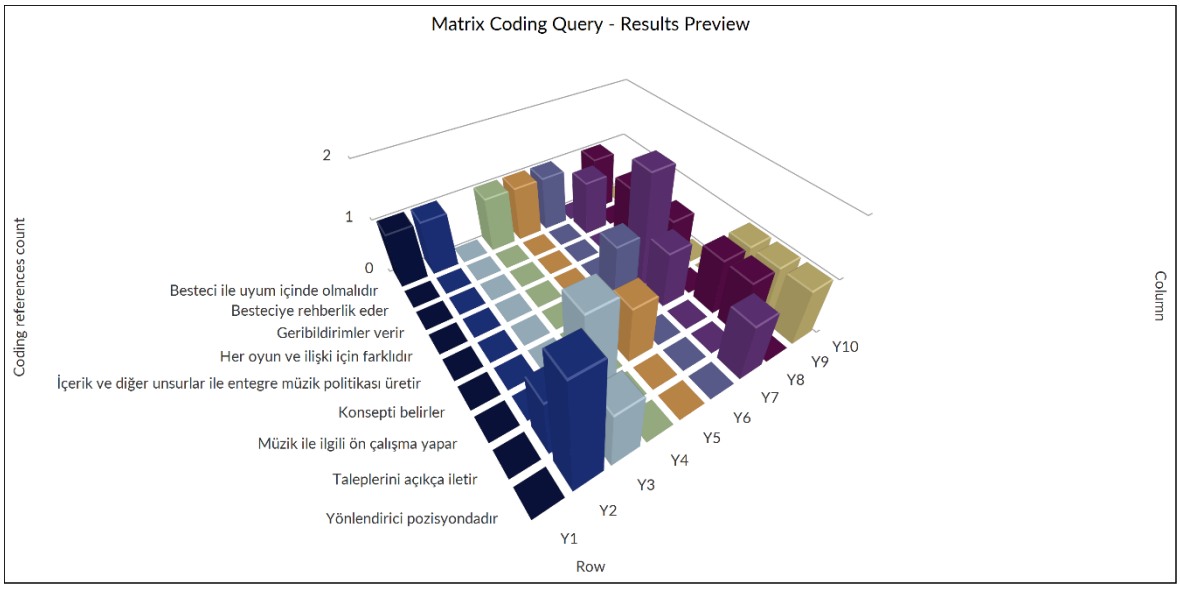

Şekil 6. Tiyatro müziği bestelemede yönetmenin rolü üç boyutlu sütun grafiği

Yönetmenlerin bu soruya verdikleri cevaplara bakıldığında "Besteci ile uyum içinde olmalıdır" cevabının hemen hemen tüm yönetmenler tarafından iletildiği görülmektedir. Burada verilen cevaplardan hareketle; Yönetmen – Besteci uyumunun Oyun – Müzik uyumu ile bağıntılı olduğu yorumu yapılabilir. Bestecinin ve yönetmenin uyum içinde çalışması, oyunun kalitesini ve seyirci üzerindeki etkisini önemli bir biçimde etkilemektedir. Nitekim literatürde yer alan çalışmalara da bakıldığında bu noktada uyumsuz bir tercihin olumsuz sonuçlara ulaşabileceği öngörülmektedir. Bu cevabın yanı sıra kodlar arasında "Konsept Belirleyicisidir" ve "Yönlendirici Konumdadır" kodlarının yine yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Buradaki cevaplar ile ilgili de oyunun başında yönetmenin yer aldığı, bestecinin, yönetmenin belirlediği konseptle uyumlu müzikler yapmasıyla oyunun seyir zevkinin artacağı söylenebilir.

4.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Nitel analize yönelik uzman görüşleri alınarak yapılandırılan görüşme formunun üçüncü maddesinde katılımcılara "Yönettiğiniz Oyunlarda Kullanılacak Müzik Tercihlerinizde Neleri Dikkate Alırsınız? Kullanılacak Müzik ve Besteci Seçimlerinizi Nasıl/Hangi Kriterlere Göre Yaparsınız?" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 4

Yönetmenlerin "yönettiğiniz tiyatro oyunlarında kullanılacak müzik tercihlerinizde neleri dikkate alırsınız? Kullanılacak müzik ve besteci seçimlerinizi nasıl/hangi kriterlere göre yaparsınız?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	Cevaplar
Y1	Ortak bir sanatsal ve politik görüşe sahip olmak ilk başta aradığım özelliklerdir.
Y2	Müzik, oyunun türü, teması, sahneleme üslubu gibi birçok etkenin şekillendirmesi ile belirleniyor. Yönetmenler genel anlamda daha önce çalıştıkları, doğru iletişim kurabildikleri ve birlikte etkili bir üretim sürecinin içine girebildikleri besteciler ile çalışırlar. Yani bir bakıma, daha önce çalışma deneyimi yaşadıkları ve süreçten memnun kaldıkları besteciler ile daha sonraki oyunlarda da çalışmayı tercih ederler. Oyunun sahneleme üslubu belirlenip, sahne planları çıkmaya başladığında, o planları besleyecek, sahneleri büyütebilecek ve sahnedeki duyguların seyirciye daha etkili bir şekilde geçmesini sağlayabilecek müzik yapısı da belirlenmeye başlıyor.

Tablo 4'ün devamı

Y3	Yönettiğim tiyatro oyunu, dönem oyunuysa, döneme uygun müzil tercih ederim. Eğer dönem oyununu güncellemişsem, o zaman yarattığım dünyanın atmosferini oluşturacak bir müzik yapılmasını isterim. Eğer metin, çağdaş metinse, ki tercihim çağdaş metinden yanadır, benim de yönetmen olarak üslubum minimalizm olduğu için, daha minimalist bir müzik yaklaşımı tercih ederim. Besteci seçimim de, benim dünyamı anlayan, o dünyaya hizmet edecek ve o dünyaya can katacak bir müzik yapan besteci seçerim.
Y4	Oyunun tarzına ve kendi geliştirdiğim yoruma yönelik doğru insanları bulmaya çalışıyorum. Önce dramaturgiyi doğru yapmak ve bütün süreci aydınlatacak temel fikirleri oluşturmak gerekiyor. Sonra müzisyenlerin tarzları ve yaklaşımlarına göre bir görüşmeler süreci başlıyor. Doğru besteciyi bulmak her zaman kolay değil. Sahne müziği yapmak, müzisyenlerin çok sıklıkla yaptıkları bir şey değil. Bu sebeple tiyatronun kendi dinamiklerinden biraz habersiz olabiliyorlar. Öncelikle bu sorunu ortadan kaldırmak gerekiyor. Eğer oyun gerçekten canlı müziğe ihtiyaç duymuyorsa sahnede müzisyen olmasını tercih etmiyorum. Farklı disiplinlerin her zaman bir araya gelmesi hayal edildiği kadar güzel sonuçlar doğurmuyor.
Y5	Öncelikli olarak yazarın dünyasından yola çıkılarak oluşturulan dramaturgi bu noktada çok belirleyici olacaktır. Oyunu yazıldığı döneme uygun mu sahnelenecek, hangi anları daha ön plana çıkarılacak, hangi temalar üzerinde durulacak vs…Örneğin klasik bir metne post/modern bir anlayışla yaklaşılacaksa oyun müzikleri de bu düşünceye hizmet etmelidir. Kişisel olarak bilgi ve isteklerimi besteciyle paylaştıktan sonra onu serbest bırakmayı tercih ederim. Bu arada oluşan eserler üzerinde yapacağımız görüşmeler oyun müziklerini son haline taşır. Gerek mesleki ilişkilerimiz gerekse bestecinin daha önce yaptığı işler beraber çalışma konusunda belirleyici olan iki ana faktördür.
Y6	Öncelikle oyunun nasıl bir mekânda, tarihin hangi döneminde geçeceği ve odaklanan konu önceliktir. Besteci seçimi, oyunun müziğini besteleyecek müzisyenin müzik konusundaki yeterliliği, üretebilme yeteneği ve tiyatro konusundaki ilgisi öncelikli seçim sebepleri olabilir.
Y7	Kullanılacak müzik ve besteci için bazı temel kriterler vardır ve bu kriter ya da tercihler yönetmenden yönetmene değişiklik gösterir. Oyunun teması müzik seçiminde en önemli kriterdir. Oyunun duygusal dokusu, atmosferi, zaman-mekân gibi etmenler müzik tercihine etki eden etmenlerdir. Özellikle zaman-mekân etmenlerine örnek vermek gerekirse; oyunun geçtiği zaman dilimi ve mekanı kullanılacak müzik türünü etkileyebilir. Ayrıca oyunun karakterleri ve onların hikayesi de diğer bir önemli kriterdir. Besteci seçimi için ise; bu seçim, oyunun genel atmosferini anlamak ve bu atmosferi yaratmak için elzem olandır. Seçilecek bestecinin daha önceki çalışmaları incelenir ve bunun sonucuna göre bestecinin tarzının oyunun genel ihtiyaçlarına uygun olup olmadığı değerlendirilir.
Y8	Bazı oyunlarda, müzik bir eğlence elementidir; örneğin sahnedeki rol kişisi dinliyordur onu ya da dans etmek için kendine spotifydan bir şeyler açmıştır; ya da tamamen fondur. Biz sahnede anlar, fotoğraflar, aksiyonlar, zaman akışı vesaire izlerken atmosferi biraz destekler; böyle durumlarda genellikle oyuna hazırlanırken bir çalma listesi hazırlıyorum. Bunun önemli bir sebebi de her oyunda müzik için ayrıca bütçe ayrılmıyor olması ne yazık ki. Fakat bazı oyunlarda müzik başlı başına bir rol kişisi veya anlatıcı; o zaman o oyun için finansal olarak başka noktalardan kısarak, mutlaka ama mutlaka bir müzisyen ile çalışmak istiyorum. Bu durumda da ilk soru yine, müzikten ne istiyorum oluyor. Mesela birkaç ay sonra başlayacağım bir çocuk oyununda, müzik, galaksiler arası bir seyahat rotası sırasında, karakterlerin yoluna çıkıp yüzlerine kapanan kapıları, çarpıştığı yıldızları, sihirli iksirleri, yolunda gitmeyen büyüleri tarif edecek bize seslerle. Şu an çalıştığım oyunda ise, müzik anlatıcı; mekan ve zaman değişimlerini bize bildiren kişi. Bu durumda bu oyunlarda çalışacağım arkadaşlar da farklı müzisyen arkadaşlar oluyor tabii. Kim hangisine daha yakın ya da daha yatkın ya da böyle bir dünya kurma çabasına daha ilgili diye düşünüp teklif götürüyorum…

Tablo 4'ün devamı

Y9	Tür, ana tema, alt temalar, atmosfer, biçim ve konsept.
Y10	Aslında biraz yukardaki sorunun içinde bu üçüncü sorunun da cevabı var. Yani onun yorumuna göre değişir bu besteciden beklenenler ve istenilenler. Ben besteciden böyle bir rock soundu istiyorum ya da ben çok neşeli istiyorum, genel atmosferin böyle bütünlenmesi istiyorum gibi yorumlarda bulunur. Çalışmak istediği bestecilerdeki özellik, tabii ki her zamanki klasik cevap yaratıcı, uyumlu, yaptığı işi çöpe atmaktan korkmayan (benim için geçerli bu), bu olmamış dendiği zaman atıp bir bir daha yapabilecek sabra ve inada sahip olan ama tabi en önemlisi de o işi yapabilecek donanıma sahip olan bestecilerle çalışmak.

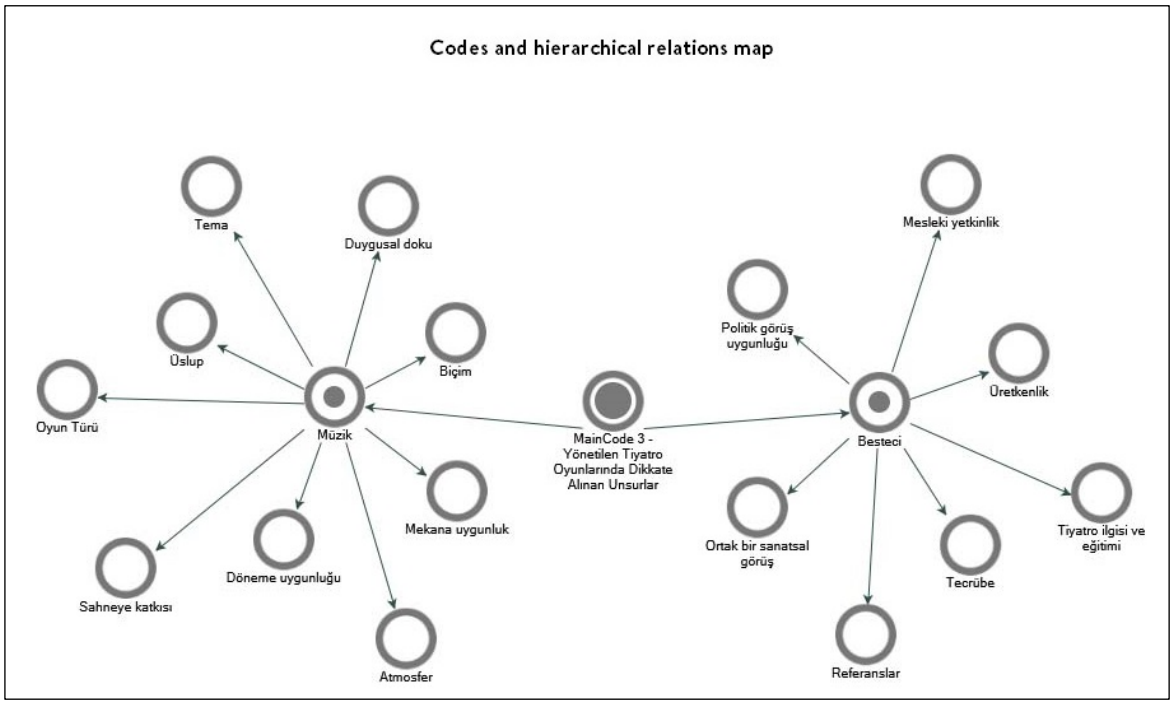

Şekil 7. Yönetilen tiyatro oyunlarında dikkate alınan unsurlar kavram haritası

İki alt basamaktan oluşturulan madde dolayısıyla müzik tercihlerinde dikkat edilen unsurlar, besteci seçimlerinde dikkat edilen unsurlar olmak üzere iki konuda sonuçlar irdelenmiştir. Bu sebeple "Yönetilen Tiyatro Oyunlarında Dikkate Alınan Unsurlar" ana teması altında "Müzik" ve "Besteci" olmak üzere kodlar oluşturulmuş, ilgili cevaplar alt kodlar ile tanımlanmıştır. Cevapların okuyucu için anlamlı hale getirilmiş ve kodlanmış versiyonları Şekil 7'de kavram haritası ile aktarılmıştır.

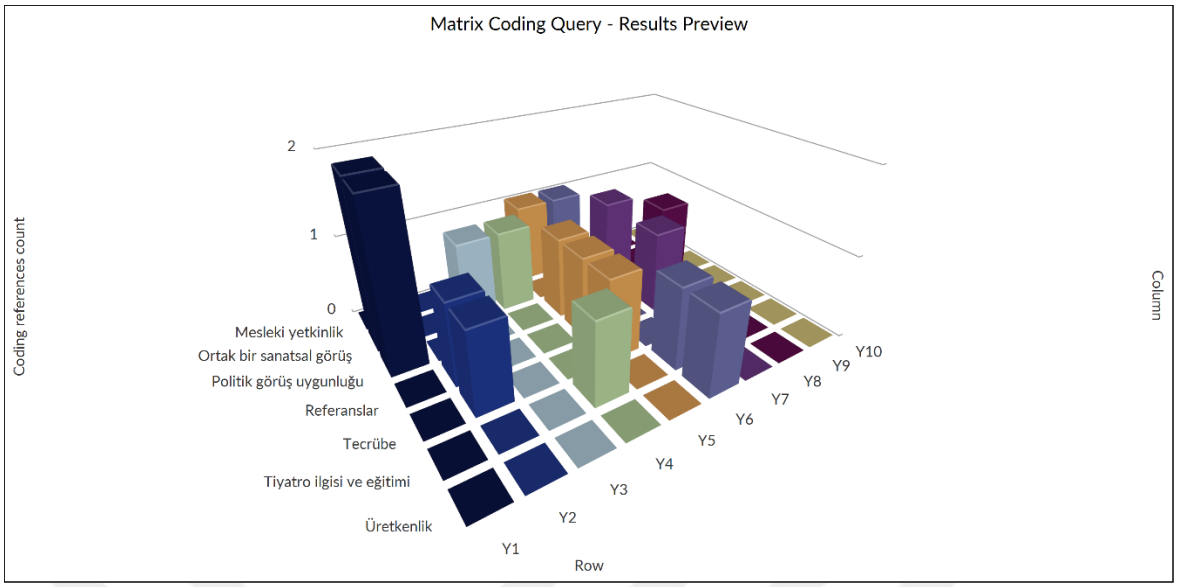

Şekil 8. Besteci seçiminde dikkate alınan kriterler üç boyutlu sütun grafiği

Besteci Seçiminde Dikkate Alınan Kriterlere yönelik alınan cevapların kodlanmış halinin dağılımı, kodlar ve hiyerarşik ilişkileri kapsayan üç boyutlu grafik ile Şekil 8'de sunulmuştur. Yönetilen Tiyatro Oyunlarında "Besteci Seçiminde Dikkate Alınan Kriterler" Kodu altında katılımcılar tarafından verilen cevaplara bakıldığında "Ortak bir sanatsal görüş" ve "Mesleki yetkinlik" alt kodlarına ait cevapların daha fazla yönetmen tarafından verildiği gözlemlenmiştir. Bu durum, uyum prensibinin önemine sanat ve politika açısından vurgu yapmış, bestecilerin mesleki yetkinliklerinin oyun açısından öneminin altı çizilmiştir. Nitekim bu kodlara ait cevaplarda bir katılımcının birden çok kez aynı konudan bahsettiği de görülmüştür.

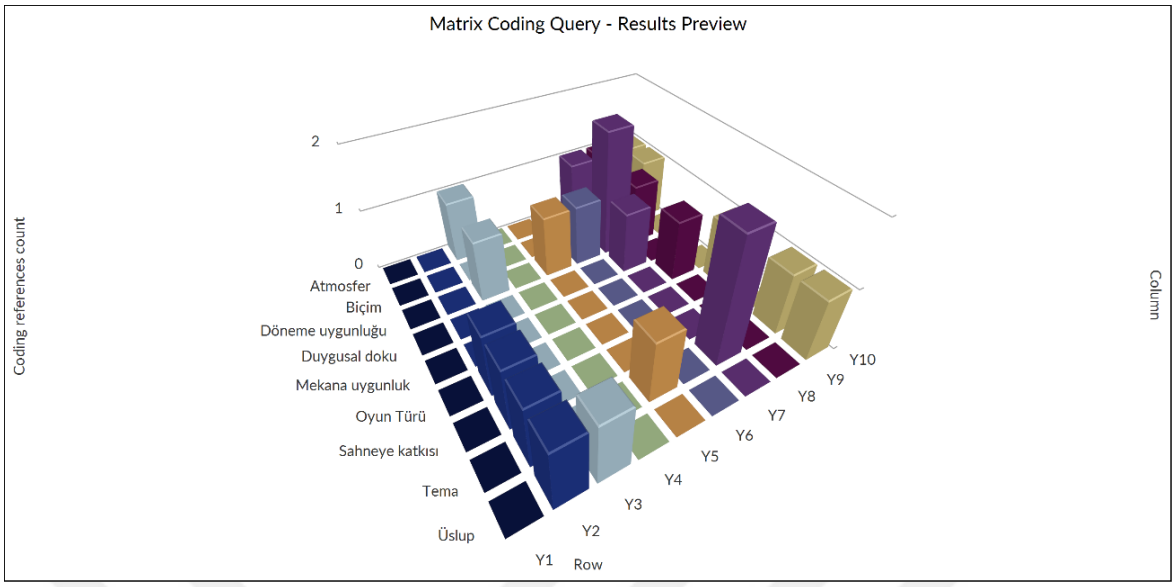

Şekil 9. Müzik seçiminde dikkate alınan kriterler üç boyutlu sütun grafiği

Şekil 9'a bakıldığında Yönetmenlerin Müzik Seçiminde Dikkate Alınan Kriterlere yönelik kodlar ve hiyerarşik ilişkileri kapsayan üç boyutlu grafik ile aktarılmıştır. İlgili konuda "Müziğin döneme uygunluğu", "Tema" ve "Atmosfer" alt kodlarının yönetmenler tarafından fazlaca vurgulandığı görülmüştür. Buradan hareketle birebir aktarılan cevaplarda özellikle belirtilen mekan-zaman uyumunun müzikte aranan öncüllerin başında geldiğini söylemek mümkündür.

4.4. Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

Kullanılan müziklerin oyunun konusu, oyuncu performansı ve diğer unsurlarla nasıl bütünlük sağladığını ölçmek amacıyla "Kullanılan Müzikler Oyunun Konusuyla, Oyuncuların Performansıyla, Sahne, Kostüm ve Işık Tasarımlarıyla Nasıl Bütünlük Sağlar" sorusu yöneltilmiştir. İlgili sorunun şekli, "nasıl" ifadesiyle sorulması ve cevapların karmaşık şekilde elde edilmesi sebebiyle analiz aşamasında verilerin Nvivo 14 yazılımında analiz edilmeye uygun olmadığı görülmüş ve ölçme uzmanları ile yapılan istişareler neticesinde sorunun cevaplarının kodlama yöntemine tabi tutulmadan betimsel analize göre yorumlanmasının uygun olacağı kanaatine varılmıştır. Soruya verilen cevaplar tabloda aynen aktarılmıştır.

Tablo 5

Yönetmenlerin “kullanılan müzikler oyunun konusuyla, oyuncuların performansıyla, sahne, kostüm ve ışık tasarımlarıyla nasıl bütünlük sağlar?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	Cevaplar
Y1	Oyunun yaratacağı etki yukarıda sayılan unsurların tümüyle elde edilir. Bu unsurlar seyirci üzerinde bir etki üretmek için oyun dünyasına eklenir. Oyunun fikrine eşlik eder tüm unsurlar.
Y2	Oyunun türü ve sahneleme yöntemi oyunun müziklerinin belirlenmesinde son derece önemlidir. Müzik sadece sahne geçişlerinde kullanılan ve iki sahneyi birbirine bağlayan bir yapı olamaz. Sahnenin kurulmasında ve atmosferin yaratılmasında son derece önemli bir konumda bulunan müzik, üslupla bütünlük sağlamalıdır. Sahnede bir arada yer alan kostüm, ışık ve müzik tasarımı bir bütünün birbirine ahenkle bağlanmış ayrılmaz parçalarıdır.
Y3	Kullanılan müzikler değil, yönettiğim oyun genelde bir konsepte dayandığı için ve konsepte dayandığı için de hem sanat akımı, hem de benim üslubum belli olduğu için, kullanılan müzikler oyunun konusuyla, oyuncuların performansıyla, sahne, kostüm ve ışık tasarımlarıyla bütünlük sağlamaz, sağlanan bir bütünlüğün parçası olur.
Y4	Doğru dramaturgi oyunun bütün bileşenlerinin doğru bir şekilde bütünleşmesine yol açar Her şeyin başı oyunu sahnelerken bulduğumuz temel fikre bağlı.
Y5	Daha önce de değindiğim gibi bu yazarın dünyasından çıkılan ve yönetmenin dünyasında gelişen bir çalışmadır. Bu noktada, son dönemlerde farklı yaklaşımlar görülse de, sahne, kostüm, ışık tasarımları oyunun dramaturgisine ve yönetmenin dünyasına eşlik etmek zorundadır. Aksi taktirde bir bütünlük sağlanmayacak ve eklektik bir yapı oluşacaktır. Bütün bu yapı oyuncu performansını ve oyunun anlatımını destekleyecek nitelikte olmalıdır.
Y6	Üretilen bestelerin sahnelenen oyunun konusu, oyuncuların sahnedeki duygularına eşlik etmelidir. Ayrıca oyunun besteleri oyunun, oyuncuların, rejinin, dekor ve kostümün önüne geçmemeli alttan beslemelidir oyunda kurulan dünyayı.
Y7	Oyunda kullanılacak müzik, oyunun bütünlüğünü sağlamak için diğer bütün unsurlarla uyumlu bir şekilde harmanlanmalıdır. Oyunun konusuna uygun seçilen bir müzik, seyirciye o atmosferi hissettirerek hikayeye derin bir duygusal bağ kurmalarına yardımcı olur. Ayrıca oyuncuların performansı anlamında da kullanılacak müzik çok önem taşır. Dramatik, yüksek ve duygusal ayrıca önemli sahnelerde oyuncuların performansını destekleyecek olan kullanılan müziktir. Kostüm ve sahne açısından bakıldığında, oyunun genel estetiğiyle uyumlu müzik seçimi sahne ve kullanılan kostümü de tamamlar. Özellikle renk, ton, doku ve ışık açısından müzik, diğer görsel unsurlarla birlikte oyunun estetik bütünlüğünü tamamlar. Işık tasarımı ile müziğin bir arada kullanılması ise sahnedeki atmosferi daha da güçlendirir.

Tablo 5'in devamı

Y8	Bu biraz subjektif bir konu sanırım. Oyundan, sahneden ya da o anda oyunculardan ne beklediğimizle ilgili. Bazen, en zıttını ararsınız; sahnede olan şeye zıt hareket etmesi gerekir müziğin ve böylesi hem oyunu daha görünür kılar hem de etkili bir filtre sağlar. Bazen organik bir bütünlük gerekir; müziğin varlığını unutturacak kadar yakın durur sahnedeki oyuna. Sanırım burada da herkesin sıralaması farklı. Ben çoğunlukla önce oyunun ritmine, sonra anlatım biçimine karar veririm. Öyle olduğu için de müzik baştan itibaren oradadır. Fakat oyuncuya ilk provadan itibaren göstermem; kendini güvende hissedebilecek kadar sahneye alıştıktan sonra eklerim. Ancak benim kafamda oyun direkt o müziğin içinde ya da belli bir tempoda konuşulacak şekilde, belli bir ritmde kurgulanmıştır.
Y9	Kesinlikle belirlenen konsept içinde müzik, tüm tasarım öğelerini bir araya getiren ve oyunun amacına hizmet edecek şekile üslup birliğini tutarak bir harmoni içinde olmalıdır.
Y10	Kullanılan müzik tabii ki hepsiyle dekorla, kostümle, oyunun metninin içeriği ile bir bütünlük sağlamalıdır ama burada bence birbiriyle çok paralel gitmesi gereken iki şey aslında ışık ve şarkılar oluyor. Çünkü ışık tasarımcısı gelen şarkılara göre, şöyle söyleyim o şarkı sırasında işte ritmin yükselmesi ile birlikte farklı ışık cue'ları oluyor, ritmin düşmesi ile birlikte farklı ışık cue'ları yapılıyor. O sahne duygusal romantik bir sahneyse kullanacağı ışıkların tonları, açıları ona göre oluyor. Vahşi bir intikam sahnesi ise tasarımcıdan yönetmen de isteyebilir bunu. Her yönetmen ışıktan anlamayabilir, anlamak zorunda da değil bu arada. Ama biraz ışık bilgisi de gerekiyor. Yani ışık bilgisi derken kaç amper olduğu değil ampulün tabii ki ama diyelim ki işte sert bir sahnede burada beyaz ışıkları istiyorum, bak tam şarkının işte tam şurasında ya da şu es verdiği yerde atıyorum kafadan kıpkırmızı yap gibi ikisi arasında önemli bir yol arkadaşlığı var bence. Bu bütünlük sağlama kelimesi, tüm disiplinlerin hepsinde geçerli. Hepsi birbiriyle bütünlük içerisinde olmalı. Ama burada konumuz müzikse, en fazla yol arkadaşlığını -kostüm yapılmıştır zaten, dekor da yapılmıştır- ama ışık çok önemli birliktelikleri. Çünkü onlar da durumun ya da duygunun daha büyümesini daha hissedilir hale gelmesini sağlıyorlar onların beraberliği. Eğer o beraberlikse bir akor bozukluğu varsa ışıkla müzikte, böyle kekremsi bir tat uyandırıyor aşağıdan baktığınız zaman. Yani bir şey var, bir tuhaflık var deniyor. Bu kısım çok kıymetli. Tabi burada danslar, eğer bir oyun müzikalse dans son derece önemli ve o müziğe, o şarkıya, o şarkının duygusuna, o şarkıyla yönetmenin yaratmak istediği duruma göre dansların yapılması.. yani dansları es geçiyorum çünkü olması gereken bir bütünlük ikisi birlikte. Yani özetle hepsinin birbiriyle bütünlük içinde olması en mükemmel olanı oluyor.

Bu sorudan elde edilen cevaplara bakıldığında; tüm unsurların müzikle bütünlük sağlamasının üslup birliğine ve ortak sanatsal bakış açısına bağlı olduğu, beklentilerin buna göre şekillendirilmesi gerektiği, müziğin oyunun önüne geçmemesi gerektiği gibi sonuçların öne çıktığı görülmektedir. Müziğin oyunun eşlikçisi ve bir parçası olduğunun unutulmaması gerektiği ve bunun hem besteci, hem müzisyen, hem oyuncu ve yönetmen tarafından kabul görmesi gerektiği de vurgulanmıştır. Ön hazırlık, atmosfer ve duygusal bağın, müziğin etkisinde önemli bir rol oynadığı da maddeden elde edilen verilerin diğer öne çıkan unsurlarıdır. Buradan hareketle tüm bileşenlerin fikrinin alındığı bir ön hazırlık aşaması ve kurgunun, oyun ve müzik açısından verimli bir sonuca hizmet edeceği yorumu yapılabilir.

4.5. Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Müziğin oyuncu performansı üzerine etkisini ölçmeyi amaçlayan, görüşme formunun 5. Maddesi "Müzik Oyuncuların Performanslarını Nasıl Destekleyebilir veya Olumsuz Yönde Nasıl Etkileyebilir?" şeklinde oluşturulmuştur. İlgili maddede yönetmenlerden alınan cevaplar tabloda detaylarıyla aynen aktarılmıştır.

Tablo 6

Yönetmenlerin "müzik, oyuncuların performanslarını nasıl destekleyebilir veya olumsuz yönde nasıl etkileyebilir?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	Cevaplar
Y1	Oyuncu ve müzik bir oyunun organik unsurlarıdır. Oyunucunun yaptığı iş asli bir iştir tiyatroda, olmazsa olmazdır. Müziğin duyguları etkileme ve bundan dolayı belirleme gücü ouuncuyu da etkisi altına alması gerekir. Burada hesap edilmesi gereken şey seyircinin neyi nasıl algılamasının istendiğidir. Oyuncu sahnede müzik tarafından belirlenirken asıl olan seyircinin bu belirlenmeyi seyrerttiğidir. O nedenle oyuncunun etkilenmesinden öte be etkilenmenin nasıl bir seyire sebep olduğudur. Seyirci pasifleştiren bir müzik unsuru oyuncunun perfırmansını güçlendirse de amacını gerçekleştiremez. Yani herhangi bir besteleme işi gibi göremeyiz tiyatroda müziği.
Y2	Müzik bir duygunun seyirciye ulaşmasında etkili bir araç olduğu gibi, oyucunun da o duyguyu doğururken, sahnede bir rolü gerçekleştirirken en güçlü destekçisine dönüşebilir. Bir duyguyu yükseltmekte, harekete geçirmekte ve derinleştirmekte, müzik önemli bir etken olabilir. Aynı zamanda, sahnenin duygusuna uyumsuz seçilmiş bir müzik, oyuncuyu ulaşmak istediği duygudan uzaklaştırabilir.
Y3	İkisi de mümkün. Müzik, oyuncuların performanslarını ritim oluşturmada destekleyebilir. Aynı zamada, duygu olarak da oyuncuyu güçlendirebilir. Eğer müzik o atmosfere uygn değilse veya yabancılaştırma efekti olarak kullanılmışsa, bazen oyuncuyu olumsuz yönde etkileyebilir. Oyuncuların olumsuz yönde etkilendikleri bir örnek; müzik oyuncuya hibir katkı sağlamıyor ve sahneyi kaldırmak için de kullanılmıyor. Yönetmenin farklı neden ve yapmak istediği şeye bağlı, ters bir müzik kullanılabilir. Böyle durumlarda, oyuncular müziği duymadan sahneyi oynamaları gerekir ki, müzik de kendi işlevini görebilsin. Oyuncu müziği dinlediği anda sahnenin anlamı ve yönetmenin o sahneyle kurmak istediği anlam bozulmaktadır.
Y4	Müziğin bir olumsuzluk yarattığını deneyimlemedim. Bazı şarkıların oyuncular tarafından söylenmesi zaman zaman sorun olabiliyor. Oyuncuların temel donanımları birbirleriyle aynı olmuyor. Bu sebeple bazen şarkıları herkes söyleyemiyor ama daha önce belirttiğim gibi müzik oyunun / oyuncuların boşluklarını dolduran bir etkiye de sahip.

Tablo 6'nın devamı

Y5	Daha önce de söylediğim gibi oyuncu performansını bir başka deyişle karakterini inşa ederken bunlardan uzak durmalıdır. Kaldı ki bazen oyuncunun iç dünyasına zıt bir yapıda bir müzik de sahneye eşlik edebilir. Oyuncu kendini müziğin dramatik yapısına bıraktığında içinde bulunduğu duygu ve düşünceden, sahnenin bütünlüğünden uzaklaşabilir ya da abartıya kaçan duygu yönelimlerine kapılabilir. Diğer yandan da müzikal yapılar oyuncunun iç dünyasının eşlikçisi, sahnenin duygu ve düşüncelerinin müzikal ifadeleri olması anlamında performansa ve sahne bütünlüğüne büyük katkı sağlar.
Y6	Oyun müzikleri oyuncunun performansını pozitif yönde etkiler ve karaktere katacağı yorumu artırır ama oyuncunun ve oyunun önüne geçmemelidir müzik yardımcı yan unsur olmamalıdır.
Y7	Müzik genel anlamda doğru kullanılırsa oyuncuların performansını olumlu anlamda destekler ve oyuncuların duygusal ifadelerini güçlendirir. Doğru müzik seçimi, oyuncuların duygusal derinliğini artırır. Seçilen müzik eğer doğru olursa, oyuncuların ve sahnenin enerjisini yükseltir. Ayrıca müzik, sahneler arası geçişleri yumuşatıp oyuculara sahne değişikliği için uygun bir ritim sağlar, bu durum performansın akıcılığını sağlar. Son olarak, oyunun atmosferini yansıtan müzik, özellikle oyuncuların karakterlere daha iyi adapte olmalarına ve sahneye daha derinlemesine dahil olmalarına yardımcı olur. Müzik doğru seçilmez ve doğru kullanılmaz ise oyuncuların duygusal ifadelerini anlamlandırmalarını zorlaştırabilir. Sahnedeki duygusal tonla çelişen müzik, oyuncuların performansını olumsuz yönde etkiler. Özellikle müziğin zamanlaması yanlış olursa, sahne ile müzik arasında uyumsuz bir atmosfer yaratır. Bu durum performansın akıcılığı bozup, oyunun bütün uyumu ve ahengini dağıtabilir. Doğru ayarlanmayan müziğin sesi ve tonu, oyuncuların konuşmalarını bastırır ve iletişim sorunlarına neden olabilir. Sonuç olarak, müziğin oyuncuların performanslarını etkileme şekli, seçilen müziğin tarzı, zamanlaması ve uyumu ile doğrudan bağlantılıdır.
Y8	Oyunu desteklediği sürece, oyuncuyu da destekliyordur bence ; fakat bazen biraz alıştırma gerektirebilir.
Y9	Duruma ve duyguya yönelik doğru tercihler yapıldıysa, oyuncunun sürecine kesinlikle katkı sağlar. Ayrıca sahne üzerinde matematiksel eylemlerin kurgusuna da katkı sağladığından, oyuncunun hatırlama ve netleşme sürecine de yardımcıdır.
Y10	İyi yapılmış bir müzik, oyunu çok yukarılara taşıyabilir. Doğru yapılmış bir müzik ama hep yukarıda söylediğim gibi, yani ben bir intikam sahnesi yaparken; şöyle anlatayım, bana romantik bir müzik geldiğinde olmaz. Bu duygusu. Ya da gerçekten o sahnenin duygusuna ve durumuna göre yapılmış bir şarkıdır bu ama kötü edilmiş olabilir. Kullanılan enstrümanlar kulak tırmalıyor olabilir. Eğer doğru müzik yapılmadıysa ya da kötü aranje edildiyse tabii ki oyunu olumsuz etkiliyor. Hele bu bir müzikalse çünkü bir müzikalin iskeletini aslında oyunun metninin yanı sıra şarkılar oluşturuyor ve çok önemli. Dolayısıyla kötü müzik oyunu maalesef rezil edebilir, iyi müzik de vezir edebilir.

Alınan cevaplar, temalar, kodlar ve alt kodlar halinde analiz edilerek okuyucu için anlamlı hale getirilmiştir. İlgili analiz sonucu ortaya çıkan içerikler, Şekil 10'da verilen kavram haritasıyla sunulmuştur.

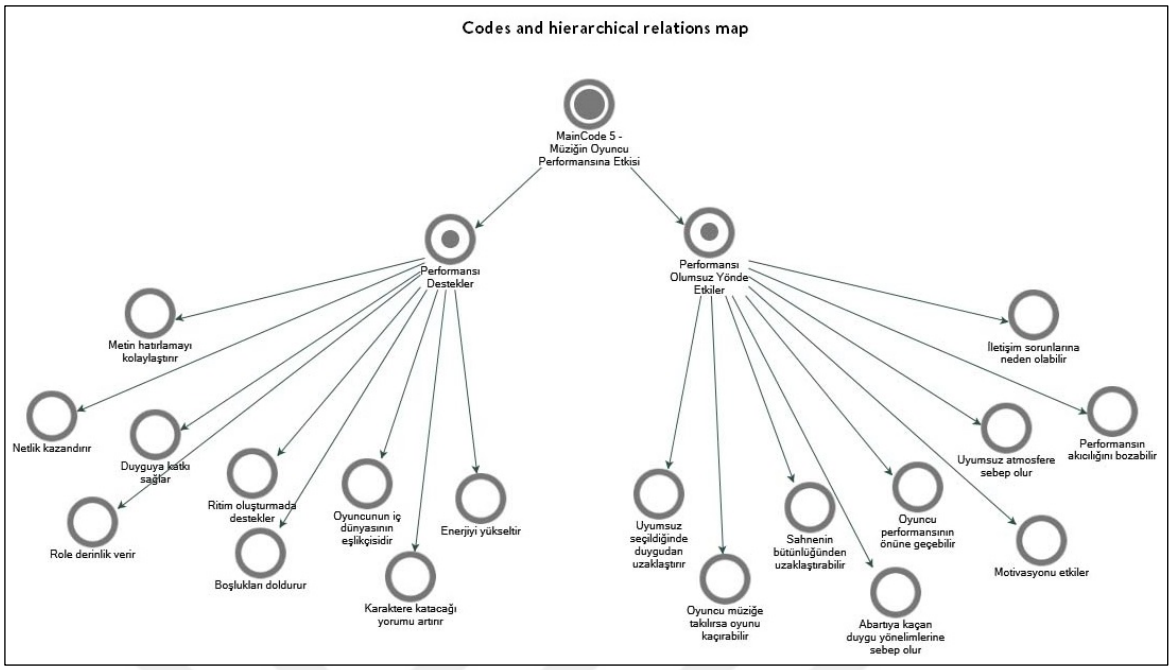

Şekil 10. Müziğin oyuncu performansına etkisi kavram haritası

Sorulan soruda, müziğin oyuncu performansına olumlu ve olumsuz etkileri ölçülmeye çalışılmıştır. Bu bakımdan performansı desteklemesi veya olumsuz etkilemesi durumu genel kabul görmüş olması sebebiyle ayrı ayrı sorulmuş ve ayrı ayrı yorumlanması istenmiştir. Alınan cevaplar "Müziğin Oyuncu Performansına Etkisi" ana teması altında "Performansı Destekler" ve "Performansı Olumsuz Yönde Etkiler" kodları ile ayrılmıştır. İki konuda da verilen cevaplar alt kodlar ile tanımlanmıştır. Alt kodlara bakıldığında performansı desteklediğine yönelik 9 alt temada görüşlerin belirtildiği, olumsuz etkilediğine yönelik de 9 alt temada görüşlerin belirtildiği görülmüştür.

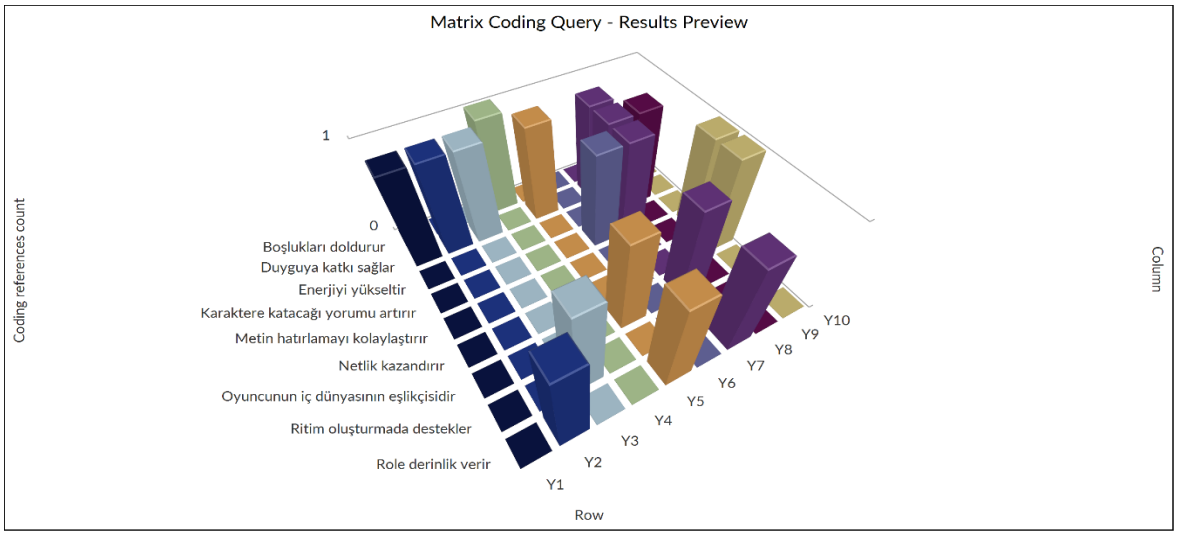

Şekil 11. Müziğin oyuncu performansına olumlu etkileri üç boyutlu sütun grafiği

Müziğin, oyuncu performansını desteklediğine yönelik cevapların alındığı kod altında "Duyguya katkı sağlar" alt temasında 5 katılımcının hemfikir olduğu, "Role derinlik verir", "Oyuncunun iç dünyasının eşlikçisidir" ve "Karaktere katacağı yorumu artırır" alt temalarında da 2-3 katılımcının cevaplarının yoğunlaştığı görülmüştür. Cevaplar neticesinde müziğin en başta oyunun duygusunu olumlu yönde etkilediği, ikincil olarak da oyuncunun rolü en gerçekçi şekilde yansıtmasına sağlayacağı katkının öne çıktığı görüşmüştür. İlgili görüşler, rolün derinliği ve oyuncunun karaktere yönelik tutumu ile oyunun seyirci üzerindeki etkisinde müziğin önemli bir rolü olduğu yorumunu beraberinde getirmiştir.

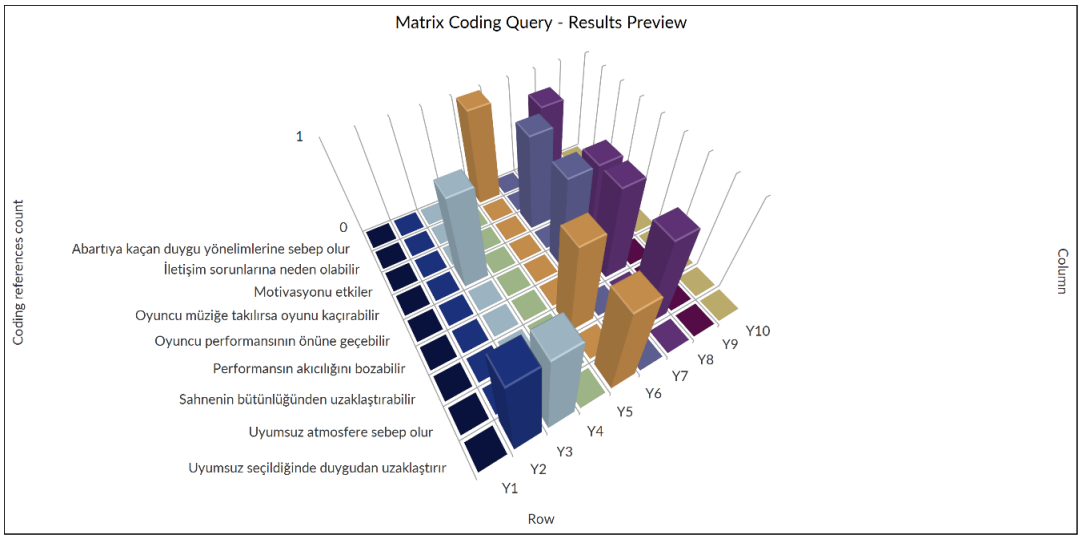

Şekil 12. Müziğin oyuncu performansına olumsuz etkileri üç boyutlu sütun grafiği

Müziğin oyuncu performansına olumsuz etkilerini yansıtan ve Şekil 12'de sunulan üç boyutlu sütun grafiği ile yönetmenlerin verdiği olumsuz etkilere yönelik cevapları içeren alt kodlar yoğunluklarına göre analiz edilip sunulmuştur. İlgili grafiğe bakıldığında, Uyumsuz müzik seçildiğinde müziğin, seyirciyi oyunun duygusundan koparabileceği cevabının öne çıktığı görülmüş ve müzik seçimi yaparken oldukça dikkat edilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir.

4.6. Altıncı Alt Probleme İlişkin Bulgular

Altıncı soruda "Müzik Seçimleri, Seyircinin Duygusal Tepkilerini Nasıl Etkiler ve Seyirci Deneyimine Nasıl Katkı Sağlar?" sorusu katılımcılara yöneltilmiş ve bu kez müzik seçiminin seyirci deneyimine etkisine ait yönetmenler açısından görüşleri elde edilmeye çalışılmıştır. İlgili soruya verilen cevaplar tablo yoluyla aynen aktarılmıştır.

Tablo 7

Yönetmenlerin "müzik seçimleri, seyircinin duygusal tepkilerini nasıl etkiler ve seyirci deneyimine nasıl katkı sağlar?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	Cevaplar
Y1	Yukarıda yanıt verdim bu soruya.
Y2	Seyirci bir oyunu izlerken işitsel ve görsel olarak, fark ettiği ya da etmediği onlarca tasarlanmış ana tanıklık eder. Bu anların her biri, oyuncular ve yönetmen tarafından çalışılmış ve oyun ile seyirci arasında en doğru iletişimi kurabilmek adına seçilmiş detayları içerisinde taşır. Seyirci sahnedeki hikayeye tanıklık ederken, müzik, hikayenin parçalarını oluşturan her bir sahnenin seyircide doğuracağı duyguyu şekillendirmektedir. Doğru tercih edilmiş müzik, seyirciyi sahnenin doğasına doğru sürükleyerek, hikayenin içine dahil edebilir.
Y3	Tabii ki, müzik seçimleri, seyircinin duygusal tepkilerine büyük bir etken teşkil eder. Seyirci deneyimine de aynı şekilde. Oyundan duygusal, öfkeli ya da kayıtsız duygularla çımasına en büyük etkendir.

Tablo 7’nin devamı

Y4	Popüler müzikler kullandığınızda seyircinin kendini daha rahat oyunun bir parçası haline getirdiğini düşünüyorum. Atmosfer yaratan efekte yakın müziklerse; oyunun seyirciye hissettirmek istediği duyguları, düşündürmek istediği fikirlerin daha kolay seyirciye geçmesini sağlıyor.
Y5	Müzik seçimi seyirci açısından çok önemlidir zira karakterin içinde bulunduğu durumu ve sahnenin anlamını doğru kavramada, müzik seyirciye adeta yol gösterir. Kafasındaki soru işaretlerini giderir ve onu tekrar oyunun içine ve karakterlerin dünyasına yaklaştırır.
Y6	Müzik seçimleri seyirciye göre seçilmemelidir sadece oyunun konusuna ve rejisörün yaratmak istediği dünyaya ile paralel olmalıdır. Sonuçta sahnelenen oyun bir müzik konseri değildir bu sebeple müziğin çok önde olup sericiyi manipüle etmemesi gerekir. Oyunda anlatılmak istenen dengeli bir oyun müziği seyircinin de oyunun ile bütünleşmesine katkı sağlar.
Y7	Müzik seçimleri, seyircinin duygusal tepkilerini büyük ölçüde etkiler, bu olumlu ya da olumsuz olabilir. Müzik doğru seçilirse, seyirci oyunla doğrudan bir duygusal bağ kurabilir (Tabi yönetmen, seyircinin oyunla doğrudan bağ kurmasını istiyorsa). Seçilen müzik, seyirciyi oyunun zamanına ve mekanına duygusal olarak bir yolculuğa çıkartır ve seyirciyi oyunun içine en derinlerine çekebilir. Özellikle gerilim, şiddet, korku olan sahnelerde kullanılan müzikler seyirci dikkatini daha da arttırabilir. Müzik seçimi, seyircide unutulmaz anılar oluşturabilir, özellikle bir oyunla özdeşleşmiş bir müzik, seyircinin oyunu hatırlamasını sağlar, müzik bir anı yaratabilir.
Y8	Bence ideal olan durumlarda, her şey o kadar iyi iç içe kurgulanmıştır ki; hissettiğimiz şeyin sebebi müzik mi ışık mı oyuncu mu söyleyemeyiz. Yaparken buna özen gösterdiğim için, sonuç üzerinde hiçbirinin etkisini teker teker söyleyemem galiba. Ancak müzik bana çalışırken en çok yardımcı olan şey; en çok enerji ve ilham veren.
Y9	Yine oyununda verilmek istenen duyguyla iş birliği içinde olan müzik, seyircinin düşünsel ve duygusal anlamda tetiklenmesini ve oyuna daha sıkı bir şekilde katılımını sağlar.
Y10	İyi bir müzik seyirciyi, duygularını tabi yönlendirir. Normalde de müzik bizim duygularımıza hitap ediyor. Dinlediğimiz bir parça, radyoda çalan herhangi bir şeyle müzik bizi alır ve bir yerlere götürür. Bir hayal kurarız biz o müzikte. Klasik müzik çaldığı zaman bambaşka bir yere gideriz, bir rap çaldığında bambaşka yere gideriz. Müzik hayal gücümüzü tetikler, müzik duygularımızı tetikler. Dolayısıyla seyirciyi izlerken oyundaki anlatılmak istenen durumların içine çekme konusunda önemli bir araçtır. Ve tabii ki etkiler, hele iyi yapılmış bir müzik, müzikten anlayan seyirciyi daha çok etkiler. Yani olumlu anlamda etkiler. Oyunun içine girmesi, oyunun içindeki o havanın içerisinde seyircinin sürüklenmesi adına çok etkili olan araçlardan biridir müzik.

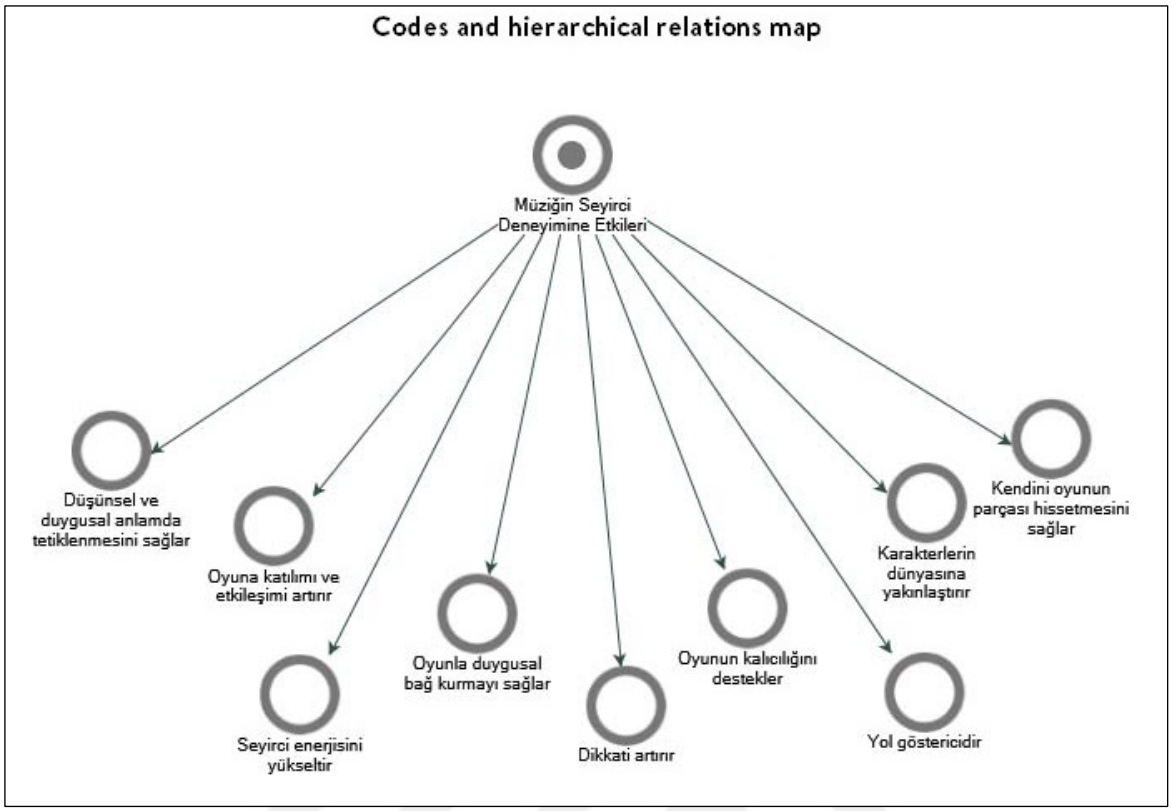

Şekil 13. Müziğin seyirci deneyimine etkisi kavram haritası

Müziğin seyirci deneyimine etkisine yönelik soruda alınan cevaplar "Müziğin Seyirci Deneyimine Etkisi" ana teması altında kodlanmıştır. Katılımcıların tamamının, müziğin seyirci deneyimine olumlu yönde katkı sağladığını düşündüğü söylenebilir. Katılımcılara göre, müziğin seyirci deneyimine hiçbir olumsuz etkisinin olmadığı, aksine hem duyguyu hem de enerjiyi yükselttiği, bu yolla seyirci deneyimi açısından da tiyatro oyununun duygusunu ve niteliğini yükselttiği yorumu yapılabilir.

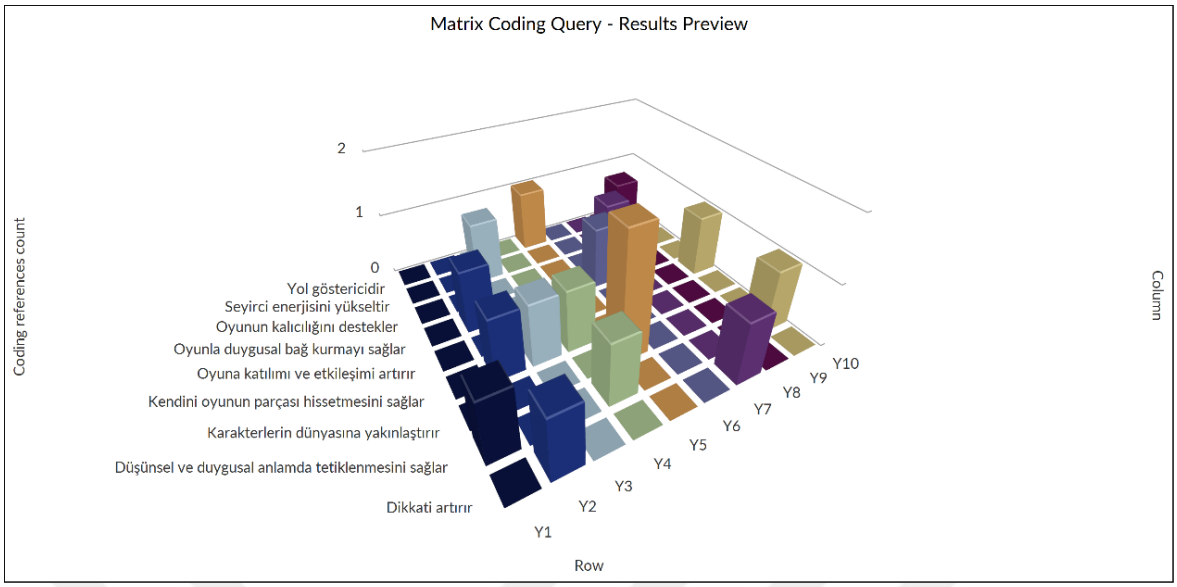

Şekil 14. Müziğin seyirci deneyimine etkisi üç boyutlu sütun grafiği

Müziğin seyirci deneyimine etkisine yönelik temada analiz edilen ve sunulan kodların, "Seyircinin kendini oyunun bir parçası hissetmesini sağlaması" başlığında bütünleştiği, seyircilerin düşünsel ve duygusal anlamda tetiklenmesini sağladığı yönünde de görüş birliğine varıldığı görülmüştür. Yönetmenlerin gerçek yaşam deneyimlerinden yola çıkarak verdiği bu cevaplar, seyirci ile oyun arasındaki etkileşimi artırmak ve seyircinin kendini tamamen oyuna vermesini sağlama yönünde, müzik kullanımının önemli ölçüde etkili olduğuna işaret etmektedir. Bu yönüyle müzik, seyircinin ana unsur olduğu tiyatronun vazgeçilmez bir parçasıdır yorumu yapılabilir. Yine duygu ve enerjiyi tetiklemesi, seyircinin oyuna bakışını ve tiyatroya ilgisini artırması yönüyle de müziğin önemine vurgu yapmaktadır.

4.7. Yedinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Yedinci soru "Kullanılacak Müziğin Canlı mı Yoksa Kayıttan mı Olacağını Belirleyen Kriterler Nelerdir" şeklinde yöneltilmiş ve alınan cevaplar analiz edilerek temalar, kodlar ve alt kodlar şeklinde okuyucu için anlamlı hale getirilmiştir. Analiz öncesi, katılımcılar tarafından verilen cevaplar aşağıdaki tablo yoluyla aynen aktarılmıştır.

Tablo 8

Yönetmenlerin “kullanılacak müziğin canlı mı yoksa kayıttan mı olacağını belirleyen kriterler nelerdir?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	Cevaplar
Y1	Kendi adıma canlı olmasını isterim. Burada tek sorun mliyettir. Değilse tiyatroya “cansız” bir unsur girmemelidir.
Y2	Oyunda kullanılacak müziğin kayıttan mı yoksa canlı performans olarak mı tercih edileceğini daha çok sahnelemenin yapılacağı tiyatronun imkanları belirliyor. Canlı müzik ciddi maliyetler doğurduğu için özellikle ödenekli tiyatrolar dışında kalan özel yapılarda pek tercih edilmiyor. Maddi engeller aşılsa bile canlı müzik tercihinde icracı sanatçı bulma sıkıntısı yaşanabiliyor. Bu noktada, bir oyunda canlı müzik kullanılabilmesi için tüm imkanların aynı anda sağlanabilmesi gerekliliği doğuyor.
Y3	Öncelikle oyun metni bunu belirler. Oyun metnin türü çok önemlidir. Sonrasında da yönetmenin konsepti.
Y4	Prodüksiyon, maliyetler, mobilite ve en temelde oyunun ihtiyaçları. Kayıt müzik elbette daha kolay bir yöntem ama bazı oyunlarında canlı müziğe ihtiyacı oluyor. Bunun kararı genelde prodüksiyonun oyundan beklentilerine göre dramaturgi ile şekilleniyor.
Y5	Fiziksel koşullar olduğu kadar tabiî ki yönetmenin kurduğu yapı burada yine belirleyici bir rol alır. Doğru bir okumayla belirlenen oyunun yapısı, türü ve biçiminin belirleyici olacağı gibi iki tür kullanımında oyuna sağlayacağı katkılar göz önüne alınıp bir karar verilir.
Y6	Canlı kullanılması öncelikli tercihtir ama imkân durumuna göre her ikisi de tercih edilebilir.
Y7	Oyunun Atmosferine uygunluk. Akustik-Ses kalitesi. Seyirci-Oyuncu etkileşimi. Dinamik ve teknik faktörler. Ekonomik faktörler.
Y8	Canlı müzik benim çok tercih ettiğim bir seçenek değil. Ancak birkaç oyunumda kullandım. Benim için; gerçekten sahnedeki oluşumun bir parçası olarak (yani mesela baştan duyulması gereken değil, oyunun içinden çıkması gereken) bir organ olarak kurgulanmışsa, canlı olmalıdır. Bunun dışındaki bütün durumlarda, canlı olmamasını, oyuncular tarafından daha az, seyirci tarafından daha fazla duyulmasını tercih ederim. Ama sanırım bu da biraz subjektif bir mesele.
Y9	Tür, biçim, konsept.
Y10	Kayıttan mı canlı bu konusu şöyle; canlı zor bir şey. Orkestra birincisi bir bütçe oluşturuyor. İkincisi orkestra elemanları size bağlı çalışmıyorlar. Onları düzenli olarak bir disiplin içerisine sokmak ve her oyunda orada olmalarını sağlamak zaman zaman kolay olmuyor. Çünkü başka bir yerden başka bir teklif geldiği zaman ben gidiyorum diyebiliyorlar. Bu anlamda zor ama canlı çalınan müzik her zaman kayıttan gelen müzikten daha iyidir.

Tabloda yer alan cevaplar, kullanılan müziklerin canlı veya kayıttan olmasını belirleyen kriterler ana teması altında kodlanmıştır. Kodlara bakıldığında, 13 ayrı kodun ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Görüşlere göre, yönetmenin kurduğu yapının belirleyici olduğu kanısı katılımcılar tarafından genel kabul görüştür. Burada yapılmaya çalışılan vurgunun, müziğin belirlenmesinde yönetmen görüşünün önemine yönelik olduğu söylenebilir. Nitekim çalışmanın yönetmen görüşlerinin yansıtılmasına yönelik oluşu ve literatürde daha önce benzer çalışmaların yer almadığı, bu konuda yapılan çalışmanın ilgili alan uzmanları ve araştırmacılar açısından önem arz ettiği çalışmanın önem kısmında vurgulanmıştır. Yönetmenlerin müziğin canlı ya da kayıttan olmasına yönelik kriterlere verdiği cevaplara bakıldığında bu tespiti destekler nitelikte cevapların olduğu gözlemlenmektedir. Cevapların kodlanmış haline yönelik kavram haritası, Şekil 15'te aktarılmıştır.

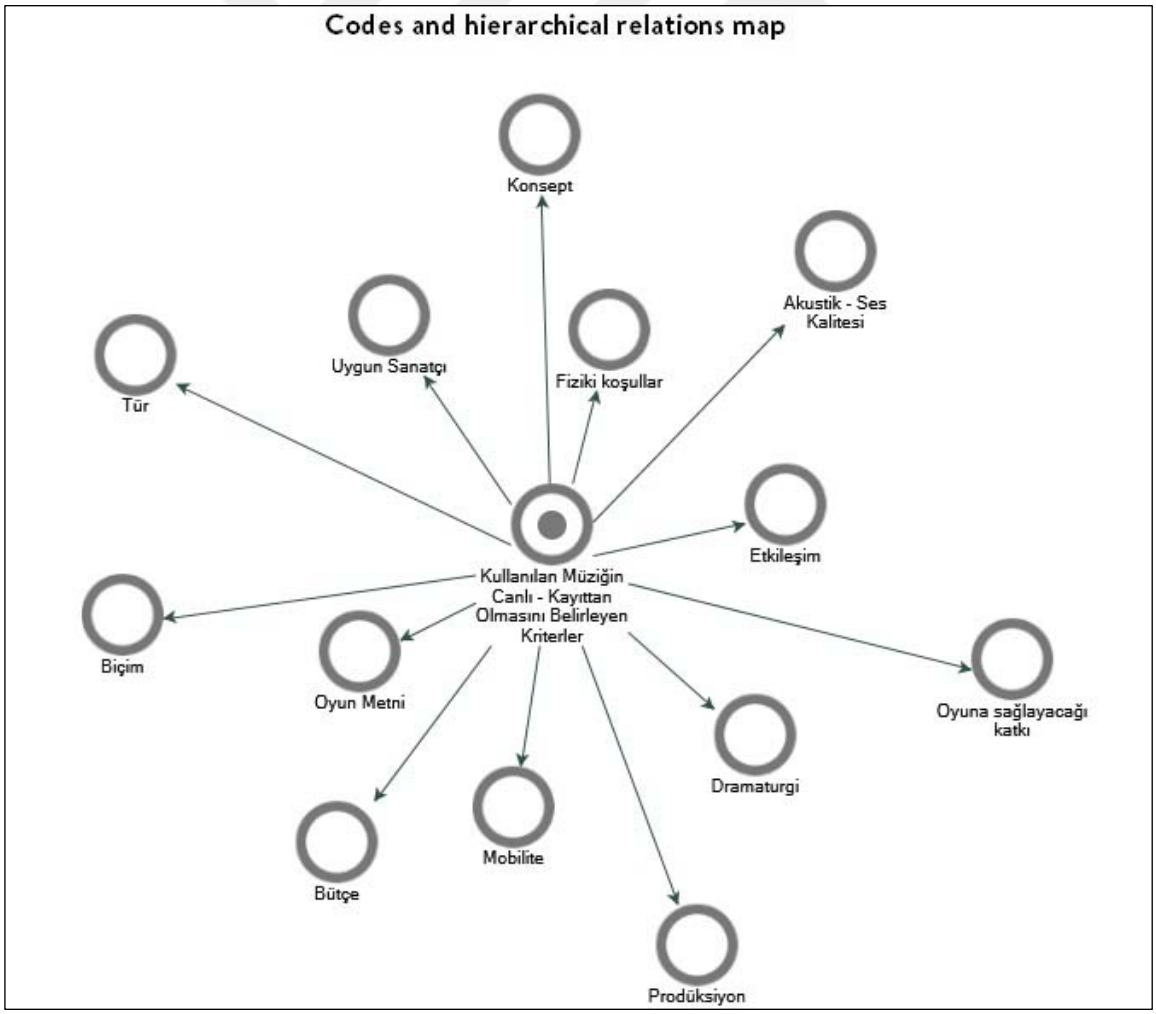

Şekil 15. Müziğin canlı - kayıttan olmasını belirleyen kriterler kavram haritası

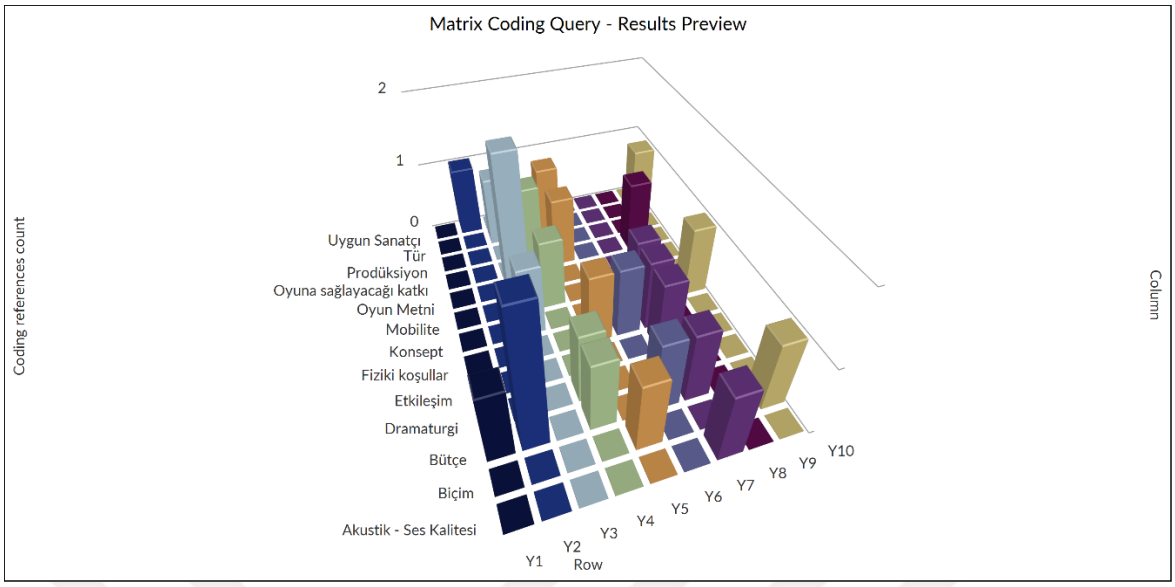

Şekil 16. Müziğin canlı – kayıttan olmasını belirleyen kriterler üç boyutlu sütun grafiği

Oyunlarda kullanılan müziklerin canlı ya da kayıttan olmasını belirleyen kriterlere yönelik verilen cevapların yönetmenlere göre dağılımını yansıtan ve Şekil 16'da verilen üç boyutlu sütun grafiğinde verilen verilere bakıldığında "Bütçe" cevabının öne çıktığı gözlemlenmektedir. Nitekim maliyet vurgusu canlı müzik söz konusu olduğunda katılımcıların büyük çoğunluğu tarafından ön plana alınmıştır. Enstrümanlar, müzisyenler, ses sistemi, provalar vb. durumlar sebebiyle canlı müzik kullanımının maliyetli olması, oyuna uygun olsa ve yönetmen tarafından uygun görülse dahi bütçe kısıtları sebebiyle uygulanamaması durumlarının görüldüğü söylenebilir. Bunun yanı sıra, "Müziğin Türü" ve "Fiziki Koşullar" kodlarının ise ikinci ve üçüncü sırada tercih edildiği görülmektedir. Buradan hareketle, fiziki koşulların ve sahnenin canlı müziğe uygun olup olmamasının yine bir sınırlılık olarak algılandığı, müziğin türüne yönelik verilen cevapların da müziğin türüne göre canlı veya kayıttan olmasına karar verilmesinde öne çıkan kriter olduğu söylenmiştir. Müziğin çoklu enstrüman desteği ile çok sesli yapıda kurgulanmasının gerektiği hatta yüksek katılımlı orkestra gerektiği durumlarda, sahnenin tiyatrodan ziyade konser ortamına dönüşebileceği ve müziğin oyunun önüne geçmesi ihtimali, yönetmenlerin kararlarını kayıttan çalan müzikten yana kullanmalarında etkili olabileceği belirtilmiştir.

4.8. Sekizinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Oyunlarda kullanılan müziğin icra türünün seyirci deneyimine yönelik etkilerini yönetmenler açısından ortaya koyabilmeyi amaçlayan "Müzik İcrasının Canlı veya Kayıttan Olması, Seyirci Açısından Tiyatro Deneyimini Nasıl Farklılaştırır?" sorusu, katılımcılara 8. Soru olarak yöneltilmiş ve verilen cevaplar tabloda birebir aktarılmıştır.

Tablo 9

Yönetmenlerin "müzik icrasının canlı veya kayıttan olması, seyirci açısından tiyatro deneyimini nasıl farklılaştırır?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	Cevaplar
Y1	Tiyatro "canlı" olmasıyla diğer sanatlardan farklılaşan bir sanattır. Bu özelliğin müzik kullanımında da sağlanması canlılık etkisini güçlendirir. Performansın haleti ruhiyesini zenginleştirir.
Y2	Dokuzuncu soru ile birleştirerek, dokuzuncu soruda cevap verdim.
Y3	Canlı olması her zaman seyirci için daha keyifli olmuştur. Oyunun içine girer seyirci, coşkulanır ve tüm duyuları harekete geçer.
Y4	Bu biraz icracının gücüne, yetkinliğine, oyuna ve ekibe uyumuna bağlı. Elbette ki canlı müzik seyirci için çekici bir durum ama her zaman kayıttaki soundu yakalamak mümkün olmuyor. Bu sebeple bazen daha dolgun bir deneyim sunmak isterken zayıf bir sonuçla karşılaşılabiliyor.
Y5	Operaya gittiğimde ve gösterim tatmin etmediğinde en azından orkestra ya da canlı müzik dinlemiş oldum diyerek kendimi teselli ederim. Tabiî ki böyle olmamasını tercih ederim. Bu açıdan bakıldığında canlı müziğin özellikle orkestra nın etkisi seyirci açısından tartışılmazdır. Bir diğer açıdan da iletişim ağını genişletmesi açısından önemli bir fark yarattı görüşündeyim.
Y6	Canlı olması renklilik katar ama her oyunda da canlı müzik olacak diye bir şart yoktur oyunun geçtiği yere göre değişir. Seyircinin her oyunda canlı müzik olsun diye bir beklentisi yoktur oyunun bütününü ile uyuşması seyircide güzel bir izlenim bırakır.
Y7	Müzik icrasının canlı olması, seyirci ile oyuncular arasında doğrudan bir etkileşim sağlayabilir. Müziğin canlı olması, seyirciye daha yakın, sıcak ve etkileşimli bir deneyim sunar. Seyirci, müziğin canlı olması ile beraber sahnenin uzamında kendini daha rahat bulabilir.
Y8	Buna yanıt verebilmem zor.
Y9	Canlı kullanılırken, müzisyeni oyunun gerektirdiği doğru/organik şekilde konumlandırdığınız zaman etkisi daha fazla olabilir.

Tablo 9'un devamı

Y10	Seyirci de bence canlı çalınan müzikte daha çok etkilenecek ve daha iyi hissedecektir müziği kayıttan gelene oranla.

Yönetmenler tarafından ilgili soruya verilen cevaplar, temalar, kodlar ve alt kodlar halinde analiz edilerek kavram haritası yordamıyla aktarılmıştır. Şekil 17'de verilen kavram haritası, canlı müzik ve kayıttan müzik tercihlerine yönelik verilen cevapların okuyucu için anlamlı hale getirilerek sunulmasını sağlamıştır.

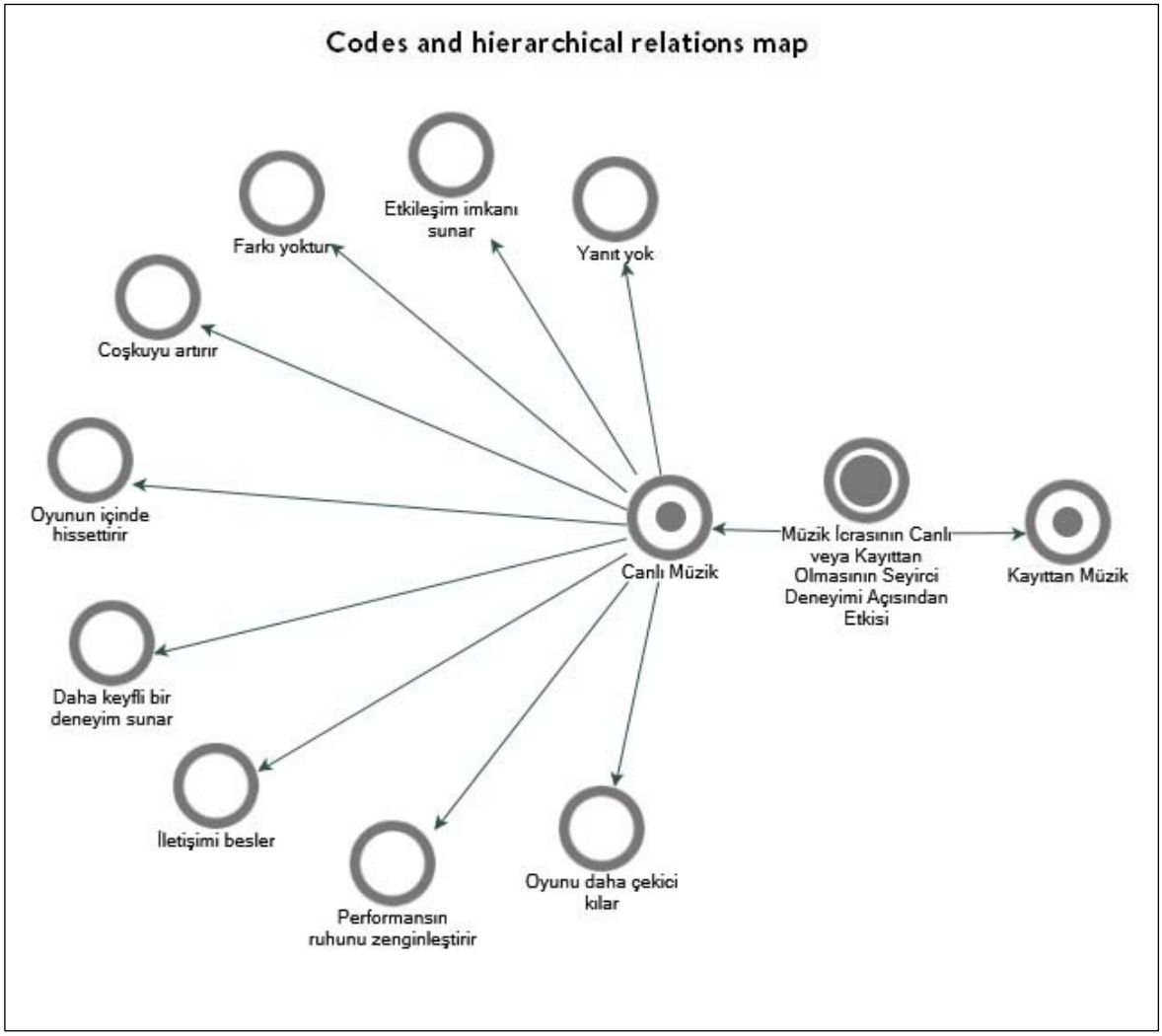

Şekil 17. Müziğin İcra Şeklinin Seyirci Deneyimine Etkisi – Kavram Haritası

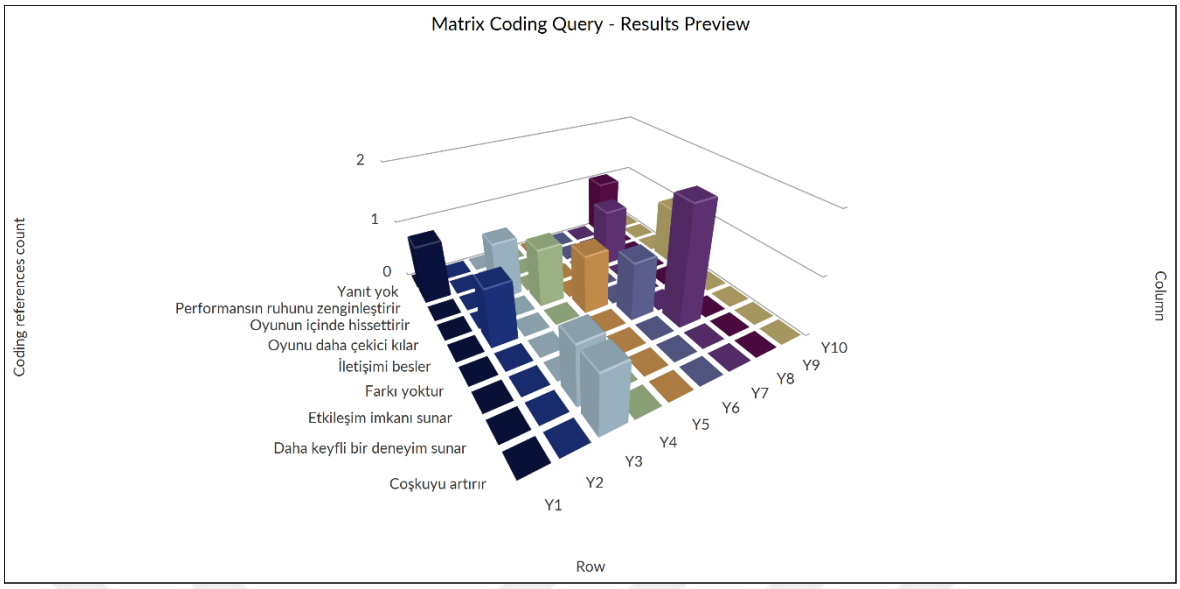

Şekil 18. Canlı müziğin seyirci deneyimine etkisi kavram haritası

Soruya verilen cevaplara bakıldığında kayıttan müziğin seyirci üzerindeki etkisine dair görüşe rastlanmamıştır. Tercihlerin canlı müzikten yana olduğu, bir yönetmene göre farkın bulunmadığı veya sorunun cevapsız bırakıldığı, maddenin cevapları arasındadır. Bu bakımdan müzik icra şeklinin tercihinde, canlı müziğin açık ara ön plana çıktığı fakat imkanlar, maddi koşullar ve müziğin türü gibi kriterlerden dolayı kayıttan müziğin de kullanılabildiği yorumu yapılabilir. Kayıttan müziğin seyirci etkisine dair görüşün olmamasından dolayı canlı müziğin seyirci üzerindeki etkilerinin yönetmen görüşleri çerçevesinde yoğunluğuna bakılmış ve ilgili üç boyutlu sütun grafiği, Şekil 18'de sunulmuştur. Grafiğe göre; canlı müziğin iletişimi beslediği ve oyunu daha çekici kıldığına yönelik görüşler baskın durumdadır.

4.9. Dokuzuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

"Müzik İcrasının Canlı veya Kayıttan Olması, Oyuncu Performansını Nasıl Farklılaştırır?" sorusu ile katılımcıların müziğin icra şeklinin oyuncu performansını nasıl etkilediğine yönelik görüşlerinin alınması sağlanmıştır. Yönetmenlerin konu ile ilgili görüşleri tablo ile aynen aktarılmıştır.

Tablo 10

Yönetmenlerin "müzik icrasının canlı veya kayıttan olması, oyuncu performansını nasıl farklılaştırır?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	Cevaplar
Y1	Canlı olması o an orada olma özelliğini güçlendirir. Diğer türlü kayıt teknolojisinin etkileyeciğinin sergilenmesine yarar.
Y2	Oyuncu, müzisyen ile sahnede vakit geçirdiğinde, onun icra ettiği müziği de bir oyuncu olarak görmeye başlar ve kendi oyununa dahil eder. Bu oyuncu ile müzik arasında daha doğru bir iletişim doğurur ve hiç şüphesiz seyirci de oyuncu gibi doğru kurulmuş bu iletişimden beslenecektir.
Y3	Müzik icrasının kayıttan olması oyuncuya atmosfer açısından büyük katkı sağlar. Performansı daha iyidir. Canlı olması ile oyuncu performansını direkt olarak etkiler. İki durumda da etkisi büyüktür. Çünkü müzik, beyinde duyguların ortaya çıktığı bölgenin etkinleşmesine neden olur.
Y4	Oyunun türüne göre. Müzisyenler oyunun organik bir parçası olmadığı zaman bana talk-show programlarındaki band etkisinden başka bir şey veremiyor. O sebeple oyunun dünyasında müzisyenlere organik bir alan açılmalı böylelikle oyuncular ve müzisyenler aynı evrene ait olabilirler. Öteki türlüsü sahnede iki ayrı evren gördüğümüz ve seyirciden oyun ayrı müzikler ayrı gibi bir yaklaşım beklediğimiz bir durum oluşturuyor. Müzisyenler ve oyuncular sahne üstünde aynı evrende yaşarlarsa iyi sonuçlar verebilir. Müziğin oyuncunun performansına etkisini bu ilişkinin ortaya çıkardığını düşünüyorum.
Y5	Tiyatro deneyimlerinin paylaşılmasında iletişim çok önemlidir. Oyuncunun partneriyle, seyirciyle kurduğu ilişki tabi ki canlı müzik kullanımında müzisyenlerle de gerçekleşir ve oyuncu performansına katkısı çok önemlidir. Özellikle müzisyenlerinde oyunun bir parçası haline geldiği oyunlarda oyuncu için bir partner görevi görür ve iki icracının da performansını arttıran bir etkiye sahiptir.
Y6	Oyunun konusuna göre değişir ama öncelik oyunun konusu ve düşünülen reji olduğu için canlı ya da kayıttan olması oyuncunun konsantrasyonuna aynı oranda katkısı olur.
Y7	Canlı müzik, sahnedeki dinamik ve etkilere daha hızlı bir şekilde ayarlanabilir. Oyuncuların performanslarına ve sahnedeki değişikliklere hemen hızlı bir şekilde reaksiyon gösterebilir. Bu durum oyuna bir esneklik sağlar.
Y8	Buna yanıt verebilmem zor.
Y9	Kayıttan olursa, oyuncu kendini daha rahat hissedebilir. Canlı performansların her zaman riskli olduğu durumu gerçektir. Elbette ki bu oyuncu için de geçerlidir. Kayıttan verilen müziğin matematiği (ritmi, giriş çıkışı vb) kesin ve nettir. Bu anlamda oyuncu daha rahat olabilir.

Tablo 10'un devamı

Y10	Performansı, canlı çalınan müzik etkiler. Kayıttan gelen müzikte oyuncu hep kaydedilen müziği dinler. Net bilinir, hiç değişmez, hiçbir oyunda değişmez. Ama canlı bir performans varsa, o gün o orkestradaki piyanistin bir anda bir tuşu fazla basması, bir tık daha uzun vermesi durumu değiştirir. Yani eğer orkestra iyi bir orkestraysa ve hep aynı şekilde aynı parçaları hiç değişmeden, aynı vurguyla aynı este aynı şekilde çalıyorsa okey. Zaten iyi bir performansı daha da yukarıya taşıyabilir. Ama orada bir an bir dalma, bir yanlış vurma, bir yanlış notaya basma oyuncunun performansını etkileyecektir tabii ki. Ama tabi olumlu etkileri de olabilir. İyi bir orkestra bazen öyle bir doğaçlama bir şey yapar ki sahnede bir anda başka bir ışıltı olur, başka bir etki olur. Ve alır sahneyi başka bir yere de götürebilir ama bunun için de karşısında o bir anda yapılmış olan doğaçlamaya iyi uyum sağlayacak suplekste oyuncular da gerekir.

Müziğin icra şeklinin oyuncu performansına etkileri sorulduğunda bu kez, katılımcıların icra şeklinin seyirci deneyimine etkisine göre farklılaşan görüşler sundukları, kayıttan müzik ile ilgili de detay yorumlara yer verdikleri gözlemlenmiştir.

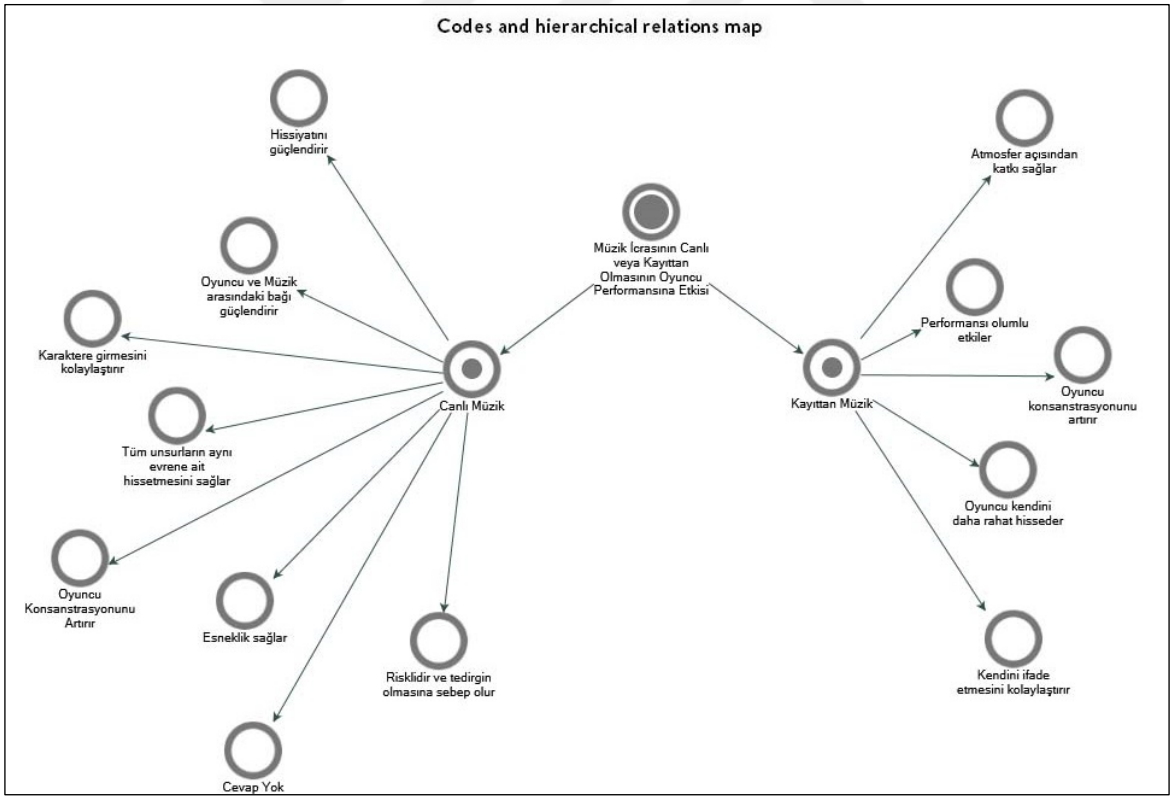

Şekil 19. Müziğin icra şeklinin oyuncu performansına etkisi kavram haritası

Müziğin İcra Şeklinin Oyuncu Performansına Etkisine yönelik yönetmen görüşlerini almak amacıyla sorulan soruya verilen cevaplar, “Müziğin İcra Şeklinin Oyuncu Performansına Etkisi” ana teması altında “Canlı Müzik” ve “Kayıttan Müzik” kodlarıyla ayrılmış, bahsi geçen etkiler, alt kodlar halinde Şekil 19’da sunulmuştur.

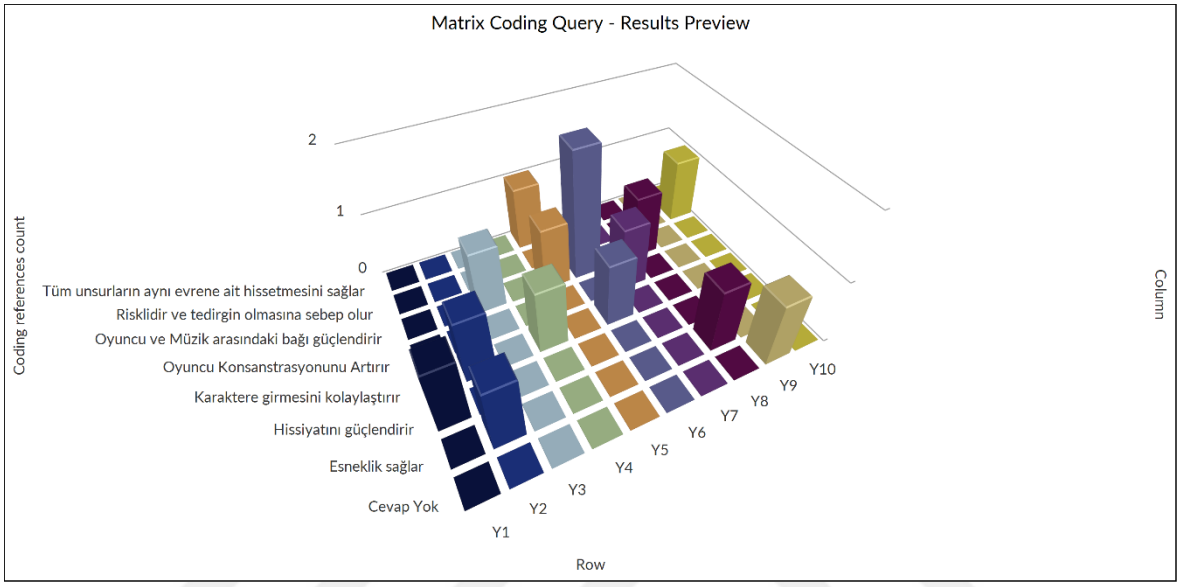

Şekil 20. Canlı müziğin oyuncu performansına etkisi üç boyutlu sütun grafiği

Canlı müziğin oyuncu performansına etkisinde “Oyuncu ve müzik arasındaki bağı güçlendirir” cevabı 4 yönetmen tarafından verilmiş ve fazlaca vurgulanmıştır. Yine “Oyuncu konsantrasyonunu artırır” cevabı da öne çıkan cevaplar arasındadır. Bu durum, canlı müzik kullanımının oyuna ciddiyet kattığı, bu sebeple oyuncu performansını ve oyuna konsantrasyonunu olumlu yönde etkilediği, ayrıca müzik ile oyuncu yakınlaşmasının oyuna olan etkisini de olumlu yönde etkilediği yorumlarına ortam açabilir. Cevaplar arasında detay olarak görülebilecek ve yoğun olarak iletilmese de dikkat çeken cevaplardan biri canlı müziğin riskli ve tedirgin edici olduğu yönünde belirtilen görüşlerdir. Canlı müziğin eşzamanlı sunumunun, ses performansı, teknik yeterlilik ve anlık insani durumlar göz önüne alındığında oyuna ve oyuncuya negatif etkilerinin de olabileceği açıktır. Bu durum oyuncuyu tedirgin etmektedir.

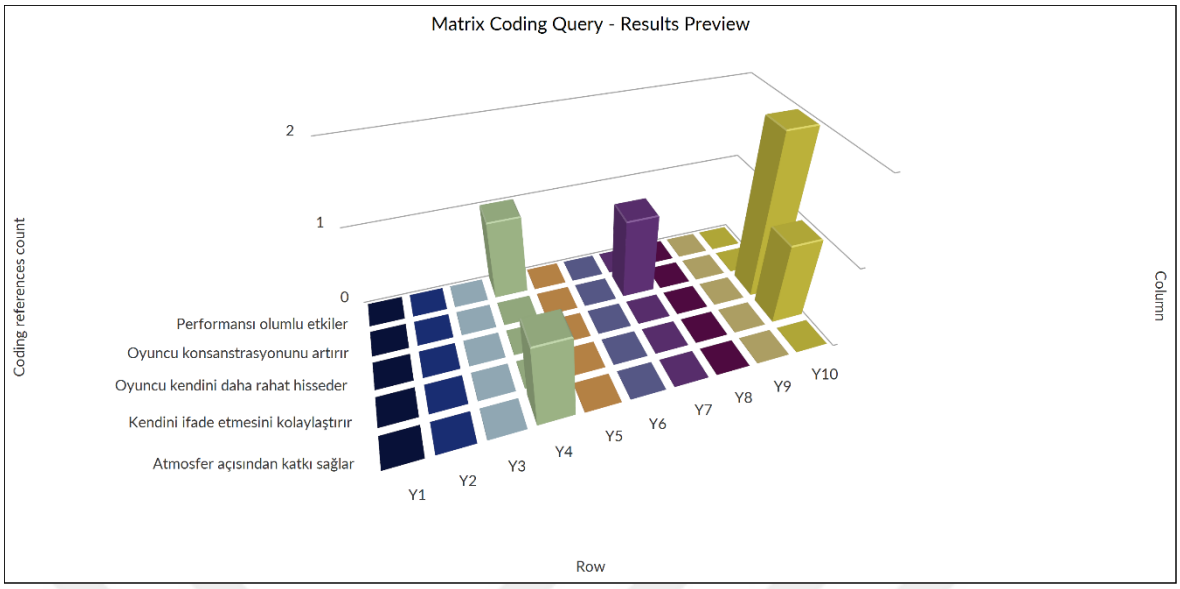

Şekil 21. Kayıttan müziğin oyuncu performansına etkisi üç boyutlu sütun grafiği

Müzik icrasının kayıttan yapılmasının da oyuncu performansını etkilediği, yönetmenlerin görüşleri arasında yerini almıştır. Şekil 21'de sunulan üç boyutlu sütun grafiğine göre "Oyuncu kendini daha rahat hisseder" olgusunun öne çıktığı gözlemlenmektedir. Kayıttan çalan müziğin her zaman aynı olması, oyuncunun sahne matematiğinde değişikliğe sebep olmaz. Bu durumun ise yukarıda canlı müzik alanında yapılan yorumun aksine, oyuncuyu tedirgin eden bir risk unsurunun bulunmaması sebebiyle oyuncuların daha rahat kendini ifade edebiledikleri anlamına geldiği söylenebilir.

4.10. Onuncu Alt Probleme İlişkin Bulgular

Görüşme formunun onuncu maddesi "Oyunlarda canlı müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?" sorusu ile canlı müziğin tiyatro oyunları açısından genel anlamda avantajlarını ve dezavantajlarını yönetmenlerin gözüyle aktarabilmek ve tespit edebilmek maksadıyla katılımcılara yöneltilmiştir. Verilen cevaplar tabloda aktarılmıştır.

Tablo 11

Yönetmenlerin “oyunlarda canlı müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?” sorusuna vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	Cevaplar
Y1	Bir önceki soruda cevap verdim.
Y2	Oyunda canlı müzik, müziği icra edecek sanatçıların da sahnede olması anlamına gelir. Bu durum, daha kalabalık bir ekip, daha yüksek bütçeler ve daha zor bir programlamayı beraberinde getirir. Bu da oyunun sahnelenebilir olmasını güçleştirir. Canlı müzik, oyunu daha dinamik kılmak ve sahnelenen eserin her bir parçasının canlı olarak sahnede var olabilmesi açısından olumlu olsa da, getirdiği zorluklar düşünüldüğünde pek tercih edilmiyor.
Y3	Oyunlarda canlı müzik kullanmanın avantajları; seyircilerin sahnedeki hikâyeye inançlarını arttırmada kayıttan gelen müziğe nazaran daha etkilidir. Sahnede olan her şey o an, orada gerçekleştiği için oyunun diğer tüm bileşenleri ile (oyuncu, kostüm, ışık vb.) daha homojen bir etki alanı oluşur. Dezavantajı ise işin kötü çıkması ve canlı müziğin doğru kullanamaması durumda gerçekleşir.
Y4	Kaliteli icra, güzel beste, dramaturgiye uygun bir canlı müzik her koşulda güçlü bir sahne elementidir. Bu koşullardan biri oluşmadığı zaman canlı müzik sadece bir deneme olarak kalıyor. Bu durum asla hoşuma gitmiyor.
Y5	Seyirciyi içine alması, oyunla bir bütünlük kurarak partner ilişkisi kurması, eş zamanlı (burada ve şimdi) olması ve doğaçlamalar da göz önüne alındığında canlı müzik teatrallik kavramına daha yakındır şüphesiz. Diğer yandan orkestranın uyum sorunları, ses alınması ve mikrofon kullanımı gibi teknik konular, müzisyenlerin oyuna devamlılıkları gibi sorunlar da dezavantajlarını oluşturmaktadır diyebilirim.
Y6	Oyunlarda canlı müzik kullanmanın avantajı ve dezavantajı yoktur oyunun geçtiği mekâna ve ortama göre değişir.
Y7	Oyunlarda canlı müzik kullanmanın avantajları olduğu gibi dezavantajları da vardır. Önce avantajlardan başlarsak; canlı müzik sahne enerjisini ve atmosferi yukarı taşır. Enstrümanlar ve performans, sahnedeki olaylara daha dinamik bir şekilde tepki verip, sahneyi daha da zenginleştirir. Özellikle canlı müzik, oyuncuların performanslarını güçlendirir ve sahnedeki
Y8	Sanırım benim diğerini daha çarpıcı bulduğum gibi; pek çok insan için de canlı olan daha çarpıcı. Dezavantajlarından emin değilim.
Y9	İyi bir bütünlük ve ekip içinde sıkı bir iletişim varsa canlı müzik kullanmanın bir dezavantajı yoktur. Yaşanabilecek tek sıkıntı canlı çalındığından yanlış yapma ihtimali sahnenin gerektirdiği enerjiyi ve manayı kaybetmesine neden olabilir.

Tablo 11'in devamı

Y10	Biraz yukarıda da değindim bunlara. Kayıttan gelen hep aynı geliyordur. Sahnedeki oyuncuyu hiçbir zaman şaşırtmaz ve o hep bildiği, duyduğu şeyi duyacaktır. Aynı yerde girecektir, aynı yerde bitirecektir şarkısını. Hiçbir şey değişmeyecektir. Bu bir avantaj kayıttan gelen müzikte. Ama büyük bir dezavantajı olduğunu zannetmiyorum. Ben kayıttan müzik çok kullandım, çok büyük bir dezavantaj yok. Çok hassas kulaklara, işte müzisyenlerin olduğu dünyaya çok sevimli gelmeyebilir. Ama kayıttan olmasıyla canlı olması noktasında orada kulakta farklı bir duygu uyandırıyor. Canlının avantajı daha başka bir ses geliyor, daha cazip geliyor. Kayıt, nereden bakarsanız bakın kullanılan sahneye de bağlı, hangi sahnede oynadığınıza bağlı. Hoparlörlerin kötü olduğu, ses sisteminin zayıf olduğu bir sahnede kayıttan gelen ses illaki boğuk gelecektir, kötü gelecektir, dipte kalacaktır. Yani yapılan müziğin özündeki gerçek melodiyi tam olarak duyamayabilir seyirci. Ama iyi ses sisteminin olduğu sahnelerde gayet güzel duyulur. Fakat yine de iyi ses sisteminin olduğu bir sahnede hem kayıt hem canlı yan yana koyduğumuz zaman bütün dünyada canlı orkestra kullanılıyor. Ve o tabii ki müzik kalitesini biraz daha yukarıya çekiyor. Ama dezavantajını da yukarıda sıraladım. O gün kontrbasçı gelmeyebilir, yeni birini bulmak zorunda kalabilirsiniz ve koskoca oyunu adamın çalışması gerekebilir. Süre olmayabilir bunun için ya da kontrbası çıkarmak zorunda kalırsınız. Veya demin dediğim gibi bir anda esi uzun verir, verilmesi gereken yerde vermez. Anlık çünkü insanoğlunun o andaki eline bağlı o. Sıkıntılar yaşanabilir sahnede. Seyirci anlamayabilir ama sahnedeki oyuncunun küçük bocalamalar yaşamasına neden olabilir

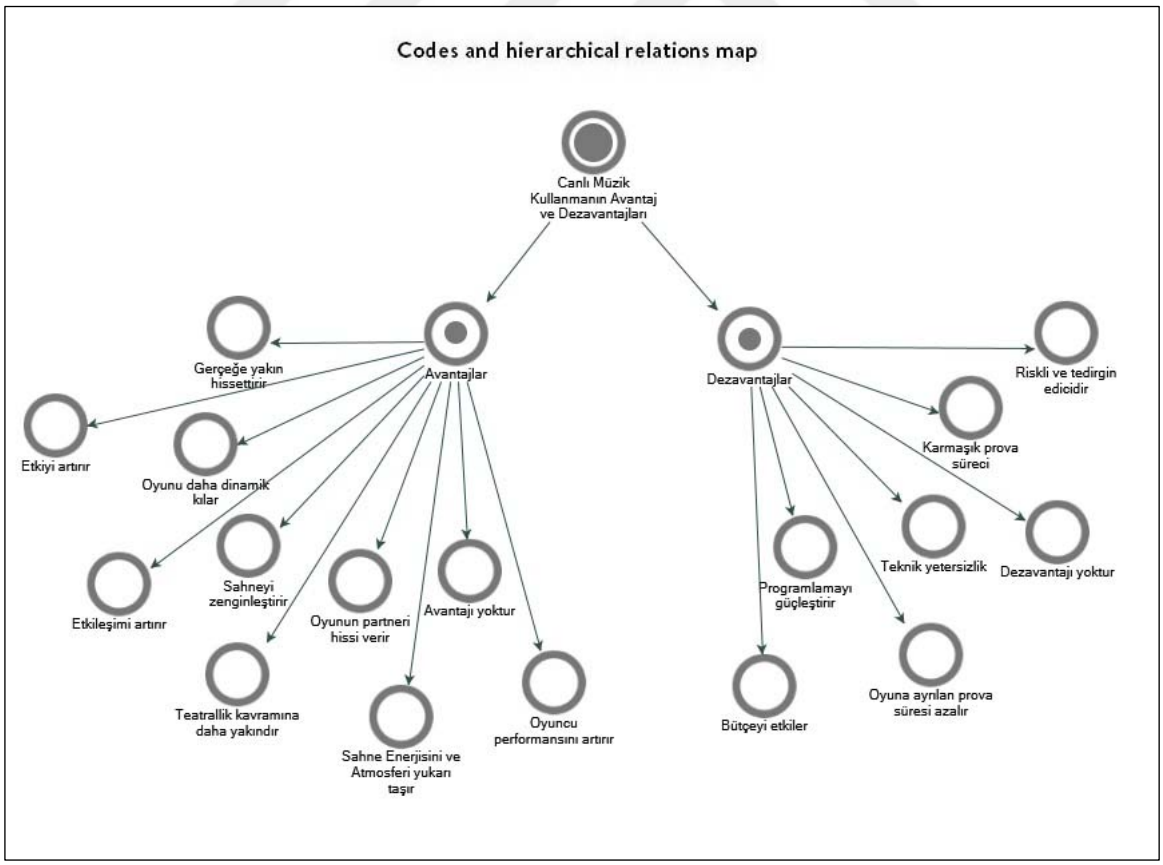

Şekil 22. Canlı müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajları kavram haritası

Oyunlarda Canlı Müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajlarına yönelik soruda yönetmenler tarafından verilen cevaplar "Canlı Müzik Kullanmanın Avantaj ve Dezavantajları" ana teması altında "Avantajlar" ve "Dezavantajlar" kodları ile ayrılmış ve bu kodların altında avantajlar kısmında 10, dezavantajlar kısmında ise 7 alt tema ile kodlanarak analiz edilmiştir. İlgili analize yönelik kavram haritası, Şekil 22'de sunulmuştur.

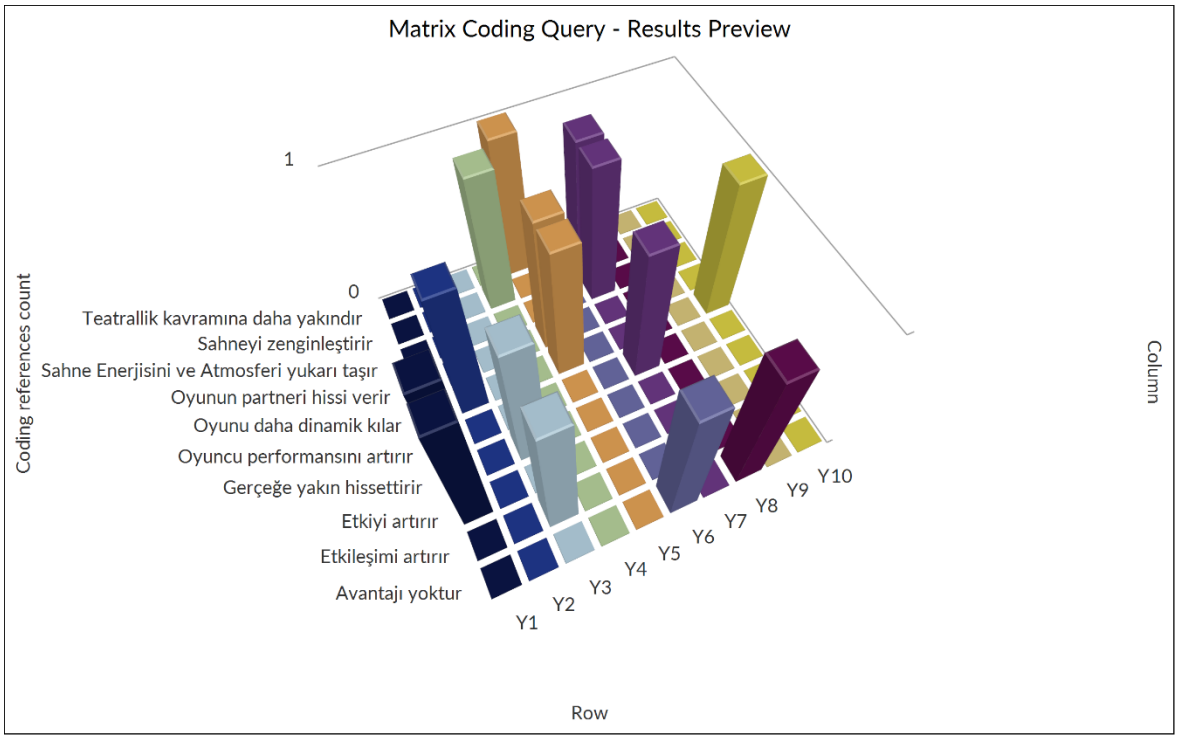

Şekil 23. Canlı müzik kullanmanın avantajları üç boyutlu sütun grafiği

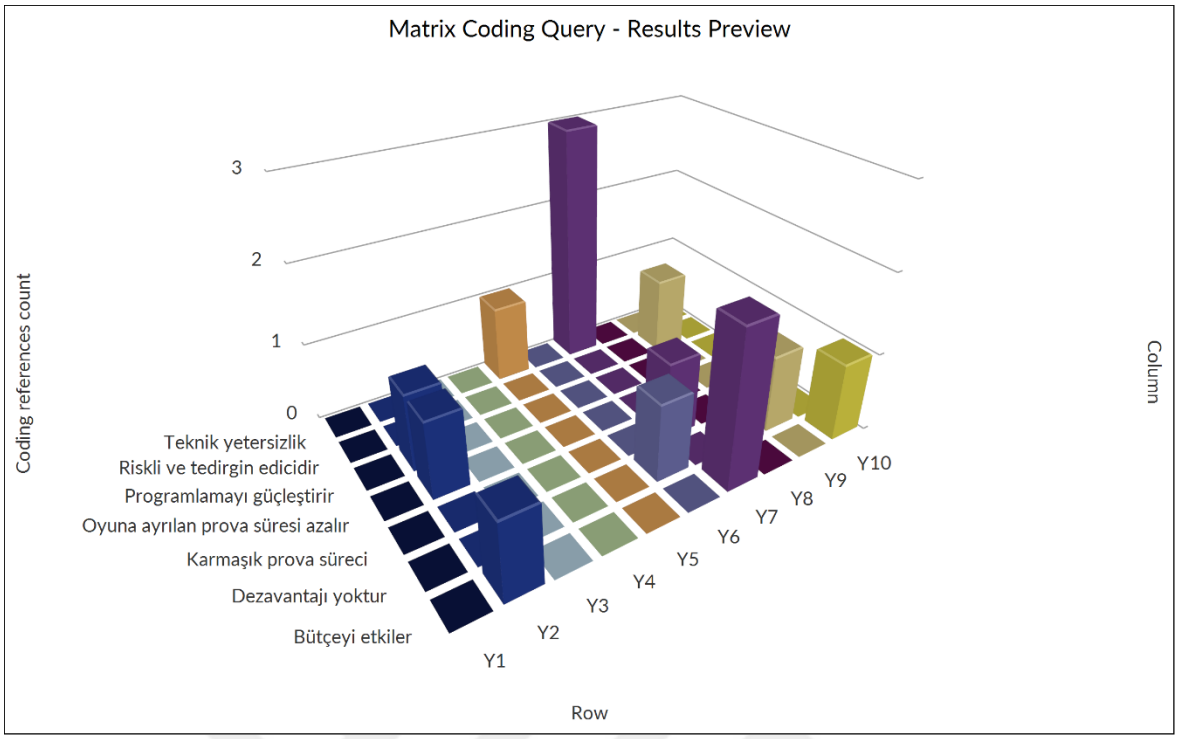

Şekil 24 Canlı müzik kullanmanın dezavantajları üç boyutlu sütun grafiği

Canlı Müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajlarına yönelik görüşlerin yoğunluğunu belirten üç boyutlu sütun grafikleri, Şekil 23 ve Şekil 24'te sunulmuştur. Avantajlardaki dağılıma bakıldığında, "Oyunu daha dinamik kılar" ve "Teatralliğe daha yakındır" alt kodlarının yönetmenler tarafından daha çok vurgulandığı görülmektedir. Canlı performansın genel anlamda ortam dinamiğine olumlu etkisinden dolayı bu cevabın üzerinde durulduğu yorumu yapılabilir ve bunun yanı sıra Canlı müziğin sahnede sergilenen bir performans sanatı olmasının teatrallik açısından da zengin ve nitelikli bir ortam sunduğu söylenebilir. Dezavantajlarına bakıldığında ise bütçe ve teknik imkanlar ile ilgili konuların öne çıktığı görülmüştür. Bu durum seyirci deneyimi ve oyuncu performansı ölçümüne yönelik maddelerde de detaylı bir şekilde aktarılmıştır.

4.11. On Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Görüşme formunun on birinci sorusunda bu kez kayıttan müzik kullanımının avantaj ve dezavantajları tespit edilmeye çalışılmıştır. Soruya verilen cevaplar tablo ile aynen aktarılmıştır.

Tablo 12

Yönetmenlerin “oyunlarda müziği kayıttan kullanmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?” sorusunda vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	Cevaplar
Y1	İlk soruda cevap verdim.
Y2	Canlı müziğin beraberinde getirdiği zorlukların tamamı müziği banttan kullanmayı tercih ettiğinizde ortadan kalkıyor. Daha düşük bütçeli oyunlar ortaya çıkıyor, oyunu sahneleme şartları kolaylaşıyor. Daha az kişili bir ekip, daha çok turne anlamına gelebiliyor. Tiyatrolar, dekordan, kostümden, kalabalık ediplerden ya da kısacası kendilerini ağırlaştırabilecek her türlü etkenden kurtulamaya çalışarak, daha çok sahnelenebilir bir oyun ortaya koymak arzusundalar. Tek bir kişinin, az çok yeterli sayılabilecek bir ekipmanla oyunu oynatabilmesi, oyunun daha uzun süreler sahnede kalabilmesi ihtimalini arttırıyor. Tiyatronun dolu salona oynadığında dahi zarar edebilme ihtimali düşünüldüğünde, bu avantaj oldukça önemli bir hale geliyor.
Y3	Oyunlarda müziği kayıttan kullanmanın avantajı, hata diye bir şey olmaz. Canlı müzikte bu her an mümkün. Diğer bir avantajı da oyunun ruhunu yansıtır ve atmosfer de seyirciyle buluşunca, seyircii oyundan kopmaz. Dezavantajları da, atmosfer ya da fon müziği doğru kullanılmazsa, hem oyunun ritmini etkiler, hem de oyuncunun performansını.
Y4	Kayıttan kullanıla müzikler bir müzisyenin/bestecinin dünyasına kısıtlı kalmamamızı sağlar. Bu oyunun türüne ve içeriğine göre çok avantajlı olabilir. Örnek olarak bir oyunda klasik müzik, heavy metal, psychedelic rock ya da elektronik müzik gibi birbirine tepki olarak doğmuş bir çok müzik türünü bir arada kullanabilirsiniz. Burada temel bileşen yine dramaturgi. Eğer doğru dramaturgi yapılmazsa oyun yönetmenin yanlış müzik tercihleri yüzünden bulamaça dönebilir.
Y5	Kayıt her zaman aksiliklerin daha az yaşandığı bir alandır sanırım. Prova süresini kısaltır ve daha yoğunlaştırılmış (oyuncu, tasarımcı, teknik ekip vs…) bir ekiple çalışmaya olanak sağlar. Diğer yandan bakıldığında ise müziğin yaratacağı etkiyi ve iletişimi daha aza indirmektedir tabii.
Y6	Avantajı büyük mekânlarda ve açık hava sahnelerinde ses sistemlerinin yeterli olmadığı şartlarda olabilir ama dezavantajı yoktur.
Y7	Oyunlarda müziğin kayıttan kullanmanın avantajları daha fazladır. İlk ve en önemlisi maliyet; kayıttın kullanılacak müzik, canlı müzik ekibine ya da müzikal ekipmanlara göre daha ekonomiktir. Bir tiyatro prodüksiyonu için önemli bir bütçe kalemidir. Diğer bir avantaj; kayıttan kullanılan müzik, önceden hazırlandığı için teknik olarak çok daha iyi bir ses kalitesi sunabilir. Ayrıca kayıt olan müzik, pratik ve taşınabilirdir, turneler gibi farklı mekanlarda sorunsuz bir şekilde kullanılabilir. Dezavantajlarına gelirsek; kayıttan kullanılan müzik sahnedeki canlılığı, enerjiyi düşürebilir, seyirci ile yakınlaşma ve seyirciyi oyuna dahil etmede zorlanabilir. Diğer bir dezavantaj, canlı müzik kullanımında olduğu gibi hızlı bir şekilde sahne değişikliklerine uyum sağlamak kayıt ile yapılan müzikle zordur. Aynı zamanda teknik sorunlara daha fazla sebebiyet verebilir. En son ve en önemlisi ise, oyuncuların performans sırasında müzikle etkileşimde bulunma, müzikal esneklik gösterme yeteneği daha sınırlıdır. Oyuncuların performansına göre müziği dinamik bir şekilde ayarlamak daha zordur.

Tablo 12'nin devamı

Y8	Benim üzerimde etkisi daha büyük kayıttan verilen müziğin; kendimi sinema salonunda yalnız başıma bir film izliyormuş gibi hissediyorum ve bu etkiyi seviyorum. Dezavantajları deyince aklıma sadece olabilecek teknik aksaklıklar geliyor.
Y9	Kayıttan kullanmanın avantajı, matematiksel olarak netliktir. Tek dezavantajı müzik/efekt uygulayıcısının tam olarak doğru yerde ve doğru şekilde bunu uygulayamaması olabilir.
Y10	Onuncu soru ile birlikte cevaplandı.

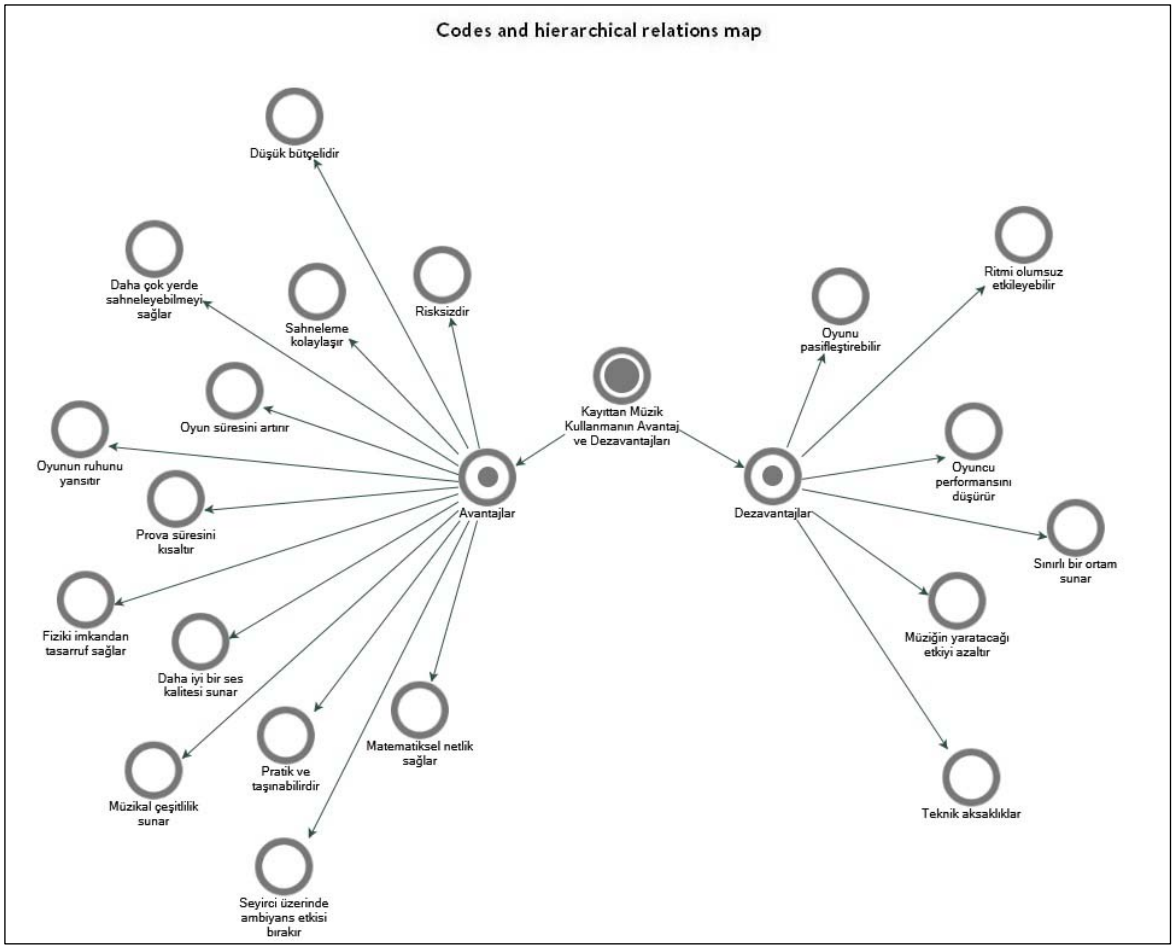

Şekil 25. Kayıttan müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajları kavram haritası

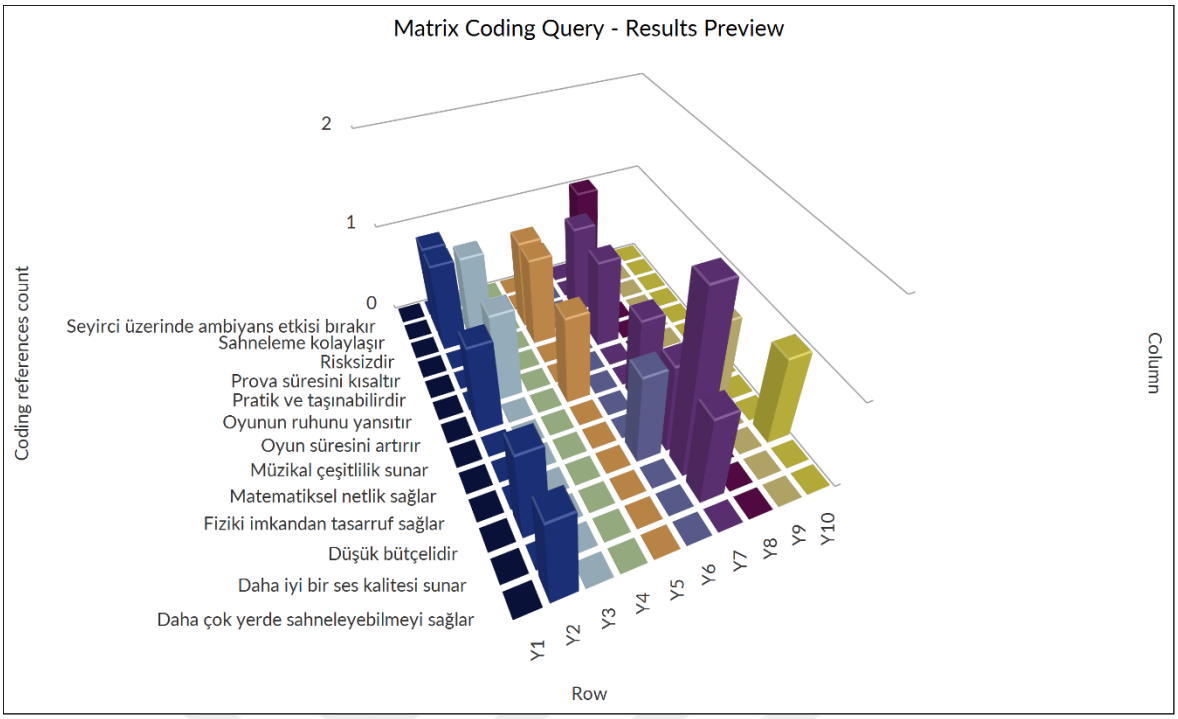

Şekil 26. Kayıttan müzik kullanmanın avantajları üç boyutlu sütun grafiği

Kayıttan Müzik kullanmaya dair görüşlerin belirtildiği maddede cevaplar "Kayıttan Müzik Kullanmanın Avantaj ve Dezavantajları" ana teması altında "Avantajlar" ve "Dezavantajlar" kodları altına tanımlanmıştır. Tema, kodlar ve alt kodlardan oluşan, kodlar ve hiyerarşik ilişkileri kapsayan kavram haritası, Şekil 25'te sunulmuştur. Avantajlar kodunun katılımcı cevaplarına göre yoğunluk dağılımını gösteren üç boyutlu grafik ise Şekil 26'da aktarılmıştır. Kayıttan müzik kullanmaya yönelik cevaplara bakıldığında, "Sahneleme kolaylaşır" ve "Risksizdir" cevaplarında yoğunluk olduğu görülmektedir. Buradan hareketle tiyatro oyununun canlı performansa dayalı bir sanat olması ve bunun yanında müziğin de canlı performans olur ise ikili risk unsurunun oluşacağı, riski azaltmak adına kayıttan müzik kullanmanın daha avantajlı olduğu kanısına varıldığı görülmüştür. Bununla birlikte ekipman, mekan ve teknik koşullar düşünüldüğünde sahnelemenin kolaylaşacağı fikri yaygın kanaat olmuştur. Bütçe, mobilite ve prova süresi ile ilgili etmenler de diğer öne çıkan başlıklar arasında yer almaktadır. Bu da özellikle turnelerde sorun yaşamadan daha rahat oyun sergilemeyi sağlayacaktır.

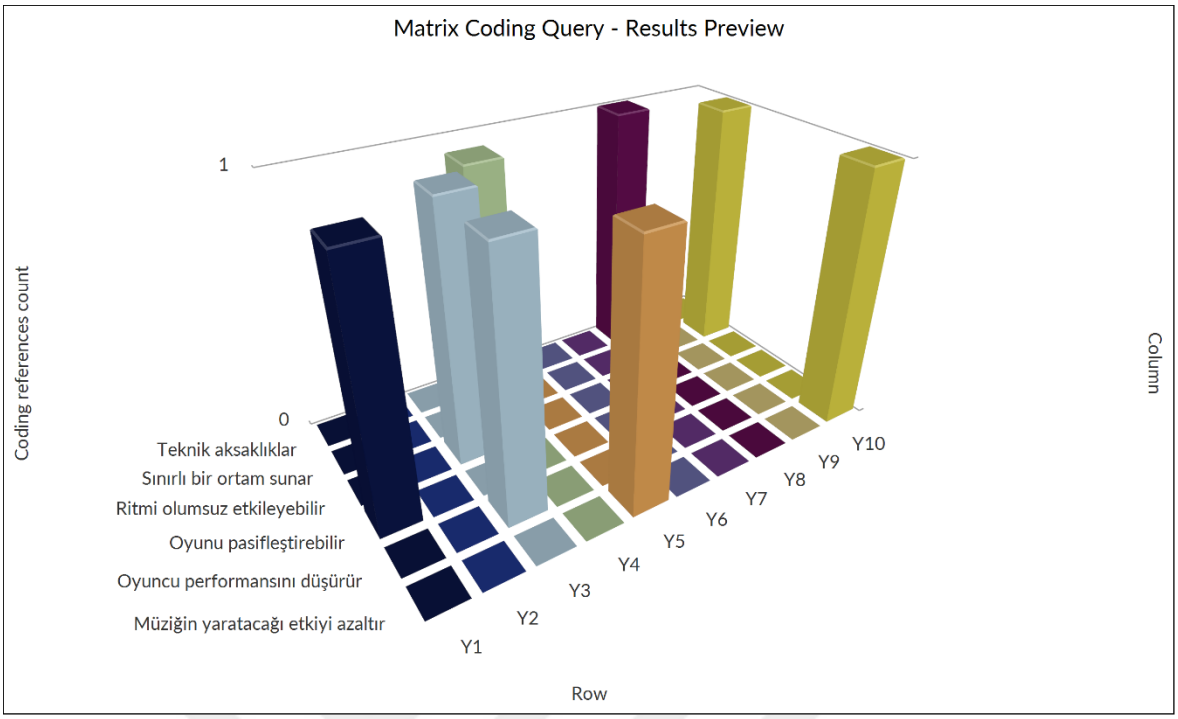

Şekil 27. Kayıttan müzik kullanmanın dezavantajları üç boyutlu sütun grafiği

Kayıttan müzik kullanmanın dezavantajları ile ilgili verilen cevaplarda yüksek bir yoğunluk görülmemekle beraber, "Müziğin yaratacağı etkiyi azaltır" ve "Sınırlı bir ortam sunar" alt kodlarının öne çıktığı görüntülenmektedir. İlgili durumda canlı müziğin duygusal etkisinin daha yoğun olacağı ve zengin bir ortam sunduğu yorumu yapılabilir.

4.12. On İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Görüşme formunun on ikinci ve son maddesi "Oyuncuların müzikal yeterliliği, sahne/ışık/kostüm tasarımları, oyunun konusu, oyunun finansmanı vb. oyuna dair bütün koşulların uygun olması ve oyun müziği icrasının kayıttan veya canlı çalındığında sahnede yaratacağınız konseptte herhangi bir fark yaratmayacağını düşünmeniz durumunda, canlı yapılan müziği mi yoksa kayıttan çalınan müziği mi tercih edersiniz? Neden?" şeklinde yöneltilmiştir. İlgili soru, tüm koşullar eşit olduğunda, yönetmenlerin müzik icrası tercihinin ne olacağını ve sebeplerini tespit etmeye yönelik sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar, tabloda düzenlenmeden aktarılmıştır.

Tablo 13

Yönetmenlerin "oyuncuların müzikal yeterliliği, sahne/ışık/kostüm tasarımları, oyunun konusu, oyunun finansmanı vb. oyuna dair bütün koşulların uygun olması ve oyun müziği icrasının kayıttan veya canlı çalındığında sahnede yaratacağınız konseptte herhangi bir fark yaratmayacağını düşünmeniz durumunda, canlı yapılan müziği mi yoksa kayıttan çalınan müziği mi tercih edersiniz? Neden?" sorusuna vermiş oldukları cevaplar.

Katılımcılar	**Cevaplar**
Y1	Canlı yapılan müziği tercih ederim.
Y2	Sahnedeki yaşanan her an gibi, müzik de canlı ve gerçek olmalıdır.
Y3	Tabii ki canlı yapılan müziği tercih ederim. Çünkü müzik de yaşayan bir organizmadır ve oyuna katacağı yaşamsal katkı çok daha büyüktür.
Y4	Burada müzik ve şarkı olarak bir ayırım yapmak gerekiyor. Müzik her türlü kayıttan daha kolay ve daha etkili olabiliyor. Şarkılar eğer söyleniyorsa playback (kayıt olarak düşünüyorum.) oldukça tatsız bir sahneleme. Eğer şarkılar söylenecekse canlı olarak icra edilmesini tercih ederim.
Y5	Sanırım canlı müziği tercih ederim. Ansambl ruhunu daha canlı tuttuğu ve yeri geldiğinde bir karnaval, şenlik atmosferi yeri geldiğinde de uzayda tek başınıza dünya sahnesini izliyormuşçasına hissettirdiği için.
Y6	Oyunun konusu ve reji müzikal ya da müzikli oyun olarak tasarlanmışsa canlı müzik ve orkestra olabilir. Canlı müzik kullanımı daha enerjik ve performans açısından daha güçlü olabilir.
Y7	Kesinlikle buna cevabım, kayıttan çalınan müzik olacaktır. Nedenine gelince, hiçbir fark yaratmayacaksa bu kadar meşakkatli ve maliyetli bir işin altına girmenin hiçbir anlamı olmaz.
Y8	Ben oyun için kurgulanmış olan orijinal müziği ve fakat bunun kayıttan çalınmasını yeğlerim. Ancak tamamen estetik sebeplerle. Bana dinlemesi daha keyifli ve izlemesi daha az yorucu oluyormuş gibi geliyor.
Y9	Canlı performansın etkisi iyi icracılarla her zaman daha yüksektir.
Y10	Ben kendi adıma kayıttan çalınan müziği Türkiye gerçeğinde daha çok tercih ediyorum. Bu işin Türkiye gerçeğinde kayıttan yapılması daha doğru yukarıda saydığım nedenlerden dolayı (orkestrayı bulmak, orkestra için bir finans kaynağı oluşturmak). Soru her şey çok iyi giderse ve bunun bir finans gücü de varsa tercihiniz nedir dediğinde, canlı müziğin keyfinin ayrı olduğunu düşünüyorum. Ben bu konudaki tercihi finans iyiyse biraz müzik direktörüne bırakmayı seven, onun yaklaşımının arkasına sığınan bir yönetmenim galiba. Çünkü bana kalırsa ben kayıt derim.

Cevaplar kısa ve öz bir şekilde verilmiş olup, canlı müzik veya kayıttan müzik tercihleri ve nedenleri belirtilmiştir.

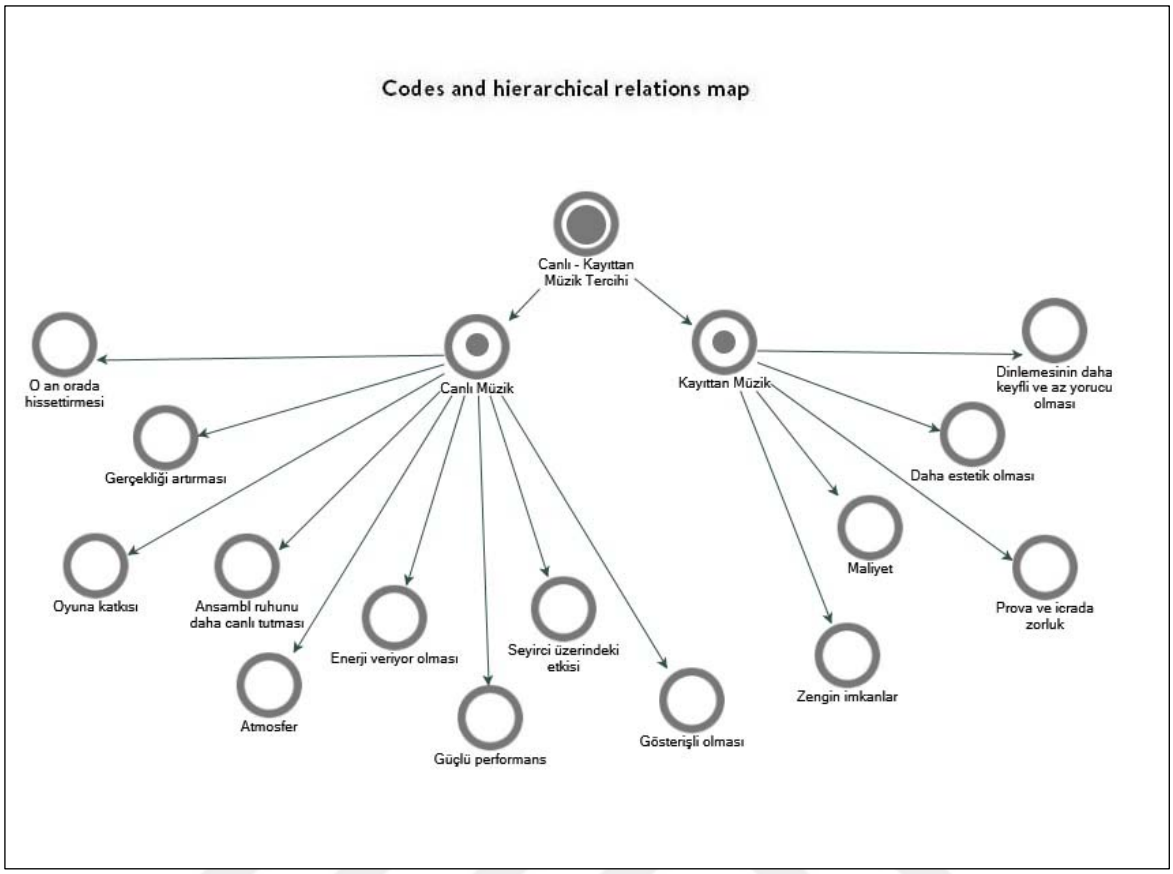

Şekil 28. Canlı-kayıttan müzik tercihi ve nedenleri kavram haritası

Tüm koşullar mevcut olduğunda canlı ya da kayıttan müzik tercihlerinin ne olacağı sorusu yönetmenlere sorulduğunda, oyunda kullanılacak müziğin hangi icra şekliyle sunulmasının doğru olacağı görülmeye çalışılmıştır. Yönetmenlerden canlı müzik tercih edenler de, kayttan müzik tercih edenler de olmuştur. “Canlı-Kayıttan Müzik Tercihi” ana temasının altında “Canlı Müzik” ve “Kayıttan Müzik” kodları ile tanımlanan analiz hiyerarşisinde, tercih sebepleri alt kodlar olarak ilgili kodların altına tanımlanmıştır. Tüm bu ilişkileri ve içerikleri gösteren Canlı-Kayıttan Müzik Tercihi ve Nedenleri – Kavram Haritası, Şekil 28’de aktarılmıştır.

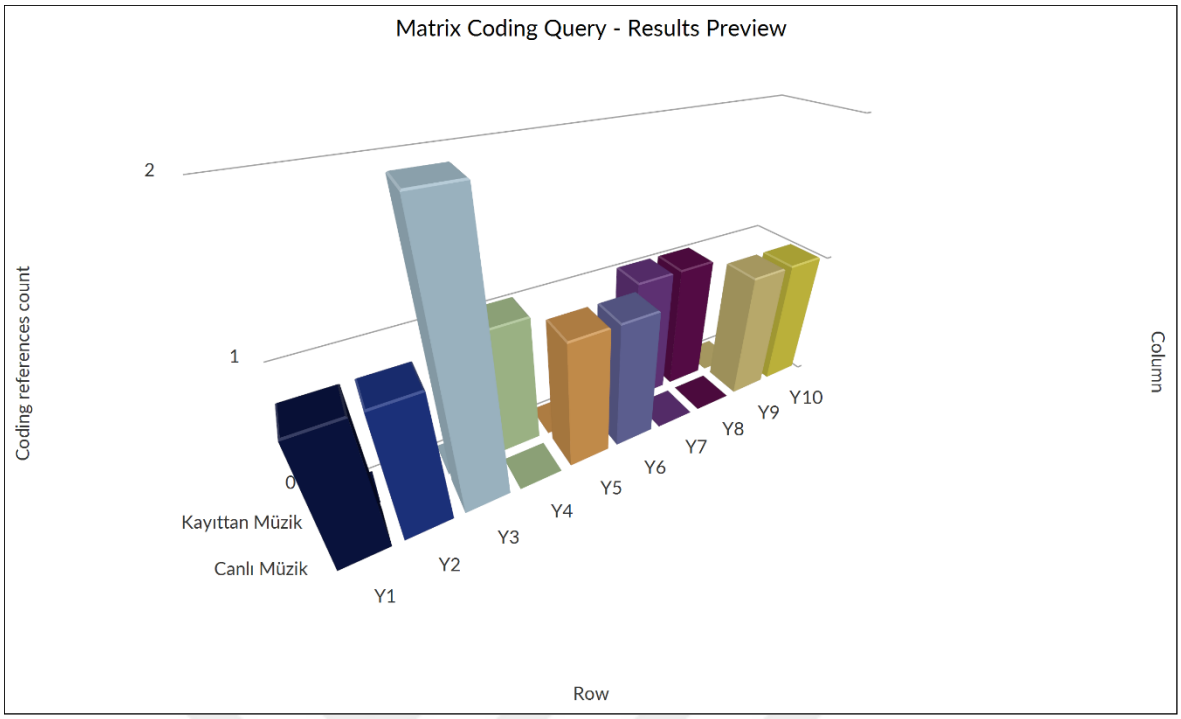

Şekil 29. Canlı-kayıttan müzik yönetmen tercihleri üç boyutlu sütun grafiği

Yönetmen tercihlerine yönelik matris kodlama yöntemiyle elde edilen üç boyutlu sütun grafiğine bakıldığında on yönetmenden yedisinin canlı müziği tercih ettiği görülmektedir. Diğer üç yönetmen ise kayıttan müziği tercih etmiştir. Nitel araştırmalarda detaya odaklanıldığı için genelleme yapılması mümkün ve doğru olmasa da, yönetmenlerin cevaplarında yoğunlukla canlı müziği tercih etmesi sebebiyle, canlı müziğin ve canlı performansın yadsınamaz etkisi ile ilgili genellemeye yakın bir yorum yapılabilir. Bunun yanı sıra bütçe ve teknik imkanlar, kayıttan müziği zaman zaman bir zorunluluk haline getirebilmektedir. Yine kayıttan müziğin de zengin bir içerik sunması, kolaylığı, düşük maliyeti ve estetiği ile avantajlı ve tercih edilir duruma geldiği önemli bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanatın, başta iletişim olmak üzere, bir çok disiplini kapsayan bir alan olduğu, toplumun sosyal ve kültürel yapısını yansıttığı ve bu yolla insanların duygularını ve düşüncelerini yansıtma biçimi olarak değerlendirildiği bilinmektedir. Tiyatro, bir sanat dalı olarak iletişimi güçlü tutmak gibi bir ideal üzerine kuruludur. Bu sebeple müzik gibi bir disiplini merkezine almalıdır. Bu durum müziğin tiyatronun vazgeçilmez bir unsuru olduğunu, eserin gücünün ve işlevinin verimli, nitelikli ve duygu yüklü olmasının müziğin de içinde bulunduğu ana unsurlara bağlı olduğu literatürde yapılan çalışmalarda da çokça bahsedilmiştir. Başlarda müzikal tiyatro şeklinde adlandırılan ve gösterime sunulan bu multidisipliner yapı, zamanla tüm oyunlarda destekleyici unsur olarak kullanılmaya başlanmıştır. Tiyatroda yönetmenin oyun açısından önemi kadar müzikte de bestecinin önemi büyüktür. Esere, ilgili dönemin, türün ve duyguya ait ifadenin verilmesinde, bestecinin müzikal yeteneği, ifade biçimi, estetik anlayışı, yaratıcılığı ve teknik becerileri gibi unsurların birleşimi olan besteleme yolculuğu başlıca etkendir. Tiyatro oyunlarında ise besteci, başta belirtildiği gibi bireysel yaklaşımının yanında sahnelenen oyunların belirleyici unsuru olan yönetmenlerin görüşleri ve yaklaşımlarını da dikkate almalı ve çalışmalarını yönetmenin kurmak istediği konseptle uyumlu bir şekilde sürdürmelidir.

Yönetmenlerin, müziğin ve bestecinin belirlenmesindeki görüşlerini konu alan çalışmada, gönüllülük esasına dayalı olarak seçilmiş on tiyatro yönetmeninin görüşlerine başvurulmuştur. Araştırma sürecinde uzman görüşlerinden yararlanılarak oluşturulan ve on iki maddeden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yönetmenlerin sorulara detaylı cevap vermeleri ve kendilerini rahat ifade etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Çalışma yönteminin nitel yöntemlerden fenomenoloji ya da olgu bilim deseni olarak seçilmesinin de sebebi budur. Olgubilim deseni, detaylara ve konunun altında yatan sebeplere dayalı ayrıntı olgulara dayanmaktadır. Verilerin Nvivo 14 programı ile analizi sonucunda veriler, kavram haritaları ve üç boyutlu sütun grafikleri ile sunulmuştur.

5.1. Sonuçlar

Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara ve yorumlara bakıldığında araştırma problemine ve alt problemlerini eksiksiz cevap alındığı söylenebilir. Yöntem olarak seçilmiş yapısal modelin de analizde etkili olduğu, verimli sonuçlara ulaşmada kolaylaştırıcı olduğu görülmüştür.

İlk maddede Tiyatro Oyunlarında Müzik Kullanmanın Önemi, Oyun Atmosferine Katkısı ve Müziğin Sahneleme Sürecindeki Rolü'nün tiyatro yönetmenleri gözüyle ne olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. İlgili maddedeki sonuçlara göre müziğin anlatımın belirleyicisi olduğu ve önemli bir yardımcı unsur olduğu vurgusunun öne plana çıktığı görülmektedir. İkinci maddede ise Tiyatro Oyun Müziği Bestelemede/Düzenlemede Yönetmenin Rolü ölçülmeye çalışılmıştır. Burada da yönetmenlerin, besteci ile uyum içinde olmalıdır cevabını vurguladıkları görülmüştür. Bu kısımda verilen cevaplardan hareketle; Yönetmen – Besteci uyumunun Oyun – Müzik uyumu ile bağıntılı olduğu yorumu yapılabilir. Bestecinin ve yönetmenin uyum içinde çalışması, oyunun kalitesini ve seyirci üzerindeki etkisini önemli bir biçimde etkilemektedir. Nitekim literatürde yer alan çalışmalara da bakıldığında bu noktada uyumsuz bir tercihin olumsuz sonuçlara ulaşabileceği öngörülmektedir. Yine yarı yapılandırılmış form ile ulaşılan detay sonuçlar arasında yönetmen görüşlerinde "İçerik ve diğer unsurlar ile entegre müzik politikası üretir" başlığına odaklanıldığı ve bu unsurların neler olduğundan bahsedildiği görülmektedir. Yapılandırılmış bir formda bu tür cevaplara yer yoktur. Fakat formun yarı yapılandırılmış olmasından dolayı unsurların detaylı bir şekilde sunulmasına olanak sağladığı görülmektedir. Bahsi geçen unsurlar; Ritim, atmosfer, konsept, sahne dinamiği, referans müzikler, oyun türü, genel tema ve süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Üçüncü maddede, Yönettiğiniz Oyunlarda Kullanılacak Müzik Tercihlerinizde Neleri Dikkate Alırsınız, Kullanılacak Müzik ve Besteci Seçimlerinizi Nasıl/Hangi Kriterlere Göre Yaparsınız? Sorusu yöneltilerek müzik ve besteci tercihlerinde dikkate alınan kriterler anlaşılmaya çalışılmıştır. Maddeden elde edilen bulgulara göre, besteci seçiminde mesleki yetkinlik ve ortak sanatsal görüş, müzik seçiminde ise müziğin döneme uygunluğu ve tema öne çıkmıştır. Bu durum bestecinin sanatsal görüşünün yönetmen ile benzerlik taşımasının ve bestecinin mesleki yetkinliğinin önem arz ettiği, müziklerde ise mekan zaman uyumunun

oyuna katkısının öncelenmesi gerektiği sonucuna işaret etmektedir. Dördüncü soruda Müzikler Oyunun Konusuyla, Oyuncuların Performansıyla, Sahne, Kostüm ve Işık Tasarımlarıyla Nasıl Bütünlük Sağlar Sorusu yöneltilmiş ve bulgulara göre tüm bileşenlerin fikrinin alındığı bir ön hazırlık aşaması ve kurgunun, oyun ve müzik açısından verimli bir sonuca hizmet edeceği yorumu yapılmıştır. Bütünsellik vurgusu, hemen hemen tüm maddelerde karşımıza çıkmaktadır. Uyum prensiplerinin ve ortak görüşün de bu amaca hizmet ettiği söylenebilir.

Beşinci ve Altıncı maddelerde, müziğin oyuncu performansına ve seyirci deneyimine etkileri gündeme getirilmiştir. Beşinci maddenin bulgularına bakıldığında olumlu ve olumsuz etkileri ayrı ayrı ve eşit sayıda alt madde ile ifade edildiği gözlemlenmiştir. Olumlu yorumlara göre; Duyguya katkı sağladığı, oyuncunun iç dünyasının eşlikçisi olduğu ve role derinlik verdiği gibi sonuçlar dikkat çekmektedir. Bulgu sonunda "müziğin en başta oyunun duygusunu olumlu yönde etkilediği, ikincil olarak da oyuncunun rolü en gerçekçi şekilde yansıtmasına sağlayacağı katkının öne çıktığı görüşmüştür. İlgili görüşler, rolün derinliği ve oyuncunun karaktere yönelik tutumu ile oyunun seyirci üzerindeki etkisinde müziğin önemli bir rolü olduğu yorumunu beraberinde getirmiştir" yorumu yapılmıştır. Bu yorum ile müziğin oyuncunun başlıca görevi olan rol kısmına ve duyguya önemli bir pozitif etki yarattığı sonucuna varılabilir. Yine olumsuz görüşlerde ise uyumsuz müzik yaklaşımlarının seyirciyi ve oyuncuyu, oyunun duygudan uzaklaştırabileceği ile ilgili kanaat öne çıkmıştır. Bu sonuç da uyuma vurgu yapmakta ve diğer sonuçlar ile paralellik göstermektedir. Müziğin seyirci deneyimine etkisini ölçen altıncı maddede ise tamamen olumlu yönde etkisinin olduğundan bahsedilmiş ve oyunun duygusunu ve enerjisini yükselttiği yorumu yapılmıştır.

Yedinci maddede müziğin canlı ya da kayıttan olmasını belirleyen unsurların yönetmen görüşüyle belirlenmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Burada da bütçe ve fiziki koşulların öne çıktığı görülmüştür. Buradan hareketle, fiziki koşulların ve sahnenin canlı müziğe uygun olup olmamasının yine bir sınırlılık olarak algılandığı, müziğin türüne yönelik verilen cevapların da müziğin türüne göre canlı veya kayıttan olmasına karar verilmesinde öne çıkan kriter olduğu söylenmiştir.

Sekizinci maddede müziğin icra şeklinin seyirci deneyimine etkisi sorulmuş ve bulgulara göre, genellikle etkide bulunan icra şeklinin canlı müzik olduğu ile karşılaşılmıştır. Canlı müziğin seyirci deneyimine ne tür etkikleri bulunduğuna bakıldığında ise canlı müziğin iletişimi beslediği ve oyunu daha çekici kıldığına yönelik görüşler baskın

durumdadır. Canlı müziğin seyirci üzerinde iletişimi beslemesi, oyunun amacına ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra canlı müziğin oyunu daha çekici hale getirmesi, seyir zevkini ve seyirci beğenisini önceleyen oyunlar açısından önem arz eden bir görüş olarak görülebilir. Dokuzuncu maddede ise yine icra şeklinin oyuncu performansına etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. Sonuçlara göre, Canlı müziğin oyuncu ve müzik arasındaki bağı güçlendirdiği fakat riskli ve tedirgin edici olduğu yorumları görülmüştür. Buna göre canlı müziğin eş zamanlı sunumunun, ses performansı, teknik yeterlilik ve anlık insani durumlar göz önüne alındığında oyuna ve oyuncuya negatif etkilerinin de olabileceği açıktır. Bu durum oyuncuyu tedirgin etmektedir. Yönetmenlere göre kayıttan müziğin tercihindeki önemli unsurlardan biri de canlı müziğin bu negatif etkisidir. Nitekim kayıttan müzik icrasının oyuncu performansına etkisi ile ilgili üç boyutlu sütun grafiğine göre oyuncunun kendini daha rahat hissetmesi, kayıttan müziğin tercih sebepleri arasındadır.

Onuncu maddede canlı müziğin avantaj ve dezavantajları sorulmuştur. Bulgulara göre sekiz ve dokuzuncu sorulardaki cevapların daha detaylı yorumlarının alınması amaçlandığından benzer cevaplar verilmesi ile birlikte, farklı olarak canlı müziğin oyunu daha dinamik kıldığına ve teatralliğe daha yakın olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu durumun da canlı sanat performansı ile ilgili olduğu yorumu yapılmıştır. Dezavantajlarda ise farklılaşma olmamış, bütçe ve fiziki imkanlar tekraren vurgulanmıştır. On birinci maddede ise aynı ölçek kayıttan müzikten yana uygulanmış ve avantaj ve dezavantaj kodları ayrı ayrı talep edilmiştir. İlgili soruya ait bulgular arasında, sahnelemenin kolaylaştığı ve risksiz olduğu konusu, kayıttan müziğin avantajları arasında yerini almıştır. Buradan hareketle tiyatro oyununun canlı performansa dayalı bir sanat olması ve bunun yanında müziğin de canlı performans olur ise ikili risk unsurunun oluşacağı, riski azaltmak adına kayıttan müzik kullanmanın daha avantajlı olduğu kanısına varıldığı görülmüştür. Bununla birlikte ekipman, mekan ve teknik koşullar düşünüldüğünde sahnelemenin kolaylaşacağı fikri yaygın kanaat olmuştur. Bütçe, mobilite ve provada süresi ile ilgili etmenler de diğer öne çıkan başlıklar arasında yer almaktadır. Bu da özellikle turnelerde sorun yaşamadan daha rahat oyun sergilemeyi sağlayacaktır. Dezavantajlarda ise müziğin etkisini azalttığı ve sınırlı bir ortam sunduğuna dair görüşler yer almıştır.

Onikinci ve son maddede ise oyuncuların müzikal yeterliliği, sahne/ışık/kostüm tasarımları, oyunun konusu, oyunun finansmanı vb. oyuna dair bütün koşulların uygun

olması ve oyun müziği icrasının kayıttan veya canlı çalındığında sahnede yaratacağınız konseptte herhangi bir fark yaratmayacağını düşünmeniz durumunda, canlı yapılan müziği mi yoksa kayıttan çalınan müziği mi tercih edersiniz sorusu ile yönetmenlerin, tüm koşulların uygun olması varsayımıyla hangi icra şeklini uygulamaya koyacağı ve nedenleri ölçülmeye çalışılmıştır. Bulgulara göre katılımcıların yüzde yetmişinin bu durumda canlı müziği tercih edeceği bilgisine ulaşılmıştır. Nedenlerine bakıldığında ise o an orada hissettirmesi, gerçekliği artırması, oyuna katkısı, ansambl ruhunu daha canlı tutması, performansı güçlendirmesi gibi sebeplerden bahsedilmiştir. Her birinde yoğunluk durumu gözetilmese de önemli detaylar olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Yine kayıttan müzik tercih eden yüzde otuzluk grubun da, daha az yorucu olması, estetik olması, prova kolaylığı ve zengin seçenek sunması dolayısıyla tercihlerini bu yönde kullandıkları sonucu görülmektedir.

5.2. Öneriler

Bu bölümde bulgular, yorum ve sonuçlara göre ilgili alan mensuplarına ve bu alanda çalışma yapacak araştırmalara öneriler sunulmuştur. Öncelikle; literatürde daha önce bu tür bir çalışmanın bulunmaması dolayısıyla yönetmenlerin ve bestecilerin araştırma sonuçlarını merakla beklediklerini ifade ettikleri görülmüştür. Bu durum, konu ile ilgili çalışmaların artırılması gerektiğini ortaya koymakta ve araştırmacılara benzer konularda çalışma yürütmeleri önerilmektedir. Araştırmanın yönteminin, veri toplama aracının ve analiz modelinin verimli sonuçlar ortaya koyduğu, analizde yüksek düzeyli bir zorluk görülmediği tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu tür çalışmalarda fenomenoloji yönteminin ve Nvivo benzeri nitel analiz programı kullanılmasının okuyucu için anlamlı hale getirmede kolaylık ve performans sağlayacağı söylenebilir.

Çalışmada ölçme aracının dördüncü sorusunun analize uygun olmadığı tespit edilmiş ve sorunun içerisinde nasıl ifadesinin kullanılmasının net sonuçlar vermediği görülmüştür. Bu sebeple dördüncü maddenin bulguları analize tabi tutulmaksızın betimsel olarak yorumlanmak durumunda kalmıştır. Bu durumda da ölçme aracını oluştururken örnek cevaplar üzerinden analiz testlerinin yapılması önerilmektedir. Nitekim alan uzmanlarının ve ölçme uzmanı görüşünün alınarak oluştutulan ölçek olmasına karşın bir maddesinde karşılaşılan bu durum literatürdeki yeni çalışmalara örnek teşkil etmektedir.

Konu detaylarına gelindiğinde ana vurgunun canlı müzik tercihinde bütçe ve fiziki koşulların yetersizliği vurgusudur. Bu sonuçtan yola çıkarak tiyatroların bütçesinin artırılması gerektiği ve fiziki imkanlarının geliştirilmesi gerektiği önerisi ilgili alan mensuplarına sunulabilir. Bestecilerin tiyatro eğitimi, yönetmenlerin de müzik eğitimi almaları, en azından temel düzeyde bu konu ile ilgili alan bilgilerini geliştirmelerinin de konuya katkı sağlayacağı söylenebilir.

Yine uygulanan ölçeğin yönetmenler açısından nitelikli verilere dönüştüğü görülmüş fakat aynı veya benzer ölçekler ile seyircinin ve oyuncunun görüşlerinin de alınmasının tiyatro müzik ilişkisinin geleceği açısından önemli olduğu kanaatine varılmıştır. Bu açıdan araştırmacılara oyuncu ve besteciler için de benzer çalışmaların yürütülmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

Alşan, C. (2022), Lisans Düzeyinde Tiyatro/Oyunculuk Öğretim Programlarında Görev Yapan Öğretim Elemanlarının Müzik ile İlgili Derslere İlişkin Görüşleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı, Ordu.

Altınölçek, H. (1998), Bir İletişim Aracı Olarak Müzik ve Müzikle Tedavi Yöntemleri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Der Wagen des Berliner Ensembles mit Bertolt Brecht und Helene Weigel (2023, 15 Aralık). Erişim adresi: https://www.bild.bundesarchiv.de/dba/en/search/?sammlungid=dcx-collection-utag72u1xn9dibbnki2bj4l

Erkuş, A. (2013). *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma Süreci*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Erol, T. (2015), Cumhuriyet Dönemi Türk Tiyatrosunda Müzikli Oyunlar, Tiyatro Müziği Besteciliği ve Bu Alanın Günümüzdeki Durumu Üzerine Değerlendirmeler. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Müzik Bilimleri Anabilim Dalı, Kayseri.

Fuat, M. (2010). *Tiyatro Tarihi*. Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul.

Güncel Türkçe Sözlük (2024, 3 Şubat). Erişim Adresi: https://sozluk.gov.tr/

A Scene from 'The Beggar's Opera' VI (2023, 15 Aralık) Erişim adresi: https://www.tate.org.uk/art/artworks/hogarth-a-scene-from-the-beggars-opera-vi-n02437

İlyasoğlu, E. (2009*). Zaman İçinde Müzik*. Remzi Kitapevi, İstanbul.

Katıkcı, K. B. (2019), Brecht'in Epik Tiyatrosu Bağlamında Karagöz Oyununda Müziğin İşlevi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı Müzik ve Sahne Sanatları Programı, İstanbul.

Nutku, Ö. (1989). *Sahne Bilgisi*. Kabalcı Yayınevi, İstanbul

Nutku, Ö. (1972*)*. "Tiyatronun içeriği ve seyirciye yönelişi." *Tiyatro Araştırmaları Dergisi,* 3(3), s. 75 İstanbul.

Nutku, Ö. (2001*). Dram sanatı*. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Özcan, A. T., Mirzayev, S. (2021). "Sonor Ensemble "Lost Time" Örneği Üzerinden Sahnede Müzik-Performans İlişkisi", *VIII. Uluslararası Müzik ve Dans Kongresi*, 1-3 Ekim 2021, Bakü. 27-34.

Say, A. (1997). *Müzik Tarihi*. Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.

Sun, M. (1969). *Türkiye'nin Kültür-Müzik-Tiyatro Sorunları*. Kültür Yayınları, Ankara.

Şener, S. (2003*). Dram Sanatı*. Mitos-Boyut Yayınları, İstanbul.

Şener, S. (2006*). Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*. Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.

Şirin, B. (1998), 1950-1970 Arası Türkiye'de Sinema Müzik İlişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilim Dalı, İstanbul.

Tüzün, Z. (2016). "Müzikal Tiyatroya Giriş". *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6 (1), s. 116-133. (https://doi.org/10.20488/www-std-anadolu-edu-tr.291257)

Uygun, M. (2010), 20. Yüzyıldan Günümüze Müzikal Tiyatronun Gelişimi ve Opera ile Etkileşimi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, A ve Şimsek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yıldız, N. (1995). "Çağdaş Türk Tiyatrosu Müziğinin Geleneksel Kaynakları". *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 12 (12), s. 103-110

EKLER

EK 1

GÖRÜŞME FORMU

Bu form Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı ***"Tiyatro Oyunlarında Kullanılan Müziklerin İcra Pratiklerine Yönelik Yönetmen Görüşleri"*** konulu Yüksek Lisans tezi için bilgi edinme ve durum tespiti yapabilme amacıyla hazırlanmıştır. Görüşleriniz bu amaçla hazırlanmış olan çalışmaya destek olacaktır. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Berkay YİĞİTASLAN
ÇOMÜ LEE Müzik ASD
Yüksek Lisans Öğrencisi

GÖRÜŞME FORMU

Adınız Soyadınız:

Mezun olduğunuz Üniversite-Fakülte-Bölüm adı:

Lisans:…….

Yüksek Lisans:……

Doktora/Sanatta Yeterlik:……

Mesleğiniz: Yönetmen ( ) Genel Sanat Yönetmeni ( )

Meslekteki Kıdem Yılınız:

Yönettiğiniz Oyun Sayısı:

1. Tiyatro oyunlarında müzik kullanmanın önemi, oyun atmosferine katkısı ve müziğin sahneleme sürecindeki rolü nedir?
2. Tiyatro oyun müziği bestelemede/düzenlemede yönetmenin rolü nedir?
3. Yönettiğiniz tiyatro oyunlarında kullanılacak müzik tercihlerinizde neleri dikkate alırsınız? Kullanılacak müzik ve besteci seçimlerinizi nasıl/hangi kriterlere göre yaparsınız?
4. Kullanılan müzikler oyunun konusuyla, oyuncuların performansıyla, sahne, kostüm ve ışık tasarımlarıyla nasıl bütünlük sağlar?
5. Müzik, oyuncuların performanslarını nasıl destekleyebilir veya olumsuz yönde nasıl etkileyebilir?

6. Müzik seçimleri, seyircinin duygusal tepkilerini nasıl etkiler ve seyirci deneyimine nasıl katkı sağlar?
7. Kullanılacak müziğin canlı mı yoksa kayıttan mı olacağını belirleyen kriterler nelerdir?
8. Müzik icrasının canlı veya kayıttan olması, seyirci açısından tiyatro deneyimini nasıl farklılaştırır?
9. Müzik icrasının canlı veya kayıttan olması, oyuncu performansını nasıl farklılaştırır?
10. Oyunlarda canlı müzik kullanmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?
11. Oyunlarda müziği kayıttan kullanmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?
12. Oyuncuların müzikal yeterliliği, sahne/ışık/kostüm tasarımları, oyunun konusu, oyunun finansmanı vb. oyuna dair bütün koşulların uygun olması ve oyun müziği icrasının kayıttan veya canlı çalındığında sahnede yaratacağınız konseptte herhangi bir fark yaratmayacağını düşünmeniz durumunda, canlı yapılan müziği mi yoksa kayıttan çalınan müziği mi tercih edersiniz? Neden?

EK 2

ETİK KURUL KARARI

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Etik Kurulu
Bilimsel Araştırma Etik Kurulu

Sayı : E-84026528-050.01.04-2300182459 04.08.2023
Konu : Başvuru İncelenmesi

Sayın Berkay YİĞİTASLAN

Yürütücülüğünüzü yapmış olduğunuz 2023-YÖNP-0543 nolu projeniz ile ilgili Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun almış olduğu 03.08.2023 tarih ve 10/38 sayılı kararı aşağıdadır.

Bilgilerinize rica ederim.

KARAR 38- Sorumlu yürütücülüğünü **Doç. Dr. Bahadır ÇOKAMAY**'ın yaptığı ve proje araştırmacısı **Berkay YİĞİTASLAN** tarafından gerçekleştirilen "Tiyatro Oyunlarında Kullanılan Müziklerin İcra Pratiklerine Yönelik Yönetmen Görüşleri" başlıklı araştırmanın, Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul ilkelerine **uygun** olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.